

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Ερευνητικό Έργο

Πολεοδομική και χωρική υποστήριξη του προγράμματος αναβίωσης της Βαμβακούς

Διαμόρφωση μιας χωρικής αναπτυξιακής στρατηγικής

Α' Φάση • Α' Παραδοτέο

Διερεύνηση της οικιστικής εξέλιξης και της δυναμικής της Βαμβακούς.

Χαρτογραφήσεις και ανάλυση χωρικών δεδομένων

ΕΜΠ / ΣΠΕ • Αθήνα • Σεπτέμβριος 2019

ΤΟΜΕΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ | ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Πολεοδομική και χωρική υποστήριξη του προγράμματος αναβίωσης της Βαμβακούς. Διαμόρφωση μιας χωρικής αναπτυξιακής στρατηγικής

Α΄ ΦΑΣΗ

Διερεύνηση της οικιστικής εξέλιξης και της δυναμικής της Βαμβακούς. Χαρτογραφήσεις και ανάλυση χωρικών δεδομένων.

Επιστημονικός υπεύθυνος

Κωνσταντίνος Σερράος

Καθηγητής, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

Ερευνητική ομάδα Α΄ Φάσης:

Σταυρούλα Λάββα

Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

Ευάγγελος Ασπρογέρακας

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης ΠΘ

Παναγιώτης Βουλέλλης

Πολεοδόμος Μηχανικός, υποψήφιος διδάκτωρ Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

Γεωργία Γκουμπούλου

Αρχιτέκτονας Πολεοδόμος, υποψήφια διδάκτωρ Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

Αμαλία Κουδούνη

Αρχιτέκτονας Πολεοδόμος, υποψήφια διδάκτωρ Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

Δημήτρης Λούκος

Αρχιτέκτονας Μηχανικός ΕΜΠ, Πολιτικός Μηχανικός ΠΑΔΑ Msc

Κυριακή Μουντανέα

Αρχιτέκτονας Πολεοδόμος, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

Αναστασία Παντελοπούλου

Αρχιτέκτονας Μηχανικός, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

Αντώνης Χαζάπης

Αρχιτέκτονας Πολεοδόμος, υποψήφιος διδάκτωρ Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

Βασιλική Χαραλαμπίδου

Αρχιτέκτονας Πολεοδόμος, υποψήφια διδάκτωρ Τομέα Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

- 01 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
- 02 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ
- 03 ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΠΑΡΝΩΝΑ
- 04 ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
- 05 ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ
- 06 ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ & ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παρόν τεύχος συνοψίζει το υλικό της πρώτης φάσης επεξεργασίας του ερευνητικού έργου με τίτλο: «Πολοδομική / χωρική υποστήριξη του προγράμματος αναβίωσης της Βαμβακούς. Διαμόρφωση μιας χωρικής / αναπτυξιακής στρατηγικής», που εκπονείται από το Σπουδαστήριο Πολοδομικών Ερευνών της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ/ΣΠΕ), για λογαριασμό και με χρηματοδότηση της ΚΟΙΝΣΕΠ «Vamvakou's revival» (Βαμβακού: αναβιώνοντας το χωριό μας).

Το έργο αυτό έρχεται να υποστηρίξει την ΚΟΙΝΣΕΠ «Vamvakou's revival» σε ζητήματα αναγνώρισης και ανάλυσης του δομημένου και φυσικού χώρου της περιοχής του οικισμού της Βαμβακούς, καθώς επίσης και στη διαμόρφωση στρατηγικών χωρικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της προσπάθειας αναβίωσης του οικισμού, και του ειδικότερου οράματος της ΚΟΙΝΣΕΠ για την επίτευξη ενός οικιστικού «προτύπου» που «θα βασίζεται στην αυτάρκεια, την εξωστρέφεια και την ενεργό συμμετοχή με θεμέλιο μια κοινωνική-συνεργατική οικονομία». Σε αυτό το πλαίσιο, κύρια κοινή επιδίωξη του όλου εγχειρήματος αποτελεί η επανοργάνωση και επανενεργοποίηση του οικισμού, ως ενός σύγχρονου τόπου, ελκυστικού για μόνιμους κατοίκους και οικογένειες, που θα εξασφαλίζει σύγχρονες συνθήκες διαβίωσης, και στον οποίον η επιχειρηματική δραστηριότητα και η παραγωγή θέσεων εργασίας θα συνδέονται άρρηκτα με την αυθεντικότητα του τόπου και την καινοτομία.

Η πρώτη αυτή φάση της συμβολής του ΕΜΠ/ΣΠΕ, με ειδικότερο επιμέρους τίτλο «Διερεύνηση της οικιστικής εξέλιξης και της δυναμικής της Βαμβακούς. Χαρτογραφήσεις και ανάλυση χωρικών δεδομένων», περιλαμβάνει, αναλύει και εκθέτει ζητήματα που αφορούν επιγραμματικά: την ιστορία και το ιστορικό της εξέλιξης του οικισμού, την ένταξή του στο ευρύτερο οικιστικό δίκτυο και τις συνθήκες προσβασιμότητας, τη συγκρότηση και τα χαρακτηριστικά του άμεσου περιβάλλοντος του οικισμού, το ευρύτερο ή και τοπικό χαρακτηριστικά χωρικό θεσμικό / νομοθετικό πλαίσιο, την ανάλυση διαφανόμενων δυναμικών του οικισμού σε επίπεδο τόσο διαχειριστικών ζητημάτων και σχεδιασμών όσο και χωρικών μεταλλαγών, μια πρώτη χαρτογραφική απόδοση κυρίως των βασικών χαρακτηριστικών του υφιστάμενου φυσικού και ανθρωπογενούς / οικιστικού περιβάλλοντος, καθώς επίσης και τη σχετική βιβλιογραφική, χαρτογραφική και φωτογραφική τεκμηρίωση.

Κύρια ζητήματα που θα διερευνηθούν στις επόμενες δύο φάσεις επεξεργασίας του έργου, αφορούν επιγραμματικά: την κωδικοποίηση του έως τώρα υλικού έρευνας με ιδιαίτερη έμφαση στο οικιστικό περιβάλλον (κτίρια και δημόσιοι χώροι), τη διερεύνηση της σχετικής διαθέσιμης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής εμπειρίας (καλές πρακτικές), τη διαμόρφωση μιας τυπολογίας ενδεδειγμένων παρεμβάσεων, τη διατύπωση προτεινόμενων «σεναρίων» / στρατηγικών παρέμβασης και την αξιολόγησή τους, την οργάνωση μιας ουσιαστικής διαδικασίας ενημέρωσης / διαβούλευσης με τους εμπλεκόμενους φορείς και κατοίκους, όπως επίσης και τη διαμόρφωση ενός καταρχήν προγράμματος δράσης για τη χωρική διαχείριση

του οικισμού με έμφαση σε ζητήματα θεσμικά / νομοθετικά, οικονομικά / χρηματοδοτικά και διαχειριστικά.

Η ερευνητική ομάδα του Σπουδαστηρίου Πολεοδομικών Ερευνών επιθυμεί να ευχαριστήσει από καρδιάς την ΚΟΙΝΣΕΠ «Vamvakou's revival» και το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος για την αμέριστη υποστήριξη και την άριστη συνεργασία, όπως επίσης και τους τοπικούς φορείς και κατοίκους για το γνήσιο ενδιαφέρον με το οποίο την περιέβαλαν κατά τις επισκέψεις της στο πεδίο της χωρικής έρευνας.

13.9.2019

Κωνσταντίνος Σερράος
Καθηγητής ΕΜΠ
Διευθυντής ΣΠΕ

01 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ – ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού
Σχεδιασμού

Ο οικισμός Βαμβακού της Δημοτικής Ενότητας Οινούντος του Δήμου Σπάρτης βρίσκεται σε υψόμετρο άνω των 800μ., στο όρος Πάρνωννα και μάλιστα σε περιοχή που είναι προστατευόμενη λόγω του αξιόλογου και ευαίσθητου φυσικού περιβάλλοντός της (GR 2520006). Παρακάτω παρατίθενται οι κατευθύνσεις ανάπτυξης και προστασίας του ευρύτερου χώρου στον οποίο εντάσσεται ο οικισμός όπως προβλέπουν τα ήδη θεσμοθετημένα ή υπό θεσμοθέτηση χωροταξικά πλαίσια (Γενικό και Περιφερειακό), το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον τουρισμό, τον ειδικό περιβαλλοντικό σχεδιασμό της προστατευόμενης περιοχής. Τέλος θα αναφερθούν οι θεσμοθετημένες πολεοδομικές ρυθμίσεις για τον ίδιο τον οικισμό της Βαμβακούς, βάσει της ισχύουσας πολεοδομικής νομοθεσίας.

Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (2008) στοχεύει στη διαμόρφωση ενός χωρικού προτύπου ανάπτυξης, στο πλαίσιο των αρχών της αειφορίας, που θα είναι αποτέλεσμα μιας συνθετικής, ισόρροπης, θεώρησης στο χώρο παραμέτρων που προωθούν την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της χώρας και ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική συνοχή και την ανταγωνιστικότητα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Ειδικά για τον τομέα του Τουρισμού, οι βασικοί στόχοι και επιδιώξεις περιλαμβάνουν :

- Ορθολογική οργάνωση και ανάπτυξη του τομέα του τουρισμού στο πλαίσιο της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας (γεωγραφική θέση, κλίμα, πολυνησιακός χαρακτήρας, μήκος και ποιότητα ακτών, ποικιλία και έντονη εναλλαγή της μορφής και του είδους των πόρων, πυκνότητα και ποικιλία περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και πλούσιο πολιτιστικό κεφάλαιο)
- Βελτίωση της απόδοσης και της ανταγωνιστικότητας του τομέα με την προσαρμογή και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος και του σχεδιασμού στα νέα δεδομένα και τάσεις της τουριστικής αγοράς
- Προώθηση νέων μορφών τουρισμού που αναμένεται να συμβάλουν και στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου
- Διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας και των αποτελεσμάτων της σε νέες περιοχές και προώθηση της ισόρροπης και αειφόρου ανάπτυξης σύμφωνα με τις φυσικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής
- Περιβαλλοντική αναβάθμιση των περιοχών τουριστικού ενδιαφέροντος
- Εξασφάλιση της προστασίας και της βιωσιμότητας των πόρων

Βάσει των ανωτέρω στόχων – επιδιώξεων, έχουν δοθεί – μεταξύ άλλων- οι ακόλουθες κατευθύνσεις, οι οποίες και θα πρέπει να εξειδικεύονται στο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό :

- Ανάληψη ενεργειών και υιοθέτηση δράσεων που συνδέονται με την εξυπηρέτηση του τουρισμού βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιοχής
- Αναβάθμιση της εικόνας των τουριστικών προορισμών προκειμένου να καταστούν ελκυστικότεροι και ασφαλέστεροι, με την ανάδειξη στοιχείων ταυτότητας και αναγνωσιμότητας, την αναβάθμιση και την αποκατάσταση του δομημένου χώρου, την οργάνωση του ατύπως διαμορφωμένου οικιστικά εξωαστικού χώρου

- Προστασία, ανάδειξη και αποκατάσταση του περιβάλλοντος και του τοπίου (προστασία φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργία πολιτιστικών χώρων, δικτύων μονοπατιών και διαδρομών)
- Διάχυση της τουριστικής δραστηριότητας με ένταξη των αναξιοποίητων τουριστικά πόρων της ενδοχώρας στο προσφερόμενο προϊόν και με παράλληλη προστασία και διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους.
- Περιορισμό της διάσπαρτης εκτός σχεδίου δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε ευαίσθητες περιοχές (Natura, ορεινός χώρος, μικρά νησιά με χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης)
- Επιτάχυνση του ρυθμού ανανέωσης της τουριστικής προσφοράς στην κατεύθυνση της αναβάθμισης, της χωρικής και χρονικής διεύρυνσης και του εμπλουτισμού της τουριστικής δραστηριότητας, καθώς και της εξαρχής ανάπτυξης επιλεγμένων ειδικών μορφών τουρισμού με ηπιότερα κατά κύριο λόγο χαρακτηριστικά τόσο λόγω του βαθμού ωρίμανσης του τουριστικού προϊόντος στη χώρα όσο και του διεθνούς ανταγωνισμού
- Διασύνδεση και διάχυση των αποτελεσμάτων του τουρισμού στους λοιπούς τομείς της οικονομίας και κυρίως στον πρωτογενή.
- Δημιουργία σταθερού πλαισίου κανόνων για τη χωροθέτηση επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό και τη διαμόρφωση πρόσφορων συνθηκών για την προσέλκυση σημαντικών, για την εθνική οικονομία, τουριστικών επενδύσεων.
- Διαρκής παρακολούθηση, εξειδίκευση και αναπροσαρμογή, όπου είναι απαραίτητο, των στόχων, κατευθύνσεων και προτεραιοτήτων της αναπτυξιακής νομοθεσίας και των αντίστοιχων κινήτρων για την καλύτερη εξυπηρέτηση του τομέα

Για την διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του εθνικού φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, διατήρηση και ανάδειξη της ποικιλομορφίας της υπαίθρου, καθώς και βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, προωθείται.

- Η εφαρμογή σύγχρονων δασοκομικών και διαχειριστικών μεθόδων και επεμβάσεων
- Ο σχεδιασμός και η εναρμόνιση της υποβαθμισμένης διαχείρισης των δασικών οικοσυστημάτων στις νέες συνθήκες ζήτησης της κοινωνίας (ορεινός τουρισμός, αναψυχή κ.ά.)
- Διατύπωση όρων και προϋποθέσεων για την προστασία των, μικρής κλίμακας, τοπίων που αφθονούν στον αγροτικό και τον αστικό χώρο, σε συνδυασμό με την επιδίωξη ήπιας και ποιοτικής τουριστικής ανάπτυξης.

Στις Χωρικές κατευθύνσεις για την προστασία του τοπίου και της υπαίθρου από την άναρχη οικιστική ανάπτυξη, που αποτελεί την κυριότερη απειλή κατά της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, δίνονται οι ακόλουθες κατευθύνσεις, ειδικά για τον περιφερειακό και αγροτικό χώρο:

- περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης και ενίσχυση της συγκέντρωσης νέων παραγωγικών μονάδων σε οργανωμένους υποδοχείς σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 12 του παρόντος.

Για την υλοποίηση των κατευθύνσεων αυτών στο άρθρο 12 του ΓΠΧΣ&ΑΑ προβλέπεται

- ο προσδιορισμός ζωνών προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, των φυσικών πόρων και του τοπίου, στις οποίες θα περιορίζεται ή/και θα απαγορεύεται η δυνατότητα δόμησης
- η ενθάρρυνση της δημιουργίας ζωνών ανάπτυξης οργανωμένης οικιστικής, παραγωγικής και επιχειρηματικής ανάπτυξης (ΒΕΠΕ, ΠΟΤΑ, ΠΟΑΠΔ, ΠΕΡΠΟ κ.λπ.), με την απλοποίηση των διαδικασιών δημιουργίας τους και
- η επιβολή περιορισμών στη δόμηση, τη χρήση και την κατάτμηση, όπως εξειδικεύονται στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια για τη Βιομηχανία, τον Τουρισμό, τον Ορεινό και τον Παράκτιο χώρο.

Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού

Σε ότι αφορά το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού για τον Τουρισμό, μετά από αίτηση ακυρώσεως που ασκήθηκε τον Οκτώβριο του 2009 ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας επιδιώχθηκε η ακύρωση της απόφασης 24208/4.6.2009 της Επιτροπής Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον Τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης, με την οποία εγκρίθηκε το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και η σχετική Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Β' 1138/11.6.2009).

Όμοιες αιτήσεις ακυρώσεως ασκήθηκαν και κατά της νεώτερης απόφασης του 2013, με την οποία θεσπίσθηκε το νέο Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό. Συγκεκριμένα, εκδόθηκε η υπ' αριθ. 67659/9.12.2013 απόφαση της Επιτροπής Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον Τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης (Β' 3155), με τίτλο «Εγκριση τροποποίησης Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού». Με την πράξη αυτή ρυθμίσθηκε εκ νέου το σύνολο των ζητημάτων που αποτέλεσαν αντικείμενο της προσβληθείσας ενώπιον του ΣτΕ απόφασης του 2009. Όμως και το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο Τουρισμού του έτους 2013 ακυρώθηκε από το ΣτΕ, για τυπικούς λόγους, με την απόφαση 3632/2015 Ολ. ΣτΕ και η υπόθεση αναπέμφθηκε στη Διοίκηση, προκειμένου να τηρηθεί κατά νόμιμο τρόπο ο τύπος της προηγούμενης γνώμης του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης. Επειδή το Ειδικό Πλαίσιο του Τουρισμού του έτους 2009 αντικαταστάθηκε από το Ειδικό Πλαίσιο του έτους 2013, θεωρείται και αυτό καταργημένο. Η δίκη ενώπιον του ΣτΕ επί της κατ' αυτού αιτήσεως ακυρώσεως κηρύχθηκε καταργημένη με την απόφαση ΣτΕ 519/2017.

Για το ζήτημα της συμμόρφωσης της Διοίκησης προς τις ακυρωτικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας σημειώνονται ειδικότερα τα εξής:

Μέχρις ότου εγκριθεί νέο Χωροταξικό Σχέδιο για τον Τουρισμό – η ανάθεση εκπόνησης του οποίου έγινε το Μάιο 2018 - η ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα «εξακολουθεί να είναι δυνατή, με βάση τις προβλέψεις που τυχόν υπάρχουν σε υφιστάμενα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια καθώς και στα κατωτέρου ιεραρχικώς επιπέδου σχεδιασμού, σε σχέση με τα περιφερειακά, χωρικά σχέδια».

Η οδηγία αυτή διατυπώθηκε στο με αρ.28089/13.06.2017 έγγραφο της Γενικής Γραμματείας Χωρικού Σχεδιασμού και Αστικού Περιβάλλοντος. Παράλληλα από το ΥΠΕΝ γνωστοποιή-

Θηκαν οι βασικές κατευθύνσεις για το νέο Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό, που συνοπτικά προβλέπουν:

Στοχοθεσία – βασικές κατευθύνσεις

- Στόχος η μετάβαση από ένα μαζικό, αδιαφοροποίητο, μονοθεματικό και χαμηλής οικονομικής απόδοσης τουρισμό σε έναν ποιοτικό, διαφοροποιημένο και πολυθεματικό τουρισμό, που δεν αρκείται στο καθιερωμένο τουριστικό πρότυπο «ήλιος -θάλασσα»
- Άμβλυση της εποχικότητας του τουρισμού της χώρας και αύξηση της μέσης δαπάνης ανά επισκέπτη
- Χωρική διεύρυνση του φάσματος των δυνατών προορισμών και την ενίσχυση λιγότερο τουριστικά αναπτυγμένων περιοχών, που έχουν σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση ειδικών – εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Περιορισμός της διάσπαρτης δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε περιοχές εκτός σχεδίων πόλεων και ορίων οικισμών μέσω της θεσμοθέτησης ζωνών με χρήση της «τουρισμός-αναψυχή» και οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Εισαγωγή της έννοιας των οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται μεγάλες και σύνθετες τουριστικές επενδύσεις (ΠΟΤΑ, δημόσια ακίνητα με ΕΣΧΑΔΑ τουρισμού, ΠΕΡΠΟ τουρισμού κ.λπ.)
- Δημιουργία ενιαίων δικτύων φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που θα αναδεικνύουν και αξιοποιούν το σύνολο των πολλαπλών ιστορικών παρελθόντων και θα συνδέονται με τη σύγχρονη κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα, αλλά και την τοπική οικονομική δραστηριότητα.
- Διαφύλαξη και ενίσχυση της τοπικής και κοινωνικής ταυτότητας των περιοχών, όπου αναπτύσσεται τουριστική δραστηριότητα.
- Προσαρμογή των κανονιστικών ρυθμίσεων στα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες των περιοχών.

Όσον αφορά στις περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού προορίζονται κυρίως για:

- Διατήρηση, προστασία και ανάδειξη των φυσικών, ιστορικών, αρχιτεκτονικών κ.λπ. στοιχείων του χώρου.
- Προώθηση τοπικών συμφώνων ποιότητας και προγραμμάτων στήριξης αγροτικών ή και παραδοσιακών μεταποιητικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον και λειτουργικής διασύνδεσής τους με τουριστικές μονάδες.
- Οργανωμένους υποδοχείς τουριστικών δραστηριοτήτων και σύνθετα τουριστικά καταλύματα με περιορισμούς στη δόμηση και την ανάπτυξή τους.
- Κατασκευή νέων καταλυμάτων 3, 4 και 5 αστέρων

Οι βασικές κατευθύνσεις για την ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών συνοψίζονται στα εξής:

- Εξορθολογισμός του ορεινού χώρου, ώστε να αναφέρεται σε περιοχές με υψόμετρο άνω των 800 μέτρων.
- Μέριμνα για την προστασία, αναβάθμιση και ανάδειξη επιλεγμένων πόρων του ορεινού χώρου, που ενδιαφέρουν τον τουρισμό.
- Δημιουργία βασικών προτύπων και κανόνων για το σχεδιασμό και τη δόμηση λαμβάνοντας υπόψη την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τις τοπικές παραδόσεις.

- Αποκατάσταση και αξιοποίηση παλαιών κελυφών, επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων ή συνόλων και παροχή κινήτρων για μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες.
- Χωροθέτηση οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων και σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων με πολύ χαμηλό συντελεστή δόμησης. Βασική κατεύθυνση γι' αυτές τις επενδύσεις είναι να συνδέονται λειτουργικά με εγκαταστάσεις και υποδομές ανάδειξης και αξιοποίησης περιβαλλοντικών, γεωλογικών, γεωμορφολογικών, αρχιτεκτονικών, ιστορικών, θρησκευτικών ή πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής.
- Βασικά χαρακτηριστικά: υψηλή ποιότητα, χαμηλή και περιορισμένη δόμηση, προσαρμογή στην τοπική αρχιτεκτονική, προώθηση της τοπικής οικονομίας, εξασφάλιση κοινόχρηστων χώρων, βιολογικοί καθαρισμοί, μονάδες αφαλάτωσης ή άλλες προβλέψεις για την υδροδότησή τους χωρίς πρόσθετη επιβάρυνση των διαθέσιμων υδάτινων πόρων.

Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο

Το ισχύον Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξίας & Αειφόρου Ανάπτυξης θεσμοθετήθηκε το 2003 (Απόφαση με αρ. 25294/25.06.2003 Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ , ΦΕΚ 1485/Β'/10.10.2003). Σύμφωνα με τις γενικές προβλέψεις του για την Περιφέρεια Πελοποννήσου διαπιστώνονται τα ακόλουθα:

- ως προς την πληθυσμιακή πυκνότητα είναι ιδιαίτερα αραιοκατοικημένη
- ως προς το ΑΕΠ, με βάση τα στοιχεία του 1991 κατείχε την πέμπτη θέση μεταξύ των Περιφερειών της χώρας. Με βάση το κατά κεφαλή ΑΕΠ (σε ΠΑΔ 1998) κατείχε την 11η θέση μαζί με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας
- Από πλευράς δημογραφικών και κοινωνικών δεδομένων, η Περιφέρεια παρουσιάζει αυξημένο βαθμό γήρανσης, υψηλό ποσοστό αναλφάβητων και χαμηλό δείκτη αστικοποίησης.
- Σε ότι αφορά τον τουρισμό, η τουριστική της κίνηση (στοιχεία 1994) είναι εξαιρετικά χαμηλή (7% του συνολικού αριθμού τουριστών)

Έναντι των δυσμενών σε εθνικό-διαπεριφερειακό επίπεδο διαπιστώσεων, η Περιφέρεια αντιπαραθέτει συγκριτικά, ένα ιδιαίτερα πλούσιο και ποικίλλο φυσικό περιβάλλον και ένα ιδιαίτερα σημαντικό και πολυπληθές ιστορικό – πολιτισμικό απόθεμα με ιστορικούς πόλους διεθνούς εμβέλειας.

Οι στρατηγικές για τη χωρική ανάπτυξη συνοψίζονται σε :

- Ενίσχυση του ρόλου των αστικών κέντρων - βασικών στοιχείων οργάνωσης - διάρθρωσης του χώρου για τη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών στην ευρύτερη περιοχή επιρροής τους, ώστε να καταστούν μοχλός δημιουργίας, διάχυσης και στήριξης της χωρικής ανάπτυξης και να βελτιωθούν και εξισορροπηθούν οι συνθήκες και η ποιότητα ζωής των κατοίκων (πόλοι ανάπτυξης – προσέλκυση πρωτογενών δραστηριοτήτων).
- Εξοπλισμός των αστικών κέντρων με σύγχρονες και νέες διοικητικές και κοινωνικές υπηρεσίες ως και υπηρεσίες πολιτισμού, εμπορίου κλπ. στο πλαίσιο της αποκεντρωμένης διοίκησης, ως και με την ανάπτυξη υποδομών έρευνας και τεχνολογίας.
- Αναδιάρθρωση - ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου σε επίπεδα λειτουργικής, διοικητικής και οικονομικής αλληλεξάρτησης.

- Οργάνωση των ορεινών περιοχών ως πεδίων παρεμβάσεων μέσα από τις νέες πολιτικές για την ανάπτυξη, με κατεύθυνση κυρίως προς τις ήπιες δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού και αναψυχής, με ένταξη και ανάδειξη των παραδοσιακών οικισμών, τη δημιουργία κέντρων βιοτεχνικών – οικοτεχνικών δραστηριοτήτων, συνδεδεμένων με τη δασική διαχείριση, ειδικές καλλιέργειες, βιολογική γεωργία-κτηνοτροφία και εν γένει την ενίσχυση της πολυδραστηριότητας.
- Ελεγχόμενη αξιοποίηση των παράκτιων περιοχών της (προστασία και διαχείριση).
- Δημιουργία ενιαίου πλέγματος πολιτισμικών πυρήνων υπερεθνικής εμβέλειας και ένταξή τους, σε συνδυασμό με τα επί μέρους τοπικά πολιτιστικά στοιχεία και ιστορικές διαδρομές, σε επί μέρους υποσύνολα ειδικών ενδιαφερόντων.
- Ανάδειξη των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού ενδιαφέροντος με παράλληλη προστασία και πρόβλεψη δραστηριοτήτων που θα ενισχύσουν την ανάπτυξη και θα αξιοποιούν χωρίς να υποβαθμίζουν την περιβαλλοντική τους αξία. (περιοχές NATURA 2000, υδροβιότοποι, ορεινοί δρόμοι, ποταμοί, λίμνες, οικοσυστήματα, φυσικά τοπία, κλπ.)
- Αναδιάρθρωση, ιεράρχηση και προώθηση του πλέγματος των αναγκαίων τεχνικών και κοινωνικών υποδομών
- Έλεγχος των χρήσεων γης για προστασία και βιώσιμη ανάπτυξη των φυσικών πόρων μέσα από τους υφιστάμενους θεσμούς και τους μηχανισμούς του χωροταξικού / πολεοδομικού σχεδιασμού και της προστασίας του περιβάλλοντος (θεσμικό πλαίσιο Ν.1337/83, Ν.1650/86, Ν. 2508/97, Ν.2742/99).

Στο πλαίσιο της μελέτης αναθεώρησης του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Περιφέρειας Πελοποννήσου (ανάθεση ΥΠΕΚΑ το 2012 , εκκρεμεί η έγκρισή του), αξιολογήθηκε η εφαρμογή του παραπάνω Χωροταξικού Πλαισίου του 2003¹.

Συγκρίνοντας την Περιφέρεια Πελοποννήσου με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της Χώρας διαπιστώνονται τα ακόλουθα:

- Ως προς τις συνθήκες χαμηλής πυκνότητας οίκησης, έχει την 4η χαμηλότερη πυκνότητα μεταξύ των Περιφερειών της χώρας.
- Ως προς το ΑΕΠ εμφανίζει συνεχή διολίσθηση από το 2000.
- Ως προς τον πληθυσμό, εξακολουθεί να παρουσιάζει αυξημένο βαθμό γήρανσης, υψηλό ποσοστό αναλφάβητων και χαμηλό δείκτη αστικοποίησης.
- Όσον αφορά στον τουρισμό, το 2009 για πρώτη φορά οι αφίξεις υπερβαίνουν το 1,0 εκ. επισκέπτες ενώ το 2010, η αναλογία ημεδαπών προς αλλοδαπούς αντιστρέφεται πλήρως με τις αφίξεις αλλοδαπών να αγγίζουν το 70% του συνόλου από 26% που ήταν την αμέσως προηγούμενη χρονιά, γεγονός που αποτελεί την πρώτη ένδειξη για την επιζητούμενη εξωστρέφεια του τουριστικού μοντέλου της Περιφέρειας.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τη διοικητική δομή της Περιφέρειας , η ΠΕ Λακωνίας αποτελείται από 5 Δήμους (Ανατολικής Μάνης, Ελαφονήσου, Ευρώτα, Μονεμβασιάς, Σπάρτης).

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πολύ σημαντικούς παράγοντες για την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα, αν και στην Περιφέρεια Πελοποννήσου ο τομέας αυτό αναπτυσσό-

1. Στοιχεία από την Έκθεση Α' ΦΑΣΗΣ –ΣΤΑΔΙΟ Α2 / ΣΥΝΟΨΗ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ ΕΚΘΕΣΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ του Μελετητικού Γραφείου Δοξιάδη-Σύμβουλοι για την ανάπτυξη και οικιστική Α.Ε (2013)

ταν μέχρι σήμερα με σχετικά αργούς ρυθμούς. Συνολικά η τουριστική δραστηριότητα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου μπορεί να διακριθεί στις παρακάτω κατηγορίες :

- ορεινού – παραθαλάσσιου τουρισμού, που η μεταξύ τους σχέση είναι αδύναμη έως ανύπαρκτη, με το πρώτο να κυριαρχεί στην ενδοχώρα και να προσελκύει επισκέπτες με ειδικά ταξιδιωτικά ενδιαφέροντα (περιήγηση, τουρισμός εμπειρίας) και το δεύτερο στις περιοχές εγκατάστασης ξενοδοχειακών συγκροτημάτων μαζικού τουρισμού (παράλια Κορινθίας και Καλαμάτας),
- εσωτερικού τουρισμού και τουρισμού αλλοδαπών, με τον πρώτο να κυριαρχεί και τον δεύτερο να κατευθύνεται κυρίως σε περιοχές οργανωμένων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων υψηλών προδιαγραφών (Καλαμάτα, Κόρινθος),
- τουρισμού Σαββατοκύριακου και τουρισμού διακοπών, με τον πρώτο να κυριαρχεί και να προσελκύει επισκέπτες σε συγκεκριμένους προορισμούς και ενδιαφέροντα (Ναύπλιο, αρχαιολογικοί και πολιτιστικοί χώροι, περιήγηση) και το δεύτερο να απευθύνεται κυρίως σε οικογένειες και μεγάλο μερίδιο αλλοδαπών.

Ο σχεδιασμός και η ολοκλήρωση προγράμματος ήπιας ανάπτυξης ορεινών όγκων όπου θα εστιάζει στην προβολή της φύσης, στην ανάδειξη τοπικών γεωργικών προϊόντων και καρπών (κάστανο, κέδρος κτλ.) και στην ανάπτυξη ήπιων τουριστικών δραστηριοτήτων μέσω προγραμματισμού έργων μικρής κλίμακας που δεν θα επηρεάζουν αλλά θα αναδεικνύουν και θα προβάλλουν το φυσικό τοπίο θα συμβάλει στην ισόρροπη ανάπτυξη και ανάδειξη του πλούτου των όγκων αυτών.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου διαθέτει 615 ξενοδοχειακές μονάδες συνολικής δυναμικότητας 36.033 κλινών (κατά μ.ο. 59 κλίνες ανά μονάδα). Από αυτές, 14 ξενοδοχειακές μονάδες είναι 5 αστέρων (2,3%), με δυναμικότητα 5.038 κλίνες (κατά μ.ο. 360 κλίνες ανά μονάδα).

Χαρακτηριστικά του νέου αναπτυξιακού προτύπου στα οποία διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα η Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελούν:

- Η δυνατότητα ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού με την αξιοποίηση φυσικών πόρων (περιοχές υπό προστασία που καλύπτουν το 25% της έκτασης της Περιφέρειας, μη επιβαρυνμένες από ανθρώπινες δραστηριότητες, αξιόλογες ορεινές και θαλάσσιες περιοχές, καθώς και του πλούσιου πολιτιστικού, ιστορικού και αξιόλογου κτιριολογικού αποθέματος (Μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ, λοιποί αρχαιολογικοί πόροι και ιστορικά μνημεία και περιοχές, παραδοσιακοί οικισμοί),
- Η δυνατότητα διαμόρφωσης και προώθησης ολοκληρωμένων τουριστικών πακέτων, που αξιοποιούν το συγκριτικά πλεονεκτήματα και το ειδικό απόθεμα των επιμέρους περιοχών και θα ικανοποιούν διαφορετικές ανάγκες και εμπειρίες (θάλασσα, περιήγηση σε φυσικά τοπία και παραδοσιακούς οικισμούς, πολιτιστικά δρώμενα/φεστιβάλ και εκδηλώσεις, θαλάσσιες αθλητικές δραστηριότητες, ορειβασία),
- Η δυνατότητα ολοκλήρωσης του τουριστικού προϊόντος με την αξιοποίηση συνεργειών με τους παραδοσιακούς κλάδους και τις τοπικές δραστηριότητες της περιοχής (δρόμοι κρασιού και λαδιού, προϊόντα ΠΟΠ και ΠΓΕ, υπηρεσίες εστίαση και τοπική γαστρονομία) και την ανάπτυξη διατομεακών/κλαδικών συνεργασιών για την προσέλκυση τουριστών,

- Τα μεγάλα εθνικής και διεθνούς εμβέλειας πολιτιστικά και άλλα γεγονότα, όπως είναι το Φεστιβάλ Αθηνών και Επιδαύρου.
- Προϋπόθεση βέβαια για την εφαρμογή του νέου προτύπου τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί η βελτίωση και αναβάθμιση των υποδομών και των υπηρεσιών τουρισμού, η αναδιάταξη του τρόπου προώθησης του τουριστικού προϊόντος, με τη χρήση σύγχρονων εργαλείων και μηχανισμών και την αξιοποίηση των ΤΠΕ, η διαμόρφωση ισχυρού brandname τουριστικού προορισμού και τέλος η βελτίωση των υποδομών της Περιφέρειας (οδικές και θαλάσσιες μεταφορές και επικοινωνίες, τουριστικά καταφύγια και μαρίνες, βασικές υποδομές και δίκτυα ποιότητας ζωής).

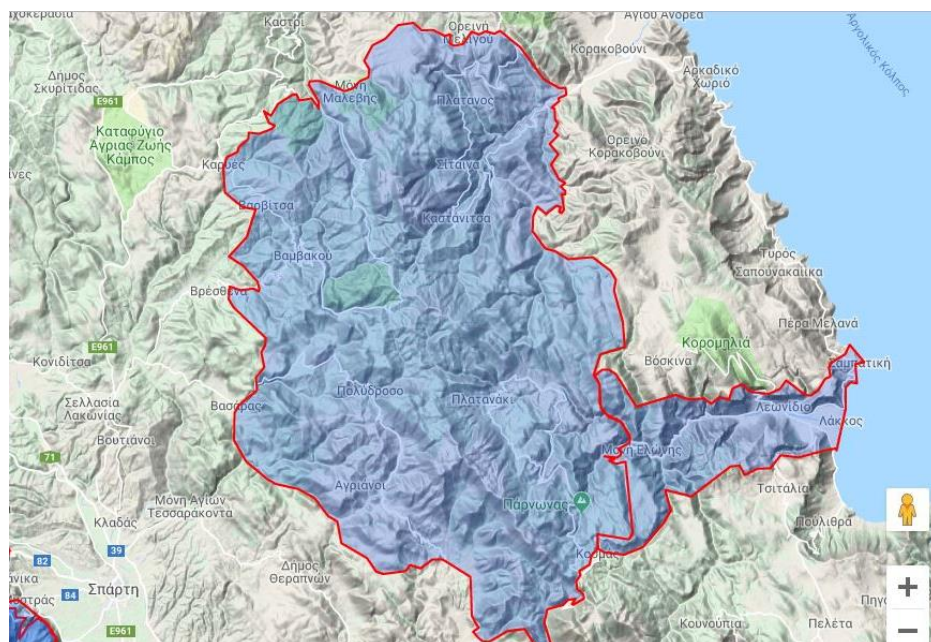
Ειδικός Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός

Ο οικισμός της Βαμβακούς «περιβάλλεται» από ιδιαίτερης αξίας φυσικό περιβάλλον καθώς βρίσκεται στην ευρύτερη προστατευόμενη περιοχή του Πάρνωνα και περιοχή Μαλεβής (τμήματα Λακωνίας και Αρκαδίας έκτασης 55,768 εκτάρια GR2520006). Η ανάγκη άμεσης θέσπισης μέτρων για την αποτελεσματική προστασία χερσαίων και υδάτινων αυτών περιοχών (των Δήμων Βόρειας Κυνουρίας, Λεωνιδίου, Σκιρίτιδας και Απόλλωνος του Ν. Αρκαδίας, των Δήμων Θεραπνών, Οινούντος και Γερόνθρων του Ν. Λακωνίας και των κοινοτήτων Κοσμά Π.Ε Αρκαδίας και Καρυών Π.Ε Λακωνίας) του όρους Πάρνωνα- Μαλεβής-υγρότοπου Μουστού, ενόψει και του γεγονότος ότι είχε αρχίσει η διαδικασία χαρακτηρισμού τους ως προστατευόμενων σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 21 του ν. 1650/1986, οδήγησε στην έκδοση Απόφασης της Υπουργού ΠΕΚΑ που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 353/ΑΑΠ/2010 .

Με την παραπάνω απόφαση επιδιώκεται ο καθορισμός μέτρων προστασίας της φύσης και του τοπίου και των φυσικών σχηματισμών σε χερσαία και υδάτινα τμήματα της περιοχής του όρους Πάρνωνα - Μαλεβής και του Υγρότοπου Μουστού, που διακρίνονται για την μεγάλη βιολογική, οικολογική αισθητική, επιστημονική, γεωμορφολογική και εκπαιδευτική τους αξία.

Ειδικότερα, επιδιώκεται η αποτελεσματική προστασία του μοναδικού για την πολύπλευρη αξία του οικοσυστήματος της περιοχής του όρους Πάρνωνα και του Υγρότοπου Μουστού, η οποία είναι σημαντική για την προστασία της φύσης και του τοπίου στη χώρα μας και ιδιαίτερα για τη διατήρηση του τοπίου, των τύπων οικοτόπων, της άγριας ορνιθοπανίδας και χλωρίδας καθώς και των σχέσεων φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

Η ισχύς της Απόφασης αυτής παρατάθηκε για ένα(1) έτος με όμοια Απόφαση του Υπουργού ΠΕΚΑ που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 156/ΑΑΠ/2013 και εκκρεμεί η οριστική διευθέτηση των όρων και μέτρων προστασίας της περιοχής με την έκδοση Π.Δ , σύμφωνα με τις προβλέψεις της ισχύουσας Περιβαλλοντικής νομοθεσίας (ν.1650/1986, όπως ισχύει με το ν.3937/2011)

Σχ. 1. Προστατευόμενη περιοχή Πάρνασσα- Μαλεβής - Υγρότοπου Μουστου, Πηγή: <https://www.geogreece.gr/natura.php>

Τοπικός Χωρικός Σχεδιασμός

Ο οικισμός της Βαμβακούς ανήκει στη Δημοτική Ενότητα(Δ.Ε) Οινούντος του Δήμου Σπάρτης (σύμφωνα με τη διοικητική οργάνωση- δομή του ν.3852/2010 – Πρόγραμμα ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ που διατηρήθηκε στα ίδια όρια, σύμφωνα με την πρόσφατη αναθεώρηση του Προγράμματος ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ – ν. 4555/2018).

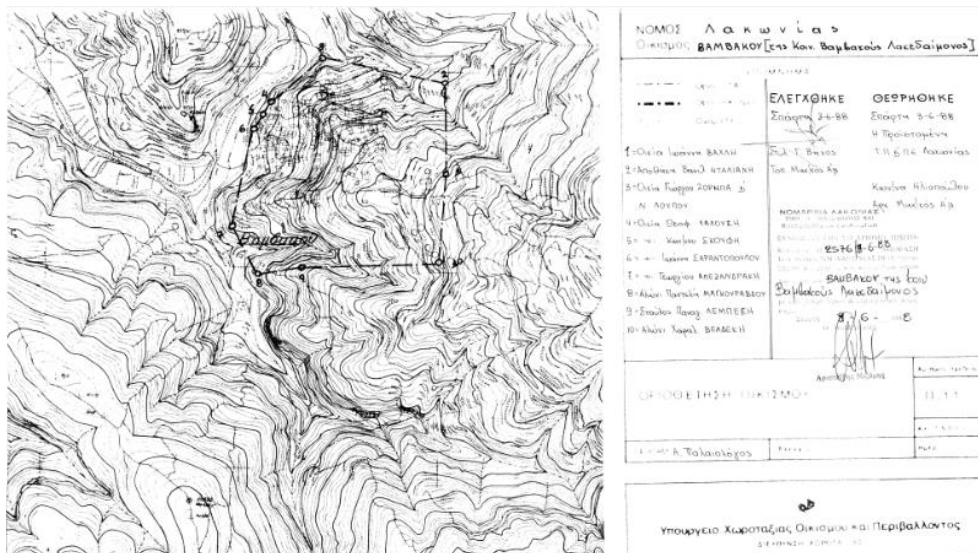
Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο μόνιμος πληθυσμός του ήταν 88 κάτοικοι (de facto πληθυσμός 90 κάτοικοι), σημαντικά μειωμένος σε σχέση με τις προηγούμενες απογραφές (το 2001 : πληθυσμός μόνιμων 156 κατ. και de facto 301 και το 1991 : πληθυσμός μόνιμων 177 κατ. και de facto 191).

Ο οικισμός ως μικρός (με πληθυσμό μικρότερο των 500 κατ.) και ορεινός, περιελήφθη στην υπ.αρ. Π-297/19.01.1984 Απόφαση του Νομάρχη Λακωνίας (ΦΕΚ 136/Δ'/1984)για τον «Καθορισμός των οικισμών όπου εφαρμόζονται οι όροι και περιορισμοί δομήσεως του από 6-23/12/1982 Π.Δ». Με το Π.Δ από 6-23/12/1982 « Καθορισμός όρων και περιορισμών δομήσεως οικισμών της Χώρας» (ΦΕΚ 588/Δ/1982), καθορίστηκαν απλοποιημένες διατάξεις για τη δόμηση ορισμένων χρήσεων κτηρίων (όπως κατοικίας και μικρών αποθηκών) σε φθίνοντες πληθυσμιακά ή και δυσπρόσιτους μικρούς οικισμούς (μέχρι 500 κατ.)και ειδικότερα σε μια περιοχή που οριζόταν σε ακτίνα στα 800μ. περίξ του κέντρου τους. Με την εφαρμογή των διατάξεων του παραπάνω Π.Δ επιδιώχθηκε η άμεση ενίσχυση/αναζωογόνηση των οικισμών αυτών μέσω της οικιστικής ανάπτυξής τους και διευκόλυνσης της οικοδομικής δραστηριότητας για τη χρήση κυρίως της κατοικίας.

Στη συνέχεια οι οικισμοί αυτοί ακολούθησαν τις διαδικασίες οριοθέτησής τους με τις αναλυτικές διαδικασίες που προβλέφθηκαν στο από 24- 4 -1985 Π.Δ «Περί τρόπου καθορισμού ορίων οικισμών της Χώρας μέχρι 2000κατοίκους, κατηγοριών αυτών και καθορισμού όρων και περιορισμών δόμησής τους», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

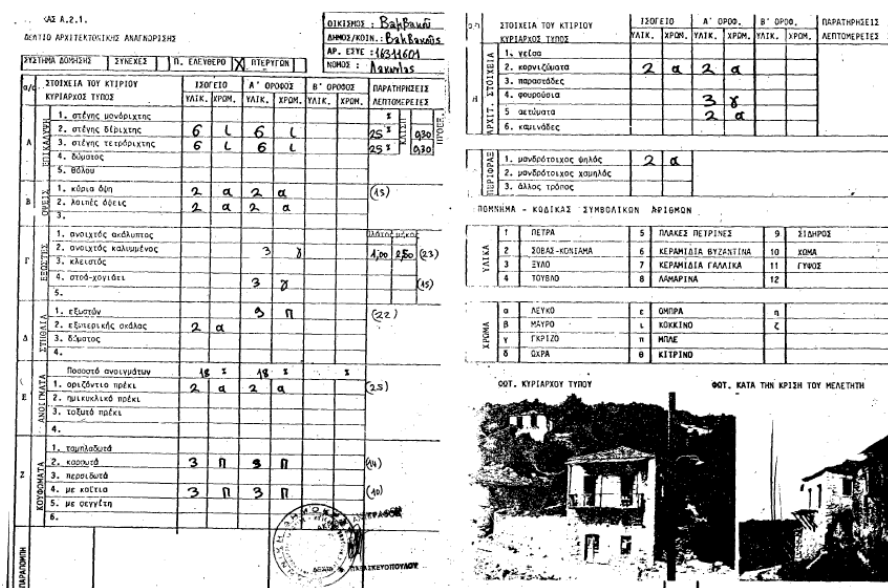
Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτού του Π.Δ των οικισμών με πληθυσμό μέχρι 2000κατ. (ΦΕΚ 181/Δ/1985, όπως έχει συμπληρωθεί και ισχύει). Η οριοθέτηση του εγκρίθηκε η οριοθέτηση του οικισμού Βαμβακούς το 1988, με την υπ.αρ. Π-2576/08.06.1988 (ΦΕΚ 455/Δ'/1988) Απόφαση του Νομάρχη Λακωνίας.

Τα όρια του οικισμού, όπως φαίνεται ο προσδιορισμός τους στην επόμενη εικόνα, διαπιστώνουμε ότι έχουν διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό τη «λογική» της ευρείας οριοθέτησης του οικισμού εντός κύκλου με ακτίνα 800μ.. Εκτιμούμε ότι στην ευρεία αυτή οριοθέτηση οδήγησε η εφαρμογή των διατάξεων του Π.Δ 1982 στις οποίες υπήχθη αρχικά ο οικισμός της Βαμβακούς (από το 1984 μέχρι το 1988).

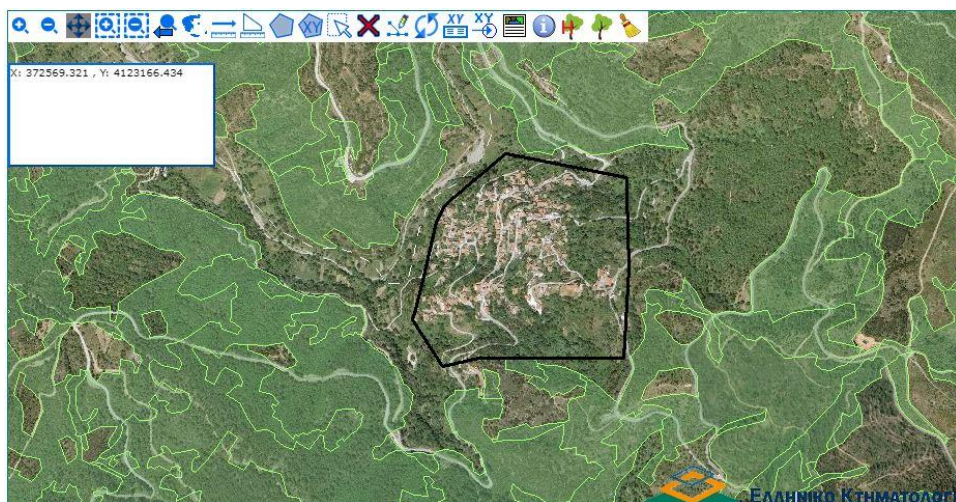
Σχ. 2. Χάρτης οριοθέτησης οικισμού Βαμβακούς 1988, Πηγή: Αρχείο ΥΔΟΜ Δ. Σπάρτης

Με την Απόφαση οριοθέτησης καθορίστηκαν και ειδικοί όροι και περιορισμοί για τη δόμηση στον οικισμό που εξυπηρετούν τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του, όπως π.χ η υποχρέωση κάλυψης των οικοδομών με στέγη και η κατασκευή ξύλινων κουφωμάτων. Στον παρακάτω Πίνακα παρέχονται περισσότερες ενδεικτικές (μη υποχρεωτικές) οδηγίες για τα υπόλοιπα μορφολογικά στοιχεία των όψεων των οικοδομών στον οικισμό.

Σχ. 3. Ενδεικτικοί ειδικοί όροι και περιορισμοί για τον οικισμό Βαμβακού, Πηγή ΦΕΚ 455/Δ'/1988

Πρέπει να σημειώσουμε ότι στην περιοχή έχουν κυρωθεί οι δασικοί χάρτες και η περιοχή που έχει οριοθετηθεί ως οικισμός Βαμβακούς, με την προαναφερθείσα Απόφαση του 1988, έχει εξαιρεθεί των δασικών περιοχών, όπως φαίνεται στην επόμενη εικόνα.

Σχ. 4. Κυρωμένος δασικός χάρτης περιοχής Βαμβακούς, Πηγή: Ελληνικό Κτηματολόγιο Α.Ε

Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι ο χάρτης των ορίων του οικισμού (Σχ. 2.) δεν δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 455/Δ'/1988. Το γεγονός αυτό συνιστά πλημμέλεια της πράξης οριοθέτησης του οικισμού που πρέπει να αντιμετωπιστεί, στο πλαίσιο της ισχύουσας νομοθεσίας για την εξασφάλιση της εγκυρότητας των καθορισμένων ορίων.

02 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Η ΒΑΜΒΑΚΟΥ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΟ - ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Πλαίσιο προσέγγισης Σκοπό του παρόντος κεφαλαίου δεν αποτελεί η λεπτομερή αφήγηση για τα ιστορικά δεδομένα, τις ονοματολογικές ερμηνείες, τα τοπωνύμια που έχουν (ή όχι) διασωθεί στο πέρασμα του χρόνου, τα δημογραφικά στοιχεία -που αφορούν τον πληθυσμό και τις παρελθοντικές δραστηριότητές του- της Βαμβακούς· τα περισσότερα από αυτά (κι αν όχι όλα!) έχουν συλλεχθεί, καταγραφεί και δημοσιευθεί με πολλή φροντίδα κι ενδιαφέρον σε έργα ανθρώπων -πολλών με καταγωγή από τη Βαμβακού. Στις σελίδες της βιβλιογραφίας αναφέρονται όλες αυτές οι πηγές από όπου μπορούν να ανθολογηθούν και να αξιολογηθούν αυτές οι πληροφορίες. Το κεφάλαιο ακολουθεί το ευρύτερο πλαίσιο της πρώτης αυτής φάσης της έρευνας που στόχο έχει την καταγραφή και συλλογή εκείνων των στοιχείων και δεδομένων προκειμένου να κατανοηθούν και να αναλυθούν έννοιες του χώρου, του τόπου και της φυσιογνωμίας του οικισμού και της ευρύτερης περιοχής του.

Παλαιότερα το ποτάμι παρουσίαζε συνεχή ροή καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου αλλά τώρα πια, λόγω της παροχέτευσης των υδάτων για άρδευση, το κατώτερο κυρίως τμήμα του ποταμού ξηραίνεται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και διατηρεί νερό μόνο στο μεσαίο τμήμα του που τροφοδοτείται από πηγές κοντά στη γέφυρα του δρόμου Σπάρτης-Βρεσθενών (η πηγή Κρυονέρι ανάντη της γέφυρας και η πηγή Δημαρά κατάντη). Ο Οινούντας αποτελείται από μικρότερα ρέματα όπως το Κακόρεμα, το Σωφρώνης ρέμα, το Δόξνια ρέμα (Νικολαΐδης, 2009).

Αξίζει να αναφερθεί ότι ο οικισμός της Βαμβακούς βρίσκεται εντός των ορίων προστασίας του Φορέα Διαχείρισης όρους Πάρνωνα και υδροτόπου Μουστου κι εντός περιοχής Natura 2000 (όρος Πάρνωνα και περιοχή Μαλεβής_SiteCode: GR2520006).

Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 έχει μόνιμο² πληθυσμό 88 κατοίκων αλλά από την επιτόπια έρευνα (καταγραφή, συνεντεύξεις, κλπ) αναδείχθηκε ότι στον οικισμό τα τελευταία χρόνια κατοικούν μόνιμα περίπου 10 άτομα. Όπως παρατηρείται και στους πίνακες που ακολουθούν σε επίπεδο οικισμών και στην επικράτεια της Δ.Ε. Οινούντος³, η Βαμβακού καταλαμβάνει την 8η θέση στην φθίνουσα κατάταξη πληθυσμού με πολυπληθέστερο οικισμό τα Βρέσθυνα (363) ενώ σε επίπεδο τοπικών κοινοτήτων κατέχει τη 2η θέση ως οικισμός με τη μεγαλύτερη επιφάνεια (58,979 τ. χλμ.) καταλαμβάνει περίπου το 20% της συνολικής επιφάνειας της Δ.Ε.

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΟΙΚΙΣΜΟΥ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2011	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2001	ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (όπου ανήκει)
1	Βρέσθυνα, τα	363	291	Βρεσθενών
2	Σελλασία, η	311	520	Σελλασίας
3	Βασαράς, ο	281	199	Βασαρά
4	ΆγιοςζωάννηςΘεολόγος, ο	215	236	Θεολόγου
5	Βουτιάνοι, οι	207	252	Βουτιάνων
6	Κονιδίτσα, η	136	269	Κονιδίτσης
7	Βαρβίτσα, η	118	99	Βαρβίτσης
8	Βαμβακού, η	88	180	Βαμβακούς
9	Καλύβια Θεολόγου, τα	52	39	Θεολόγου
10	Βέροια, τα	41	4	Βασαρά
11	ΜεγάληΒρύση, η	19	24	Βαμβακούς
12	Μονή Αγίου Αναργύρων, η	7	3	Βασαρά
13	Κουρεμένος, ο	1	2	Κονιδίτσης
14	Κοπελιά, η	0	0	Κονιδίτσης
	ΣΥΝΟΛΟ Δ.Ε. ΟΙΝΟΥΝΤΟΣ	1.839	2.118	

Σχ. 7. Μόνιμος πληθυσμός (επίπεδο οικισμού) – Απογραφές 2011 & 2001 (Πηγή δεδομένων: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος)

2. Ο Μόνιμος Πληθυσμός αφορά τον αριθμό των ατόμων ανεξαρτήτως υπηκοότητας (ελληνικής ή άλλης χώρας) που έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε κάθε επίπεδο διοικητικής διαίρεσης της Χώρας. Συνήθης διαμονή ενός ατόμου θεωρείται ο τόπος που έχει ζήσει συνεχώς για περίοδο τουλάχιστον 12 μηνών πριν την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής, ή ο τόπος στον οποίο εγκαταστάθηκε κατά το διάστημα των τελευταίων 12 μηνών πριν την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής με την πρόθεση να παραμείνει εκεί για τουλάχιστον 1 χρόνο.

3. Η Δημοτική Ενότητα Οινούντος αποτελείται από 14 οικισμούς που ανήκουν σε 8 Τοπικές Κοινότητες: Βασαρά, Βαμβακού, Βρεσθενών, Βαρβίτσης, Σελλασίας, Κονιδίτσης, Θεολόγου και Βουτιάνων.

Σχ. 8. Μόνιμος πληθυσμός, επιφάνεια και πυκνότητα πληθυσμού (επίπεδο Τ.Κ.)
(Πηγή δεδομένων: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος)

A/A	ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ (τ. χλμ)	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2011	ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (ανά τ. χλμ.)
1	Βασαρά	85,043	329	3,87
2	Βαμβακούς	58,979	107	1,81
3	Βρεσθένων	57,371	363	6,33
4	Βαρβίτσης	28,471	118	4,14
5	Σελασίας	27,864	311	11,16
6	Κονιδίτσης	19,232	137	7,12
7	Θεολόγου	14,320	267	18,64
8	Βουτιάνων	10,372	207	19,96
	ΣΥΝΟΛΟ Δ.Ε. ΟΙΝΟΥΝΤΟΣ	301,812	1.839	6,09

Ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία
Ιστορική εξέλιξη οικισμού

Δείγματα κατοίκησης κατά τους αρχαίους χρόνους δεν έχουν εξακριβωθεί μέσω συστηματικών αρχαιολογικών ανασκαφών αλλά μαρτυρίες κατοίκων αναφέρουν ότι σε διάφορες θέσεις, κατά τη διαδικασία γεωργικών εργασιών, απεκαλύφθησαν αρχαίοι τάφοι με θραύσματα αγγείων, νομίσματα κι άλλα κτερίσματα -που όμως δεν διασώζονται μέχρι σήμερα- και ότι σε κορυφές λόφων βρέθηκαν ίχνη κτισμάτων -πιθανότατα Φραγκικών ή Βυζαντινών ή Οθωμανικών οχυρωματικών/στρατιωτικών κατασκευών. Ενδεικτικά αναφέρονται οι θέσεις Βλομποκά και Δούκα, στα δυτικά της Βαμβακούς όπου ανακαλύφθηκε ρωμαϊκό νόμισμα του 2ου αιώνα μ.Χ. με την προτομή του Αντίνοου Οστίλιου καθώς και οι λόφοι Κάστρο και Πυργάκι, στα βορειοανατολικά και δυτικά αντίστοιχα του οικισμού. Επίσης στη θέση Μάρμαρα⁴, στα νότια μεταξύ Βαμβακούς και Βεροίων, πιθανολογείται η ύπαρξη αρχαίου ιερού. (Κουκουλές, 1907' Σταυρόπουλος, 1989).

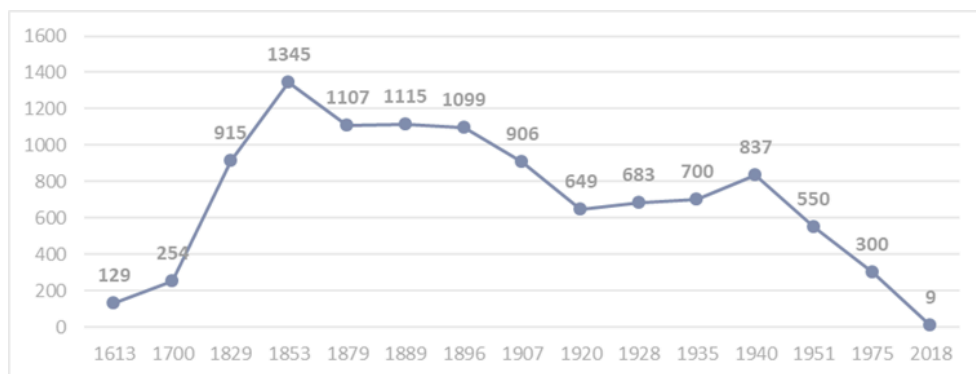
Οι πρώτες τεκμηριωμένες αναφορές για ύπαρξη οικισμού στην περιοχή έρευνας τοποθετούνται χρονικά στη βυζαντινή περίοδο και υποδεικνύουν την τοποθεσία Παληόχωρα, μία περιοχή στα δυτικά του σημερινού οικισμού της Βαμβακούς, εκατέρωθεν της κοίτης του ποταμού Οινούντα κι εκεί όπου βρίσκονται μέχρι σήμερα η μικρή εκκλησία του Αγίου Γεωργίου -κτισμένη πιθανότατα μεταξύ 1.000-1.100 μ.Χ.- και η εκκλησία της Αγίας Τριάδας που ξανακτίστηκε γύρω στα 1900 -στα ερείπια παλαιότερου ναού πιθανότατα βυζαντινού- ως εκκλησία του μεταφερθέντος εκεί νεκροταφείου που συνεχίζει να λειτουργεί μέχρι και σήμερα. Αξίζει να αναφερθεί ότι στην Παληόχωρα και την ευρύτερη περιοχή της κοιλάδας του Οινούντα ποταμού υπήρχε πλήθος μικρών εκκλησιών -οι περισσότερες ερειπωμένες σήμερα- που σύμφωνα με τα λεγόμενα του Φαίδωνα Κουκουλέ όριζαν και τις συνοικίες του τότε οικισμού: «Εκάστη οικόγένεια μετά τών συγγενών κατώκει εἰς τήν αὐτήν συνοικίαν, ἐν τῇ ὁποῖα ἀπαραίτητος ἦτο καί ἡ οἰκογενειακή ἐκκλησία [...] Ἄν τοῦτο ἀληθεύῃ, τότε δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν στηριζόμενοι νά ὀρίσωμεν καί τόν ἀριθμόν τῶν συνοικιῶν τῆς Παληόχωρας, ἥτις οὕτω θά εἶχε 12 συνοικίας» (Κουκουλές, 1907:11). Σταδιακά και γύρω στο 1.400 μ.Χ. οι κάτοικοι της Παληόχωρας άρχισαν να μετακινούνται στο νέο οικισμό, στη σημερινή θέση της Βαμβακούς, που αρχικά ονομαζόταν «Νηοχώρι». (Παπαθεοδώρου, 1976).

4. Η ονομασία της περιοχής «Μάρμαρα» καθιερώθηκε από την ύπαρξη μαρμάρων στα ερείπια ορθογώνιου κτίσματος το οποίο αποδόθηκε από τον Virlet σε ιερό του Ερμή, από τον Σγουρίτσα σε ηρώο, από τον Leake σε ναό του Δία Σκοτίτα ενώ οι πιο πρόσφατες έρευνες του αρχαιολόγου Κ. Ρωμαίου αναιρούν τις παραπάνω εικασίες. Σύμφωνα με τον τελευταίο κοντά στο σημείο και προς τα Βόρεια υπήρχε στους Ρωμαϊκούς χρόνους συνοικισμός και συνεπώς τα ερείπια να ανήκουν σε ιερό εκείνης της εποχής.

Η Βαμβακού αποτέλεσε έδρα της επισκοπής Βρεσθένης από τις αρχές του 1800 μέχρι και το 1833 όταν επίσκοποι Βρεσθένης διετέλεσαν οι Θεοδώρητος Α' μέχρι το 1813 και ο ανιψιός του Θεοδώρητος Β' -από το 1813 και μέχρι το 1842- ο οποίος υπήρξε σημαντική προσωπικότητα για τον οικισμό αλλά και την ευρύτερη περιοχή τόσο για τη συμβολή του στον απελευθερωτικό αγώνα όσο και για την κοινωνική του προσφορά στα μετεπαναστατικά χρόνια. Το 1826 κατά τη διάρκεια των επιδρομών του Ιμπραήμ κατεστράφησαν ολοσχερώς εντός του οικισμού η κεντρική εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου -χτισμένη αρχικά γύρω στο 1600- και κάποιες κατοικίες. (Σταυρόπουλος, 1989).

Η Βαμβακού μετά την απελευθέρωση της Πελοποννήσου -οπότε άλλαξε και το σύστημα διοίκησης- και μέχρι το 1840 υπήρξε πρωτεύουσα του τότε νεοσύστατου Δήμου Οινούντος που αρχικά περιελάμβανε τη Μεγάλη βρύση και τη Βαρβίτσα. Στη συνέχεια, με Β.Δ. στις 27/11/1840, ο Δήμος Οινούντος συμπεριέλαβε και άλλους δήμους της περιοχής όπως Περαιάς (Βασσαράς), Ευρυσθένης (Βρέσθυνα) και Καρυών (Αράχοβα) σχηματίζοντας έναν μεγαλύτερο, με έδρα όμως πια τα Βρέσθυνα.

Ο οικισμός γνώρισε ιδιαίτερη ακμή στα μέσα περίπου του 19^{ου} μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και σε αυτό συνετέλεσε και η σύσταση του «Κοινού των Βαμβακιτών» και των δραστηριοτήτων του (βλ. αναλυτικά σε επόμενη ενότητα). Ενδεικτικά το έτος 1853 καταγράφεται ο μεγαλύτερος αριθμός κατοίκων που μετά από μια μικρή μείωση παραμένει σχεδόν σταθερός μέχρι το 1900 περίπου. Στο ακόλουθο γράφημα γίνεται αντιληπτή η σταδιακή μείωση του πληθυσμού του οικισμού λόγω κυρίως της εξελισσόμενης μετανάστευσης, ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα⁵ αλλά κι από το 1940 και μετά.

Σχ. 9. Προσεγγιστική απεικόνιση της πληθυσμιακής μεταβολής μεταξύ των ετών 1613-2018. (Πηγή: ΚοινΣεπ «Αναβίωση Βαμβακούς»)

5. Σύμφωνα με τα στοιχεία των λογοδοσιών (πρακτικά και απολογισμοί του Κοινού των Βαμβακιτών) ως προς τον τόπο της αποδημίας σε ολόκληρη την περίοδο 1898 – 1914 το 75% διαμένει στις ΗΠΑ, 19% στη Ρωσία, 1% στην Αφρική (Αίγυπτος/Ν. Αφρική), ενώ το 5% φαίνεται εγκατεστημένο στον Πειραιά. Είναι εμφανές λοιπόν ότι το μεταναστευτικό ρεύμα των Βαμβακιτών είχε την κατεύθυνση του εξωτερικού, πρωτίστως μάλιστα της Αμερικής. Σε απόλυτους αριθμούς, σύμφωνα με τη Β' Λογοδοσία του διαχειριστικού έτους 1899-1900, εκείνη την εποχή βρίσκονταν εκτός Βαμβακούς πάνω από 450 απόδημοι. (Κορομβόκης, 2014).

Ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία
Προέλευση ονομασίας | Εντοπισμός
σε ιστορικούς χάρτες

Πρέπει να αναφερθεί ότι σχετικά με την ακριβή χρονολογία κτήσεως και την ονομασία της Βαμβακούς οι περισσότερες πληροφορίες προέρχονται από την τοπική παράδοση, συχνά αποκλίνουσες. Επικρατέστερες μοιάζουν να είναι τρεις που αναφέρουν ως πηγές της ονομασίας είτε την καλλιέργεια/εμπόριο βαμβακιού είτε το όνομα κατοίκου είτε κάποιο τοπικό θρύλο μεταξύ δύο γυναικών αδελφών. (Κουκουλές, 1907⁵ Σταυρόπουλος, 1989). Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει στις περισσότερες προσεγγίσεις η αναφορά και συσχέτιση με το Μυστρά γεγονός που επαληθεύει το σημαντικό ρόλο που κατείχε σε όλη εκείνη την ιστορική περίοδο.

Ο οικισμός της Βαμβακούς εντοπίζεται σε αρκετούς ιστορικούς χάρτες του 19ου αιώνα και σε αναφορές έργων περιηγητών και μελετητών –αρχαιολόγων, τοπογράφων, χαρτογράφων, κλπ- όπως οι Sir William Gell (1817)⁶, William Martin Leake (1830), F.C.H.L. Rouqueville (1820), κ.ά.

Σχ. 10. & Σχ. 11. Εντοπισμός του οικισμού της Βαμβακούς με την ονομασία Bamba σε αποσπάσματα χαρτών, του 1817 (επάνω) και του 1826 (κάτω) (Πηγές: Gell, 1817⁶ Lapieetal., 1826)

6. Ο Sir William Gell στο έργο του «Itinerary of the Morea: Being a description of the routes of that peninsula» περιγράφοντας διαδρομές στη Λακωνία αναφέρει «Mistra to Bamba 10 hours» (Gell, 1817: 234).

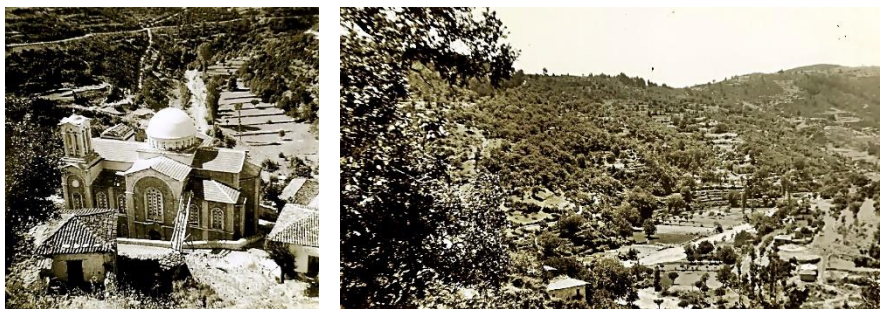
Ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία
Σημαίνοντες τόποι μνήμης και ιστο-
ρίας

Ένα σημαντικό μνημείο στενά συνδεδεμένο με τις παραδόσεις, το λόγο και το μύθο του οικισμού αποτελεί το Σπηλαιομονάστηρο της Αγίας Κυριακής που βρίσκεται στα βόρεια του οικισμού της Βαμβακούς, απέναντι από τους πρόποδες του λόφου Κάστρου και κοντά στις όχθες του Οινούντα σε ένα ιδιαίτερο φυσικό τοπίο. Η παράδοση αναφέρει ότι στον πρώτο βυζαντινό οικισμό της Παληόχωρας στη θέση Ριζοκότρονο⁷ υπήρχε εκκλησία αφιερωμένη στην Αγία Κυριακή και η μεταφορά του χώρου λατρείας της αγίας έγινε όταν ντόπιοι βοσκοί βρήκαν μία εικόνα της σε μία από τις σπηλιές⁸ στην περιοχή του Κρυφόλογγου⁹, εκεί που τώρα είναι κτισμένο το μοναστήρι. Μία άλλη δε, που δύναται να τεκμηριωθεί¹⁰, γνωστοποιεί το βομβαρδισμό της μονής από τους Τούρκους στα προεπαναστατικά χρόνια¹¹.

Σήμερα η μονή της Αγίας Κυριακής έχει κηρυχθεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο από την 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Σπάρτης του Υπουργείου Πολιτισμού¹². Από το κείμενο της απόφασης της κήρυξης ξεχωρίζουμε τα εξής: «Χαρακτηρίζουμε την Ι. Μ. Αγ. Κυριακής μαζί με το μονοπάτι, το οποίο αποτελεί την αυθεντική πρόσβαση στην ανωτέρω Μονή, [...], ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Πρόκειται για οχυρωμένο μοναστικό συγκρότημα εντός σπηλαιών. Αποτελείται από το ναύδριο της Αγ. Κυριακής, αμυντικό πύργο, σκήτη και πυργοειδή θύρα εισόδου. [...] Το ναύδριο ανήκει στον τύπο του σπηλαιώδους ναού και φράσσεται με απλό τοιχίο με οχυρωματικά χαρακτηριστικά. [...] Το μοναστικό συγκρότημα της Αγ. Κυριακής πλαισιώνεται από περίβολο, κτισμένο από λαξευμένους λίθους. Εμπρός από τον περίβολο διασώζονται 4 πεσσοί, πάνω στους οποίους στηριζόταν πιθανότατα εξώστης. [...] εντάσσεται χρονολογικά στα μέσα του 18ου αιώνα».

Η Αγία Κυριακή αποτελεί το μόνο κηρυγμένο μνημείο στην περιοχή της Βαμβακούς αλλά στον οικισμό ιδιαίτερη σημασία έχουν τόσο ως λειτουργίες όσο ως φορείς τοπικής και ιστορικής μνήμης τόποι όπως η κεντρική πλατεία με το ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, το πλάτωμα στην είσοδο/έξοδο του χωριού, το πλήθος μονοπατιών εντός κι εκτός του οικισμού, τα υδάτινα ίχνη του ποταμού Οινούντα σε σχέση με το εναπομείναν αγροτικό τοπίο και το φυσικό περιβάλλον.

Σχ. 12. & Σχ. 13. Ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (αριστερά) και καλλιέργειες στις όχθες του Οινούντα (δεξιά). Πιθανή χρονιά λήψης φωτογραφιών δεκαετία 1960 (Πηγή: ΚοινΣΕΠ «Αναβίωση Βαμβακούς»)

7. Στη θέση Ριζοκότρονο, ανατολικά του οικισμού και νότια της περιοχής με το τοπωνύμιο Γκριβη, πράγματι σώζονται ερείπια μικρού ναού (Κουκουλές, 1907).

8. «...έβλεπον καθ' ἐκάστην ἐσπέραν ἐγγύς τοῦ νῦν μοναστηρίου μυστηριώδεις τι φῶς, το ὅποιον κατά τὰ ἐξημερώματα ἐξηφανίζετο.» (Κουκουλές, 1907:27).

9. Συνηθιζόταν την εποχή εκείνη οι κάτοικοι για λόγους προστασίας να βρίσκουν καταφύγιο στις γύρω σπηλιές είτε να κρύβουν πολύτιμα αγαθά. (Κουκουλές, 1907).

10. Λέγεται ότι ένας μοναχός γύρω στο 1821, σκάβοντας βρήκε «μεγάλους σωρούς από ανθρώπινα οστά» που με τον άτακτο τρόπο που ήταν διασκορπισμένα δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι «ανήκουν σε ομαλά τελειώσαντα άτομα του μοναστηρίου» (Σταυρόπουλος, 1989: 38-39).

11. Έστησαν τα κανόνια τους οι Τούρκοι απέναντι από την Αγία Κυριακή, στη θέση «του Βαγενά» (Κουκουλές, 1907).

12. ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/ΚΗΡ/37615/1333/20-8-1999 - ΦΕΚ 1748/Β/15-9-1999.

Έχοντας κατά νου την έννοια της δικτύωσης και τη δυναμική που αυτή φέρει θα ήταν παράλειψη αν δεν κάναμε μία αναφορά και στους αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία που τελούν υπό ένα καθεστώς προστασίας και βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή κι εντός των ορίων της Δημοτικής Ενότητας Οινούντος. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται συνολικά τα κηρυγμένα από το Υπουργείο Πολιτισμού μνημεία:

A/A	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΟΥ	ΘΕΣΗ / ΟΙΚΙΣΜΟΣ
1	I. Μονή Αγίας Κυριακής	Βαμβακού
2	Εκκλησία Αγίου Ιωάννου	Μεγάλη Βρύση
3	Καθολικόν διαλελυμένης Μονής Ρεματιανής	Μεγάλη Βρύση
4	Ηρειπωμένη Εκκλησία Παληοπαναγιάς	Βασαράς
5	I. Ναός Αγίου Γεωργίου	Βασαράς
6	I. Ναός Αγίου Ιωάννου Θεολόγου, "Άη Γιάννης"	Βασαράς
7	Σπηλαιώδης Εκκλησία Άη – Γιαννάκη	Έξω από οικισμό Βασαρά
8	Κτίριο Δημοτικού Σχολείου	Βασαράς
9	Εκκλησία Αγίου Νικολάου	Βέροια
10	Καθολικόν διαλελυμένης Μονής Παναγίας της Βρεσθενίτισης	Βρέσθενα
11	Μοναστικό συγκρότημα Αγίας Τριάδας	Βαρβίτσα
12	Εκκλησία Αγίου Δημητρίου	Βαρβίτσα
13	Ηρειπωμένη εκκλησία Αγίου Νικολάου	Βιβάρι Σελλασίας
14	Παληοπαναγιά, ηρειπωμένη εκκλησία	Σελλασία
15	Εκκλησία Προφήτου Ηλία	Κονιδίτσα
16	Ηρειπωμένη εκκλησία	Χτόριζα, Θεολόγος
17	Εκκλησία Αγίου Νικολάου Αρχαγιά	Θεολόγος

Σχ. 14. Κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία στη Δ.Ε. Οινούντος

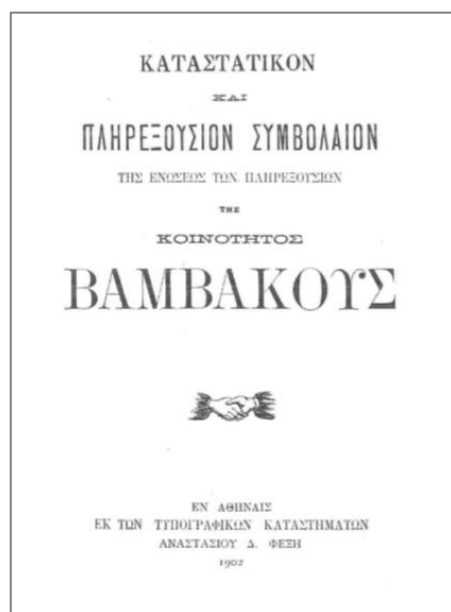
Σημαινόμενες λειτουργίες δραστηριότητες | Το Κοινόν των Βαμβακιτών

Στη Βαμβακού από το 1898 μέχρι και το 1914 λειτούργησε η «Ένωσις τῶν Πληρεξουσίων τῆς Κοινότητος Βαμβακούς» που υπήρξε η πρώτη οργανωμένη κι αναγνωρισμένη κοινοτική διοίκηση στην ιστορία του Ελληνικού Κράτους και περαιτέρω αποτέλεσε το διοικητικό πρότυπο για την εισαγωγή της κοινοτικής βαθμίδας στο Νόμο ΔΝΖ' 1912 «Περί Δήμων και Κοινοτήτων» (ΦΕΚ 58Α/1912). Βέβαια οι κοινοτικές δομές είναι λειτουργικά υπαρκτές ήδη από την περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας-ίσως κι ακόμα παλαιότερα- αλλά η ουσία είναι ότι με το Κοινό των Βαμβακιτών «ο κοινοτισμός "επανεπινοείται" με νεωτερικούς όρους [...] υπό την καθοδήγηση επιστημόνων, εμπόρων και βιομηχάνων». (Κορομβόκης, 2014:26).

Η λειτουργική δομή της ένωσης στηριζόταν σε ένα 20μελές σώμα, τη Διοικητική Επιτροπή, που είναι οι πληρεξούσιοι των κατοίκων κι από το οποίο προκύπτει μια 5μελής Εκτελεστική Επιτροπή. Οι σκοποί του σωματείου όπως αναλυτικά αναφέρονται στο άρθρο 2 του δεύτερου καταστατικού του σωματείου που συντάχθηκε στις 6/8/1901 συνοψίζονται στα παρακάτω σημεία:

- Ενίσχυση της γεωργίας και κτηνοτροφίας.
- Επίβλεψη κτηματική περιουσίας και δασικών περιφερειών.
- Διοχέτευση υδάτων εντός του χωριού.
- Διευθέτηση οδών.
- Ανέγερση νέου ναού.
- Επέμβαση προς συμβιβαστική λύση διαφορών μεταξύ κατοίκων.

- Συνδρομή στη δημόσια εξουσία προς πρόληψη και τιμωρία των αδικημάτων και περιφρούρηση της τιμής, ζωής και περιουσίας των πολιτών.
- Μέριμνα υπέρ των κοινωφελών έργων.
- Βοήθεια των «ενταύθα και απανταχού ευρισκομένων συμπολιτών και τη συνδρομή τους στις διάφορες αρχές του Κράτους για την ευημερία και πρόοδο της Κοινότητας Βαμβακούς».

Σχ. 15. «Ένωσης τῶν Πληρεξουσίων τῆς Κοινότητος Βαμβακούς», Καταστατικόν και πληρεξούσιον σμβόλαιον

Πλέον τόσο από τους ίδιους τους σκοπούς όσο κι από τον τρόπο που αυτοί διατυπώνονται γίνεται αντιληπτό το πλαίσιο των λόγων, αναγκών αλλά και συνθηκών μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι κοινότητες της εποχής. «Η εκκλησία ως τόπος συγκέντρωσης των ομογενών, αποτελεί το πρωτεύον μέλημα, ακολουθεί η εκπαίδευση είτε με την μορφή σχολείου είτε με την μορφή μέριμνας για την πνευματική πρόοδο των μελών της κοινότητας. Έπονται οι φιλανθρωπικοί οργανισμοί που πλαισιώνουν τις κοινότητες και που εγγυώνται υποστήριξη και βοήθεια στους ομογενείς απόδημους.[...] Στην περίπτωση της Βαμβακούς οι μέριμνες που ορίζονται εμπεριέχουν πάλι την εκκλησία και την εκπαίδευση αλλά συμπληρώνονται και από όλο το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας.» (Κορομβόκης, 2014:13-14).

Πράγματι, το Κοινόν των Βαμβακιτών με την ολοκλήρωση της δραστηριότητάς του, το 1914, είχε κατορθώσει αρκετά σχετικά με την εκπαίδευση, τις παραγωγικές δραστηριότητες, τη βελτίωση της καθημερινής ζωής των κατοίκων, τα ατομικά δικαιώματα κι όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην ανακεφαλαίωση των κυριότερων έργων της επιτροπής στην τελευταία της λογοδοσία την «εξύψωση του κοινωνικού και πνευματικού επιπέδου των κατοίκων με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να αναδειχθούν σε σημαίνοντες οικονομικούς παράγοντες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο» (Σταυρόπουλος, 1989: 172).

Σημαινόμενες λειτουργίες δραστηριότητες | Η εκπαιδευτική λειτουργία

Η εκπαίδευση μοιάζει να έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της Βαμβακούς και κατείχε σημαντική θέση όπως αποδεικνύεται και στα πρακτικά των λογοδοσιών του Κοινού των Βαμβακιτών αλλά και τις βιβλιογραφικές πηγές (βλ. Κουκουλές, 1907· Ευαγγελίδης, 1936· Σταυρόπουλος, 1989· Κουφός, 2004· Κορομβόκης, 2014). Ήδη από τα προεπαναστατικά χρόνια λειτουργούσαν δύο σχολεία· το Δημοτικό ή Κοινό Σχολείο και το Ελληνικό Σχολείο Βαμβακούς ενώ το 1901 άρχισε να λειτουργεί και Παρθενωγαγείο.

Το Δημοτικό ή Κοινό Σχολείο λειτουργούσε από το 1798 και πέρασε από διάφορες φάσεις στέγασης· λειτούργησε μέχρι το 1935 σε κτίριο που δωρήθηκε από τους Αιγυπτιώτες αδελφούς Βουρβούλη (καταστράφηκε σε πυρκαγιά). Από το 1935 κι έπειτα στεγάστηκε στο κτίριο που σήμερα αποτελεί την έδρα του πολιτιστικού συλλόγου «Νέα Ζωή Βαμβακούς» κι από το 1959 στο εξατάξιο δημοτικό σχολείο που δώρισε ο Ι. Κουμάνταρος (λειτουργούσε μέχρι και το 2008 που υπήρχαν μαθητές).

Σχ. 16 & Σχ. 17. Χώροι όπου λειτουργούσε το Δημοτικό ή Κοινό Σχολείο. Από το 1935-1959 στην παλιά «Αγροτική Λέσχη Βαμβακούς» και τωρινή έδρα του συλλόγου «Νέα Ζωή Βαμβακούς» (αριστερά) και από το 1959-2008 στο κτίριο που κατασκευάστηκε με δωρεά του Ι. Κουμάνταρος και σήμερα χρησιμοποιείται για εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις της ΚΟΙΝΣΕΠ «Αναβίωση Βαμβακούς».

Το Ελληνικό Σχολείο Βαμβακούς -γνωστό και ως Σχολαρχείο- λειτούργησε για πρώτη φορά το 1813 και με τη βοήθεια και τις πρωτοβουλίες του επισκόπου Βρεσθένης Θεοδωρητό Β' το 1833 στεγάστηκε σε κτίριο που κατασκευάστηκε με χορηγίες και δωρεές κατοίκων και των μοναστηριών Αγίων Τεσσαράκοντα και Αγίων Αναργύρων ενώ το 1836 συστάθηκε ως κυβερνητικό. Το σχολείο λειτούργησε μέχρι και το 1928 και σε αυτό σπούδασαν πολλοί Βαμβακίτες αλλά και μαθητές από τους κοντινούς οικισμούς. Αρκετοί από αυτούς στη συνέχεια συνέβαλλαν στη συντήρηση του οικισμού με τις δωρεές και χορηγίες τους.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι αποτέλεσμα ευεργεσίας υπήρξε και η αξιόλογη συλλογή υλικού για τη συγκρότηση της βιβλιοθήκης του σχολείου. Πρώτος συνέδραμε ο Νεόφυτος Δούκας με τις εκδόσεις του κι ακολούθησαν οι δωρεές των 300 περίπου τόμων των εκδόσεων Μαρασλή από τον Κλήμη Αδαμαντίδη, της ιατρικής βιβλιοθήκης Βραχνού, της στρατιωτικής βιβλιοθήκης Μαυρογένη κ.ά. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των συλλογών καταστράφηκε κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου και λόγω ελλιπούς φύλαξης, λιγοστά βιβλία έχουν πια διασωθεί.

Σημαινόμενες λειτουργίες δραστηριότητες | Παραγωγικές δραστηριότητες

Η οικονομική λειτουργία της Βαμβακούς στηρίχθηκε στην κτηνοτροφία και την αγροτική παραγωγή, που αποτελούσαν τις κύριες ασχολίες των κατοίκων. Η αγροτική παραγωγή αναπτύχθηκε κυρίως με κηπευτικά και καλλιέργειες με κερασιές, καρυδιές, καστανιές αλλά και σπαρτά. Επιστρέφοντας, στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου, η γεωργία και ιδίως τα μέσα και οι τρόποι παραγωγής περιορίζονταν στην παραδοσιακή, σχεδόν απαρχαιωμένη μορφή καλλιέργειας, γεγονός που προσέφερε μειωμένη παραγωγή και α-

ποδοτικότητα, υπογραμμίζοντας τις δυσχέρειες του καθημερινού βίου και ενισχύοντας τη μετανάστευση. (Κορομβόκης, 2014).

Επίσης χαρακτηριστικό παραγωγικό προϊόν της περιοχής αποτελεί ο Οινουντιάδης Οίνος, από τον Οινούντα ποταμό, τον οποίο έχει υμνήσει ο Αλκμάνος τον 7ο αιώνα π.Χ. «ως ά- πυρον και ανθέωνόσδοντα». (Κουκουλής, 1907).

Τέλος ιδιαίτερη αναδεικνύεται η σχέση του οικισμού με το βαμβάκι. Ο ιστορικός, Σαράντος Καργάκος, μεταξύ άλλων, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η Βαμβακού εξελίχθηκε σε εργα- στηριοχώρι, όπου ελάμβαναν χώρα πολυάριθμες οικονομικές δραστηριότητες με κεντρικό άξονα το βαμβάκι, το οποίο ήρθε από την Ανατολή. Μάλιστα, η μεταναστευτική σχέση των κατοίκων του χωριού με την Αίγυπτο έρχεται να ενισχύσει την εν λόγω άποψη. (ΚοινΣΕΠ, 2018)

Σημαινόμενες λειτουργίες δραστηριό- τητες | Η ευεργετική λειτουργία

Οι ευεργετικές δράσεις έχουν διαδραματίσει ιδιαίτερο ρόλο στην ιστορία κι εξέλιξη του οικισμού της Βαμβακούς. Άμεσα συνδεδεμένες με το φαινόμενο της μετανάστευσης, εσω- τερικής κι εξωτερικής, υπήρξαν ανέκαθεν ένα μέσο διατήρησης δεσμών -συναισθηματικών και πρακτικών- με την ιδιαίτερη πατρίδα αλλά και γενναϊόδωρα ηθικό δείγμα αλληλεγγύης στο συνάνθρωπο και προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο. Παράλληλα, δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί η απλή επιθυμία κοινωνικής «ένταξης» και αναγνώρισης από το κοινωνικό σύνολο ακόμα και της διατήρησης της καλής υστεροφημίας αλλά αδιαμφισβήτητα αποτελεί ένα παραδειγματικό πρότυπο προσφοράς. (Μανωλάκος, 2014).

Ιστορικά η Βαμβακού έχει δεχθεί πληθώρα ευεργεσιών αλλά κι απλών δωρεών¹³ ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα. Οι συνθήκες κοινοτισμού που πλαισίωναν τον οικισμό συνεπι- κούρησαν στην εμφάνιση και συντήρηση του φαινομένου. Η παρουσία του «Κοινού των Βαμβακιτών» ευνόησε τη δημιουργία ενός πνεύματος προσφοράς και αλληλεγγύης και τη διαμόρφωση ενός δυναμικού «τοπικοσυγγενικού δικτύου» το οποίο λειτούργησε ως φορέας νεωτερικότητας μέσω της επιχειρηματικής του δραστηριότητας, της πολιτικής του ενα- σχόλησης και κυρίως της ευεργετικής του δράσης. (Κορομβόκης, 2014).

Κάποιες δε από αυτές τις ευεργεσίες καθόρισαν την εξέλιξη του οικισμού και κάποιες ακό- μα και σήμερα λειτουργούν με στόχο τη βιωσιμότητά του. Μεγάλο μέρος αυτών αφιερώθη- κε στην υποστήριξη των εκπαιδευτικών λειτουργιών και οι Έλληνες, κυρίως της δια- σποράς, θεωρούσαν ότι η παιδεία είναι το μέσο για αναγέννηση, πνευματική και υλική. «Η ανέγερση σχολείων, η προσφορά χρημάτων για τη μισθοδοσία των δασκάλων, η αποστο- λή βιβλίων, η χορήγηση υποτροφιών ήταν συνήθεις παροχές που γίνονταν μέσω διαθη- κών». (Μανωλάκος, 2014:17). Επίσης πολλές από τις, υφιστάμενες ακόμα, υποδομές του οι- κισμού υπήρξαν έργο ευεργετών όπως: η ύδρευση και ο ηλεκτροφωτισμός της οικογένειας Νιάρχου, η διάνοιξη οδικού δικτύου και η δημιουργία δενδροκαλλιεργειών από τους α- δελφούς Βουρβούλη, η ανέγερση και ο εξωραϊσμός της εκκλησίας του Αγ. Χαραλάμπους

13. «Η διαφορά ανάμεσα στους ευεργέτες και στους δωρητές είναι ότι οι πρώτοι διέθεταν μεγάλη περιουσία και οι προσφορές τους υπήρξαν σημαντικές» (Μανωλάκος, 2014:20).

«Το φαινόμενο του ευεργετισμού διαχωρίζεται από τη φιλανθρωπία. Η φιλανθρωπία είναι μια προσωπική – οικονομι- κή λειτουργία από άνθρωπο σε άνθρωπο. Ο ευεργετισμός πάλι δεν είναι μια απλή διαδικασία δωροδοκίας – δωρολη- φίας, αλλά μια διαδικασία ιδεολογικά φορτισμένη και πρακτικά στοχευμένη, φορέας εκσυγχρονισμού όπου μέσα από την παραδοσιακή κοινωνία, με τις καθολικές συλλογικότητές της, εισάγει τη νεωτερικότητα, τη συναφή διαφοροποίη- ση και εντέλει την ανάδειξη της ατομικότητας» (Κορομβόκης, 2014:79)

από τους Π. Κουμάνταροκαι Γ. Τσοχώνη (μεταξύ άλλων), το ρολόι του οικισμού της Αικ. Κουμάνταρου-Γουλανδρή, το ορειβατικό καταφύγιο στη θέση Αρνόμουσα του Γ. Παπαθεοδώρου κ.ά. Σημαντικές υπήρξαν και οι δωρεές ακινήτων που διασώζονται μέχρι σήμερα κι αποτελούν δείγματα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του οικισμού και κυρίως διατίθενται για κοινωφελείς χρήσεις όπως οικία του Π. Βούρα γνωστή κι ως «Βουρέικο» που σήμερα τη διαχειρίζεται η ΚΟΙΝΣΕΠ «Αναβίωση Βαμβακούς» ως παραδοσιακό καφενεοεστιατόριο.

Βιβλιογραφία – Πηγές

Ευαγγελίδης, Τρ. (1936). Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας. Α. Π. Χαλκιοπούλου, Αθήνα. Ανακτήθηκε 10 Σεπτεμβρίου, 2019, από <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/7/5/4/metadata-01-0001912.tkl>

Κορομβόκης, Π. (2014). Ιστορικοί μετασχηματισμοί και ευεργετική λειτουργία: Η περίπτωση του χωριού Βαμβακού Λακωνίας. Διπλωματική Εργασία. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Κουκουλές, Φ. (1907). Η Ιστορία της Βαμβακούς. Αθήνα: Εκδ. Πετράκος

Μανωλάκος, Π. (2014). Λάκωνες Ευεργέτες και δωρητές και η προσφορά τους στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών, Ανακτήθηκε 2/9/2019: <https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/handle/10889/8587>

Νικολαΐδης, Ν., Σκουλικίδης, Ν., Παπαδουλάκης, Β., Τσακίρης, Κ. & Καλογεράκης, Ν. (2009). Διαχειριστικά Σχέδια Πιλοτικής Αγροτικής Λεκάνης Ευρώτα Ποταμού-Τεχνική έκθεση 134σ. Στην Έκδοση: Νικολαΐδης Ν., Καλογεράκης, Ν., Σκουλικίδης, Ν. & Τσακίρης, Κ. (2005-2009). Τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον για αγροτική ανάπτυξη. Πρόγραμμα Life-περιβάλλον, LIFE05ENV/Gr/000245 EE (Envifriendly).

Σταυρόπουλος, Ν. (1989). Η Βαμβακού. Αθήνα: Εκδόσεις Σόκολη.

Gell, W. (1817). Itinerary of the Morea: Being a description of the routes of that peninsula. London: Rodwell and Martin. Ανακτήθηκε 6 Σεπτεμβρίου, 2019, από <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/1/c/c/metadata-67-0000002.tkl>

Lapie, P., Guilleminot, A.C., Tromelin, J., Gauttier, P., Smith, Flahaut & Hacq, J.M. (1826). Carte physique, historique et routière de la Grèce [Document cartographique] : dressée au 400,000e d'après les matériaux recueillis par Mr. le Lieut.-Général Comte Guilleminot, Ambassadeur à Constantinople et Mr. le Lieut.-Général Comte de Tromelin, Inspecteur Général d'infanterie ainsi que d'après les voyages, mémoires et itinéraires de MM. Pouqueville, Gell, Dodwell etc. et appuyée sur les observations astronomiques et les relevemens de MM. les Capitaines de Vaisseau Gauttier et Smith/Par le Chevalier Lapie, 1er Géographe du Roi; Gravée par Flahaut; Ecrite par Hacq. Paris. Ανακτήθηκε 8 Σεπτεμβρίου, 2019, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b53099964s/f4.item>

03 ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΠΑΡΝΩΝΑ

Σχ. 18. Λακωνία

Πηγή:

Frazer J.G., 1930, *Graecia Antiqua Maps and Plans to illustrate Pausania's Description of Greece*, London, MacMillan and Co

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΠΑΡΝΩΝΑ | ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

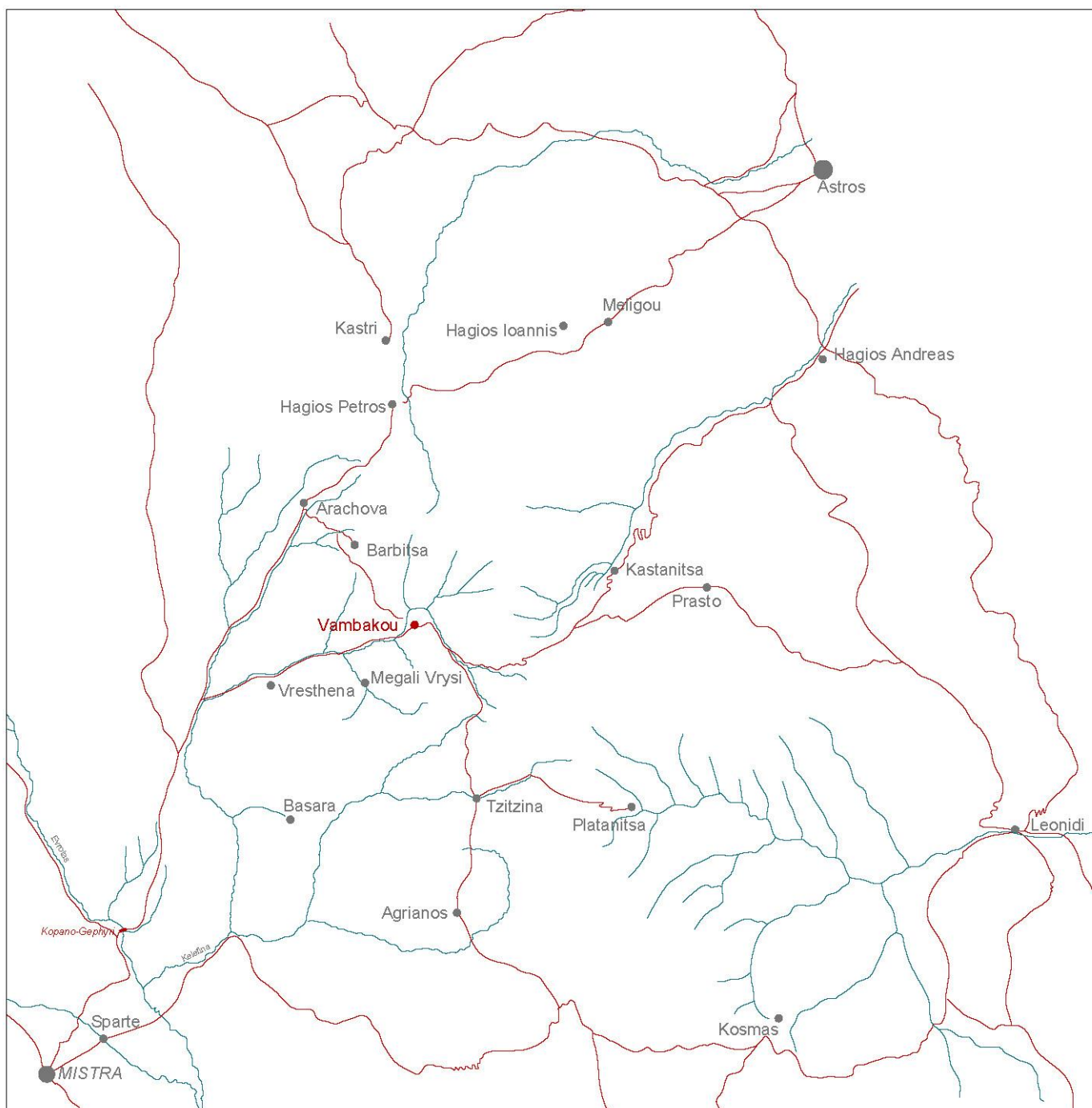
Στην προσπάθεια ανασυγκρότησης των ιστορικών διαδρομών της Πελοποννήσου, με έμφαση στον Πάρνωνα, τα τεκμήρια που έχουμε είναι είτε κείμενα περιηγητών που, περνώντας από την περιοχή, κατέγραψαν την πορεία που ακολούθησαν, είτε παλιές χαρτογραφίες, στις οποίες σημειώνεται το δίκτυο των δρόμων της εποχής. Οι περιηγητές του 18^{ου}-19^{ου} αιώνα, εντός του υστερορομαντικού και κλασικιστικού ρεύματος της εποχής, και εμποτισμένοι από το νέο εμπειριστικό – επιστημονικό πνεύμα που εγκαθιδρύεται ταυτόχρονα, είναι αρχαιολάτρεις-επιστήμονες, οι οποίοι εκτός του κοινού τους πάθους να βαδίσουν στα ίχνη του Πausανία και του Στράβωνα, επιχειρούν να καταγράψουν συστηματικά όλα τα ίχνη των αρχαίων ερειπίων που συναντούν, αλλά και εθνογραφικά, βιολογικά, γεωλογικά, κ.α. στοιχεία.

Στο πλαίσιο αυτών των καταγραφών, δίνεται μεγάλη έμφαση στην αποτύπωση της τοπογραφίας της χώρας, που θεωρούν ότι κατά κάποιο τρόπο γέννησε τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Έτσι, καταλήγουν σε αρκετά λεπτομερείς περιγραφές κάθε περιοχής από την οποία περνούν, ενώ δε λείπουν οι μεγάλες επιχειρήσεις ακριβούς χαρτογράφησης του ελληνικού χώρου, με τη χρήση των πιο σύγχρονων, για την εποχή, τεχνικών μέτρησης, τεκμηρίωσης και αναπαράστασης του χώρου. Σε αντίθεση με τους παλιότερους περιηγητές, οι οποίοι κατά κανόνα εστιάζουν στην καταγραφή μεμονωμένων σημαντικών τοποθεσιών, αυτή την εποχή γενικεύεται η επιδίωξη μιας συνολικής, «αντικειμενικής» ανασυγκρότησης της αρχαίας ελληνικής τοπογραφίας, από την οποία μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες και για περιοχές οι οποίες διαχρονικά μάλλον βρίσκονταν στο περιθώριο των ενδιαφερόντων των περιηγητών ή των μελετητών, τουλάχιστον αυτών των οποίων το έργο μας σώζεται.

Για τον λόγο αυτό, επιλέγουμε να εστιάσουμε στη μελέτη των τεκμηρίων που παρήχθησαν αυτή την περίοδο, δεδομένου ότι η περιοχή που μας ενδιαφέρει, δεν είναι ένας από τους τόπους για τους οποίους υπάρχουν πολλά ιστορικά στοιχεία, αφού μάλλον ποτέ δεν θεωρήθηκε άξια ιδιαίτερης μνείας. Ο Πάρνωνας, ένας αρκετά εκτενής και δύσβατος ορεινός όγκος, φαίνεται να μην αποτέλεσε προορισμό των περιηγητών από την εποχή του Πausανία έως και αυτούς του 19^{ου} αιώνα, ωστόσο συχνά αναγκάστηκαν να τον διασχίσουν προκειμένου να φτάσουν στην Σπάρτη ή στο Μυστρά -που αποτέλεσαν διαχρονικά προορισμούς των κάθε λογής ταξιδιωτών- από τα ανατολικά παράλια της Πελοποννήσου.

Για τη σημασία του Πάρνωνα και ειδικότερα της περιοχής του Οινούντα ως πέρασμα, ενδεικτική είναι η περιγραφή του Leake, ο οποίος παρατηρεί: «Είναι αξιοσημείωτο ότι όλα τα κύρια περάσματα προς τη Λακωνία οδηγούν σε ένα σημείο. Αυτό το σημείο είναι η Σπάρτη [...] Τα φυσικά ανοίγματα προς την πεδιάδα της Σπάρτης είναι μόνο δύο: το ένα από τα ανάντι του Ευρώτα, όπως μπορεί να ονομαστεί η πορεία του ποταμού πάνω από τη Σπάρτη, και το άλλο μέσω του μοναδικού μεγάλου κλάδου του, του Οινούντα, του σημερινού Κελεφίνα, ο οποίος, όπως προανέφερα, ενώνεται με τον Ευρώτα απέναντι από το βορειοανατολικό άκρο της Σπάρτης. Όλες οι φυσικές προσεγγίσεις στη Σπάρτη από το βορρά οδηγούν στη μία ή την άλλη από αυτές τις δύο κοιλάδες.»¹⁴

14. Leake W.M., 1830, *Travels in the Morea*, vol.III, London, John Murray, pp 26.

Σχ. 19. Καταγραφή κύριων δικτύων δρόμων, ρεμάτων και οικισμών του αποσπάσματος του 4ου φύλλου του Χάρτη του Μοριά της Γαλλικής Αποστολής, 1832.

Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο Leake, ως αρχαιολάτρη, σε αυτή του την περιγραφή υποτιμά μάλλον τη σημασία του Μυστρά, που θα πρέπει να υποθέσουμε ότι στην εποχή που επισκέπτεται την περιοχή (1806) είναι ένα αρκετά ισχυρότερο κέντρο από τη γειτονική, ερειπωμένη τότε, αρχαία Σπάρτη, και άρα οι διαδρομές που αναφέρει μάλλον οδηγούν εκεί. Ωστόσο οι τοπογραφικές πληροφορίες ως προς τα περάσματα προς τη Λακωνία που μεταφέρει είναι αρκετά ακριβείς. Πράγματι, οι βασικές προσβάσεις στην κοιλάδα του Ευρώτα, που ορίζεται από τον πολύ απόκρημνο Ταΰγετο στα δυτικά και τον Πάρνωνα στα ανατολικά, ήταν από τα βορειοδυτικά, παράλληλα με τον ρου του ποταμού και από τα βορειοανατολικά, παράλληλα με τον ποταμό Οινούντα.

Αυτός ο ισχυρισμός του Leake επιβεβαιώνεται και από τον χάρτη του Μοριά της Γαλλικής Αποστολής (1832) όπου αποτυπώνονται με αρκετά μεγάλη ακρίβεια όλες οι ρεματιές και τα ποτάμια της Πελοποννήσου, ενώ επισημαίνεται και το βασικό δίκτυο των δρόμων της εποχής. Σε αυτόν τον χάρτη, φαίνεται ότι οι ρεματιές από τις οποίες διέρχονται οι κλάδοι του Οινούντα αποτέλεσαν περάσματα δρόμων που ένωναν τα ανατολικά παράλια της Πελοποννήσου με την κοιλάδα του Ευρώτα, για να καταλήξουν, πράγματι, στον Μυστρά.

Στον ίδιο χάρτη εντοπίζονται τέσσερις βασικές διαδρομές που διασχίζουν τον Πάρνωνα. Η πρώτη ξεκινά από το Άστρος, διέρχεται από την Μελιγού, τον Άγιο Πέτρο, και περνώντας την κορυφογραμμή του Πάρνωνα, κατεβαίνει προς την Αράχωβα απ' όπου ακολουθεί παράλληλα τον βόρειο κλάδο του Οινούντα μέχρι ένα σημείο νοτιοδυτικά των Βρεσθένων, απ' όπου ακολουθεί μια μικρή κορυφογραμμή, φτάνοντας, μέσω μιας μικρότερης ρεματιάς στο γεφύρι του Κόπανου (βόρεια του Κλαδά), που ένωνε τις δύο όχθες του Ευρώτα, για να καταλήξει στον Μυστρά. Η δεύτερη διαδρομή που σημειώνεται στον χάρτη ξεκινά από τον Άγιο Ανδρέα και ανεβαίνοντας μέσα στη ρεματιά του Βαρσιάτη, περνά από την Καστάνιτσα, φτάνει μέχρι την κορυφογραμμή του Πάρνωνα και βρίσκει τον νότιο κλάδο του Οινούντα, τον οποίο παρακολουθεί, περνώντας από τη Βαμβακού και τα Βρέσθυνα, για να ενωθεί με την πρώτη διαδρομή στο σημείο που ενώνονται οι δύο κλάδοι του ποταμού. Η τρίτη διαδρομή ανεβαίνει από το Λεωνίδιο στον Πραστό απ' όπου λίγο μετά ενώνεται με τη δεύτερη, που διέρχεται από τη Βαμβακού και καταλήγει στον Μυστρά. Τέλος η τέταρτη, και μάλλον πιο μακρινή και δύσκολη διαδρομή ξεκινά από το Λεωνίδιο και διέρχεται από τον Κοσμά και τα Χρύσαφα, διασχίζει τον Ευρώτα λίγο πιο νότια από την εκβολή του Οινούντα και φτάνει στο Μυστρά, μέσω της Σπάρτης.

Όπως αναφέρθηκε, όλοι οι παραπάνω δρόμοι, εκτός του τελευταίου, ενώνονταν λίγο πριν τον Ευρώτα για να τον διασχίσουν από το γεφύρι του Κόπανου. Λίγο πριν το γεφύρι, μάλιστα, σημειώνεται στον χάρτη και ένα χάνι. Πρόκειται για το μοναδικό γεφύρι του Ευρώτα που βρίσκουμε στον Χάρτη του Μοριά, το οποίο απεικονίστηκε από τον ProsperBaccuet, τοπογράφος και μέλος της Γαλλικής Επιστημονικής Αποστολής, αλλά και από πολλούς άλλους περιηγητές, αποτελώντας, ίσως την πιο διαδεδομένη εικόνα του Ευρώτα στην Ευρώπη εκείνη την εποχή. Η κατασκευή χρονολογείται στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, και γκρεμίστηκε το 1902 λόγω μιας αιφνίδιας αύξησης της παροχής του ποταμού, ενώ σώζονται μέχρι σήμερα τα ίχνη του.

1re Série. Relation.

Pl. XXVIII.

PONT DE MEVROTIAS.

Σχ. 21.

Ατλας 1835, Σειρά Πρώτη

ΠΙΝΑΚΑΣ XXVIII

Pont de l' Enrotas

[Γέφυρα του Ευρώτα]

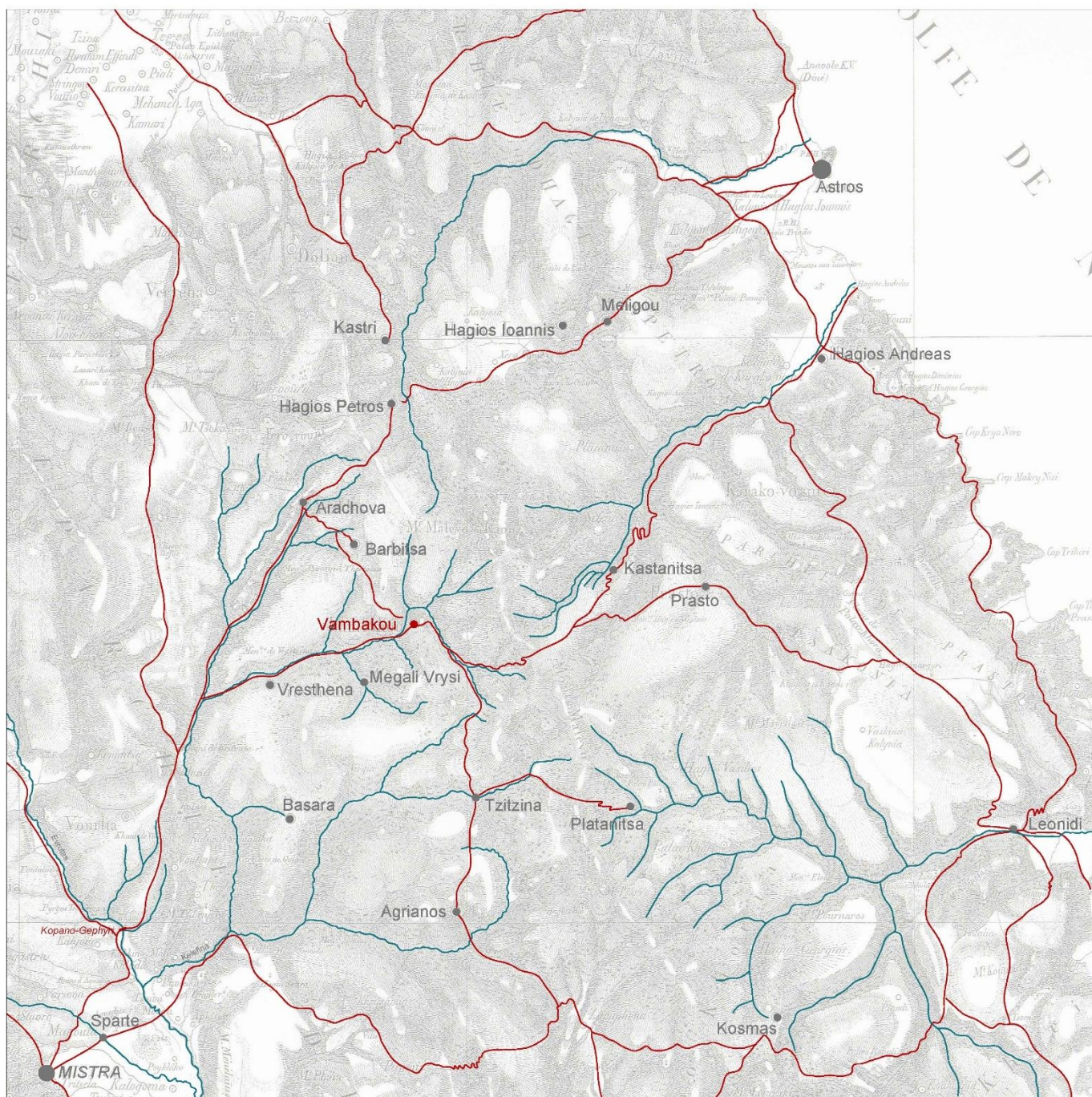
Σχέδιο: Prosper Baccuet

Απεικονίζεται το εντυπωσιακό πέτρινο γεφύρι ανάμεσα στο χωριό Βουτιάνοι και τη Σπάρτη, σημειωμένο και στον χάρτη της Αποστολής ως Korano-Gerhyri (στην εντοιχισμένη επιγραφή του 1745 αναγραφόταν το όνομα του αρχιεργάτη Ιωάννη Κόπανου). Το γεφύρι παρασύρθηκε το 1903 από τα ορμητικά νερά του ποταμού.

Πηγή: Σαΐτας, Γ. (επιμ.), 2011, *Το έργο της Γαλλικής Αποστολής του Μοριά, 1829–1838*, Αθήνα, Μέλισσα

Σε αυτό το σημείο μπορούν να γίνουν ορισμένες επισημάνσεις για την συνδεσιμότητα της περιοχής που μας ενδιαφέρει. Αρχικά, τα χωριά της πρώην επαρχίας Οινούντα (και του Πάρνωνα εν γένει) που σήμερα φαίνεται να είναι σχεδόν τυχαία τοποθετημένα σε ένα τραχύ ανάγλυφο και η πρόσβασή τους γίνεται από μια παράκαμψη της εθνικής οδού Τρίπολης – Σπάρτης, για χρόνια αποτελούσαν σημαντικούς κόμβους πάνω στα κύρια περάσματα από και προς τον Μυστρά. Ειδικά από τη Βαμβακού διέρχονταν δύο δρόμοι (Άγιος Ανδρέας-Μυστράς και Λεωνίδιο-Μυστράς μέσω Πραστού), παρακάμπτοντας τοπικά τον μαιανδρισμό του Οινούντα που ρέει βόρεια από το ύψωμα του χωριού. Πρέπει, επίσης, να τονιστεί η ιδιαίτερη σημασία που είχαν ιστορικά οι ρεματιές για τη διέλευση των ανθρώπων μέσα από δύσβατους ορεινούς όγκους, στη συγκεκριμένη περίπτωση του Πάρνωνα. Πράγματι, οι ρεματιές, κατά κανόνα, αποτελούν τις πιο ομαλές διαδρομές ανάβασης ή κατάβασης, καθώς και τις πιο προστατευμένες από τους ισχυρούς ανέμους που επικρατούν στα βουνά. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η έκθεση στους ανέμους είναι ένας από τους βασικούς λόγους που συνήθως αποφεύγεται η πορεία κατά μήκος των -συχνά εξίσου ομαλών- κορυφογραμμών. Είναι αξιοσημείωτο ότι για πολλά χωριά του Πάρνωνα και του Ταυγέτου δε σημειώνεται στον χάρτη του Μοριά κάποια πρόσβαση με δρόμο (π.χ. Βασαράς), ωστόσο φαίνεται να σχετίζονται άμεσα με κάποια ρεματιά, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στο εύλογο συμπέρασμα ότι αυτά τα ρέματα αποτελούσαν ένα δευτερεύον, τοπικό δίκτυο δρόμων.

Τέλος, πρέπει να πούμε ότι οι δρόμοι του Πάρνωνα που επισημαίνονται παραπάνω είναι αυτοί που καταγράφονται στα τεκμήρια του 18^{ου}-19^{ου} αιώνα, οπότε δε μπορούμε να είμαστε απολύτως βέβαιοι ότι ήταν ακριβώς έτσι και παλιότερα. Ωστόσο, εφ' όσον στην περίοδο αυτή οι τρόποι της χερσαίας μετακίνησης στην Πελοπόννησο συνέχιζαν να είναι ίδιοι με αυτούς πολύ παλαιότερων εποχών (πεζή ή με υποζύγια), όπως και οι δυσκολίες του ανάγλυφου, μπορούμε να υποθέσουμε με σχετική ασφάλεια ότι και τους προηγούμενους αιώνες οι βασικές διαδρομές που διέσχιζαν τον Πάρνωνα, θα πρέπει να ήταν περίπου οι ίδιες.

Σχ. 22. Καταγραφή κύριων δικτύων δρόμων, ρεμάτων και οικισμών του αποσπάσματος του 4ου φύλλου του Χάρτη του Μοριά της Γαλλικής Αποστολής, 1832

04 ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Σε συνέχεια αλλά και συνάρτηση με τις θεσμικές και ιστορικές προσεγγίσεις που προηγήθηκαν, επιχειρείται στη συνέχεια, η χωρική ανάλυση του οικισμού και των σχέσεων με το άμεσο και ευρύτερο περιβάλλον του. Για την κατανόηση, ερμηνεία και κωδικοποίηση των σχέσεων αυτών, συντάσσονται μία σειρά από χαρτογραφικά διαγράμματα διαφορετικών κλιμάκων.

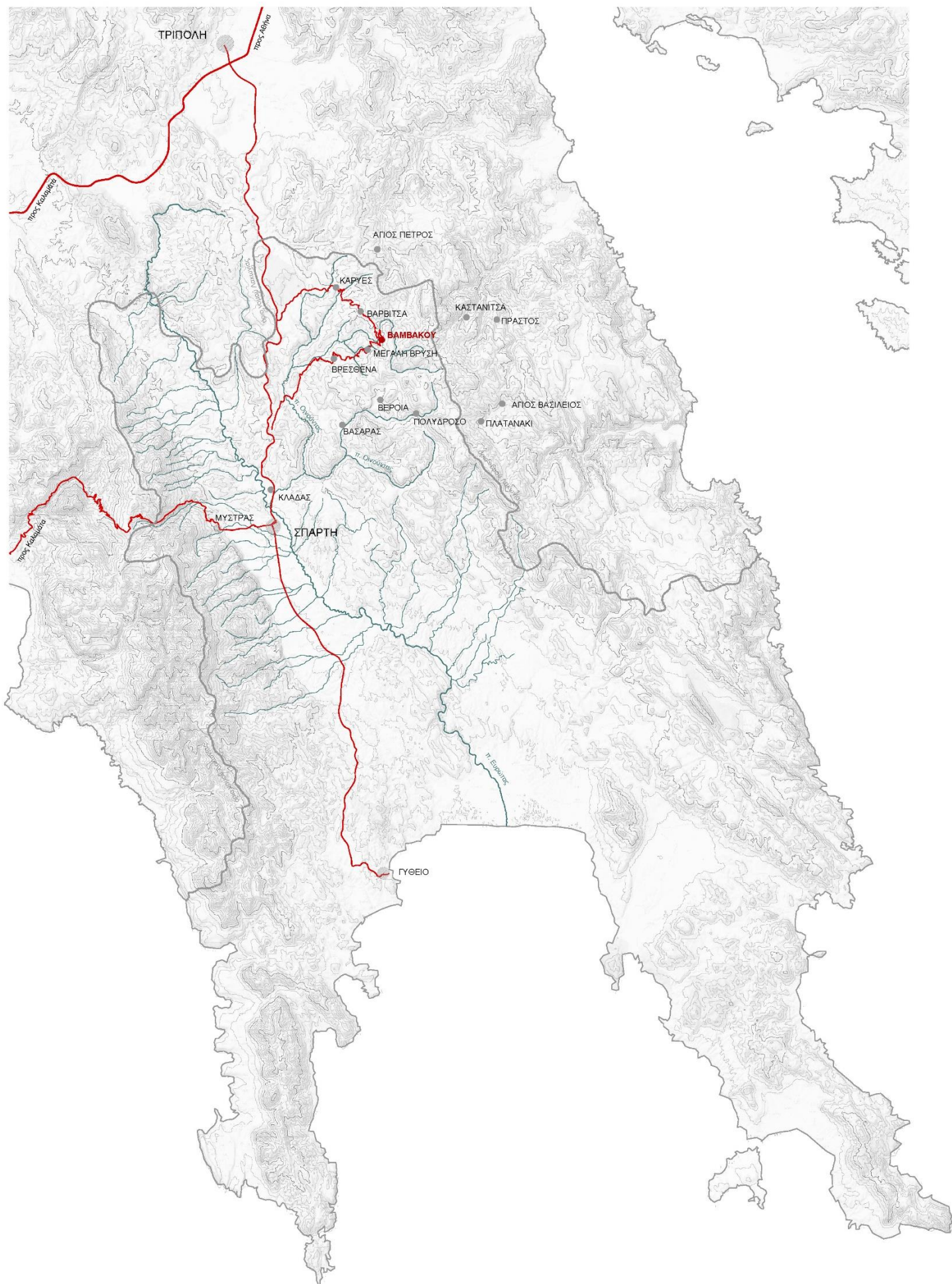
Η πρώτη ενότητα αφορά στη μεγαλύτερη κλίμακα δικτύων όπου (ήδη ή δυνητικά) εντάσσεται η Βαμβακού. Μια πρώτη ανάγνωση αποτελεί η θέση του οικισμού στο οδικό δίκτυο της Πελοποννήσου και σε σχέση με το διοικητικό όριο της Π.Ε. Λακωνίας, το οποίο ακολουθεί τις κορυφογραμμές του Ταυγέτου και του Πάρνωνα και διαχωρίζει τα χωριά της Λακωνίας από της Αρκαδίας. Το εθνικό και το ευρωπαϊκό πεζοπορικό μονοπάτι και οι ζώνες προστασίας των ορεινών περιοχών, αν και λιγότερο ευαναγνώστα στοιχεία του φυσικού χώρου, αποτελούν δυναμικές χαράξεις στην ευρύτερη περιφέρεια. Σε μία μικρότερη κλίμακα απεικονίζεται το σύνολο οικισμών όπου ανήκει η Βαμβακού: η Βαρβίτσα, η Μεγάλη Βρύση, τα ΒρέσθENA, οι Καρυές, ο Άγιος Πέτρος, τα Βέροια, ο Βασαράς και το Πολύδροσο, καθώς και τα τοπικά πεζοπορικά και ποδηλατικά μονοπάτια που τη διασχίζουν.

Η δεύτερη ενότητα ανάλυσης εστιάζει στα εσωτερικά σημεία και ροές του οικισμού, ξεκινώντας με τον προσδιορισμό ενός νοητού ορίου. Με αυτό χαράσσεται το άμεσο περιβάλλον της Βαμβακού, όπου εντάσσονται οι αγροτικές καλλιέργειες, το κοιμητήριο και οι μικροί περιφερειακοί ναοί. Η διαγραμματική απεικόνιση προχωρά εντός των οικιστικών ορίων, με την επισήμανση κτηρίων ειδικού ενδιαφέροντος και των δημόσιων χώρων που ορίζουν, όπως το Δημοτικό Σχολείο, ο Ιερός Ναός της κεντρικής πλατείας, το πρώτο σχολείο και το κοινοτικό γραφείο. Τρεις τομές κατά μήκος του οικισμού δείχνουν τις σχέσεις των τελευταίων καθ' ύψος. Την αναλυτική προσέγγιση του χώρου ολοκληρώνουν οι αναγνώσεις των πλατειών και των πλατωμάτων (χαράξεις, υψομετρικές καμπύλες, χρήσεις).

Τέλος, χαρτογραφείται η παρουσία και δράση της ΚοινΣΕπ Vamvakou Revival, μέσα από τον εντοπισμό των κτισμάτων και των δημόσιων υπαίθριων χώρων του οικισμού που φιλοξενούν τις πολλαπλές δραστηριότητες της.

Σχ. 23.

Η Βαμβακού σε σχέση με το κύριο οδικό και το υδρολογικό δίκτυο κλ. 1:500.000

Η Βαμβακού είναι ένα από τα χωριά του βορειοδυτικού Πάρνωννα τα οποία βρίσκονται σε άμεση σχέση με το υδρογραφικό δίκτυο του ποταμού Οινούντα, κύριου παραποτάμου του Ευρώτα. Η σχέση του οικιστικού δικτύου με το δίκτυο ρεμάτων και παραποτάμων του Οινούντα εξετάστηκε ήδη και έγινε εμφανής η αλληλένδετη σχέση των δρόμων επικοινωνίας των οικισμών με τους δρόμους του νερού, διαχρονικά.

Σήμερα, η βασική πρόσβαση στα χωριά αυτά γίνεται μέσω κύριας παρακαμπτήριας οδού της Εθνικής Οδού Τρίπολης – Σπάρτης. Η επαρχιακή οδός διέρχεται από τις Καρυές, την Βαρβίτσα, την Βαμβακού, τα Βρέσθυνα, για να συναντήσει ξανά την Εθνική Οδό Τρίπολης Σπάρτης, νοτιότερα στο ύψος της Σελασίας. Η αντίληψη της σχέσης και σύνδεσης των οικισμών που προκύπτει από τη σύγχρονη αυτή οδική υποδομή, δεν προδίδει τη ιστορική σχέση των οικισμών αυτών μεταξύ τους αλλά και το πλήθος των άλλων συνδέσεων με τους άλλους οικισμούς του Πάρνωννα και της κοιλάδας του Ευρώτα.

Αναζητώντας την πολυσήμαντη αυτή συσχέτιση των οικισμών του ευρύτερου περιβάλλοντος της Βαμβακούς, καταγράφουμε και επιχειρούμε να παραθέσουμε στο σύγχρονο οδικό δίκτυο και στο υδρολογικό δίκτυο του Ευρώτα, τα πολλαπλά άλλα δίκτυα που μπορούν να αναπροσδιορίσουν τη σχέση των οικισμών μεταξύ τους αλλά και με το φυσικό τους περιβάλλον.

Τα ευρωπαϊκά μονοπάτια μεγάλων αποστάσεων (E-paths) είναι ένα δίκτυο δώδεκα μονοπατιών που διασχίζουν την Ευρώπη περνώντας το καθένα από τουλάχιστον τρεις χώρες. Πρόκειται για αριθμημένα μονοπάτια που αξιοποιούν υφιστάμενες διαδρομές και τοπικά μονοπάτια προτείνοντας τη διασύνδεσή τους και την ανάδειξή τους με κατάλληλη σήμανση. Τα ευρωπαϊκά μονοπάτια μεγάλων αποστάσεων έχουν οριστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση Πεζοπορίας (ERA) στην οποία συμμετέχουν 58 Περιπατητικοί Σύλλογοι – μέλη, οι οποίοι έχουν την ευθύνη για τη διάνοιξη και τη συντήρηση των μονοπατιών¹⁵. Η Ευρωπαϊκή Ένωση Πεζοπορίας έχει καταρτίσει το σύστημα πιστοποίησης μονοπατιών Leading Quality Trails (LQT) με το οποίο μία σειρά κριτηρίων διασφαλίζουν την ποιότητα των προτεινόμενων πεζοπορικών διαδρομών (σήμανση, σύνδεση με άλλα μονοπάτια, εξυπηρέτηση και πρόσβαση κλπ).

Στόχος του δικτύου η δημιουργία της κατάλληλης υποδομής για την υποστήριξη των πεζοπορικών διαδρομών σε τοπικό επίπεδο αλλά κυρίως μεταξύ των χωρών της Ευρώπης. Σημαντική διοργάνωση για την προώθηση της πεζοπορίας είναι το EURORANDO, μία πανευρωπαϊκή γιορτή περπατήματος που διοργανώνεται κάθε πέντε χρόνια¹⁶.

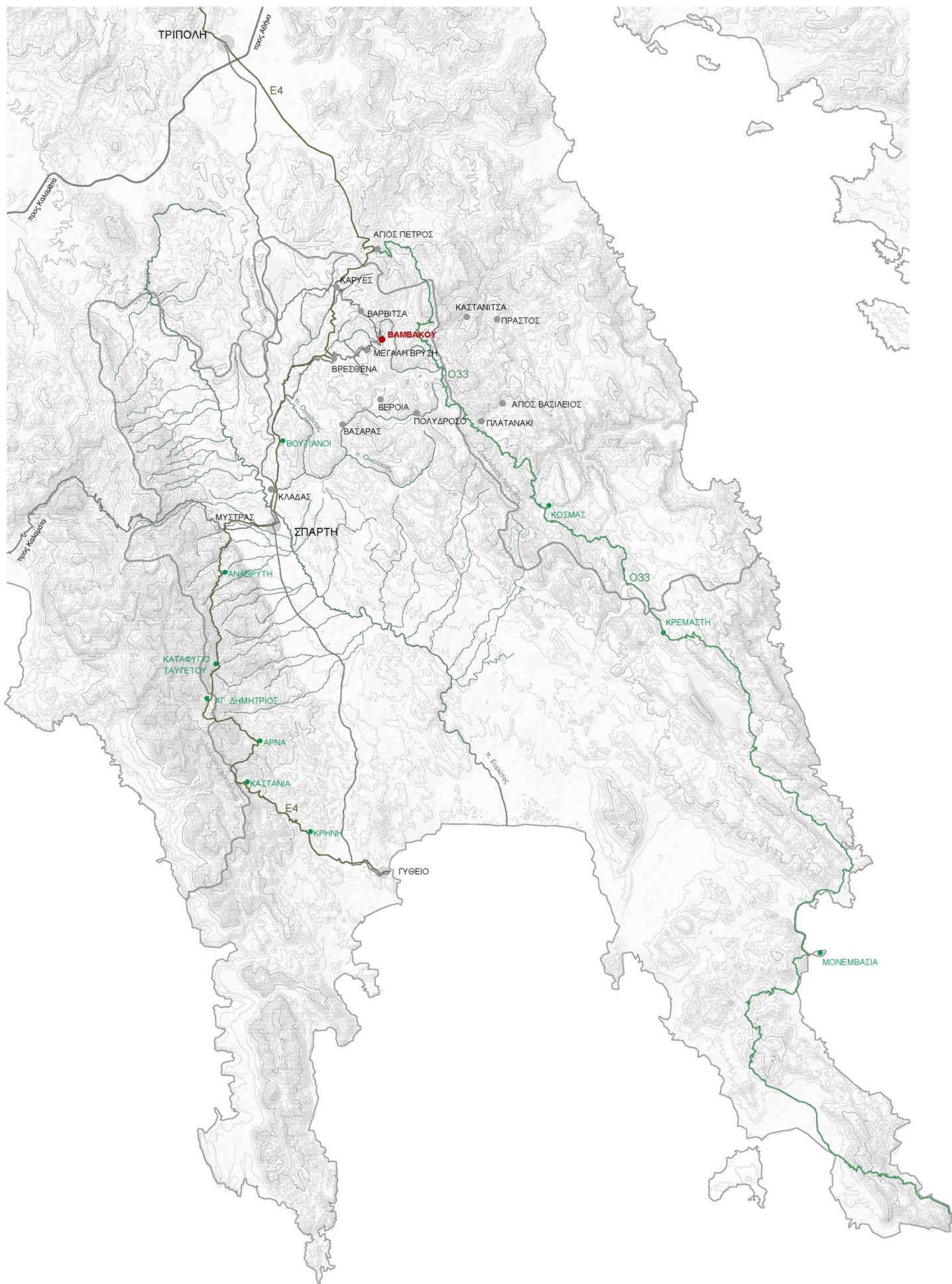
Σχ. 24.

Οι κύριες περιπατητικές διαδρομές (E4, O33) σε σχέση με το κύριο οδικό και το υδρολογικό δίκτυο
κλ. 1:500.000

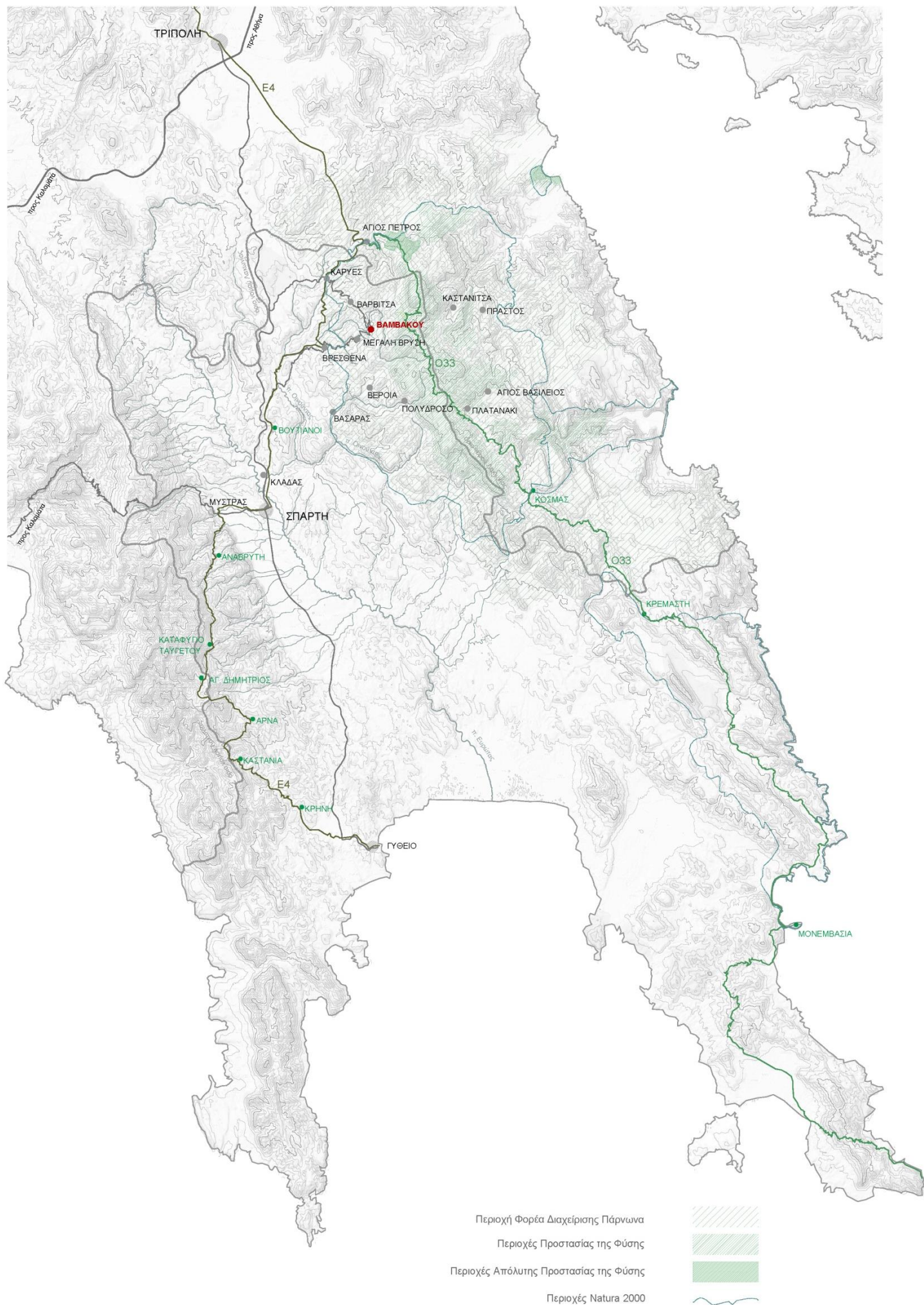
15. European Ramblers Association, <http://www.era-ew-ferp.com/frontpage/>

16. EURORANDO 2021, <http://www.era-ew-ferp.com/events/euroorando-2021/>

Σε αντιστοιχία με το Μονοπάτι του Μαίναλου και την διαδικασία πιστοποίησής του, γίνεται προσπάθεια ανάδειξης, καταγραφής και πιστοποίησης των μονοπατιών του Πάρνωνα (ParnonTrail)²² στην οποία πρωτοστατούν ομάδες κατοίκων των ορεινών οικισμών του Πάρνωνα σε συνεργασία με τον Ορειβατικό Σύλλογο Σπάρτης και την Περιφέρεια Πελοποννήσου. Ενδεικτικά αναφέρονται η ανάδειξη 16 πεζοπορικών διαδρομών στον κεντρικό Πάρνωνα και με επίκεντρο τα Τσίντζινα από τον ΕΟΣ Σπάρτης και το Σωματείο «Υπαιθριος Ζωή»²³, τα παλαιότερα μονοπάτια μεταξύ Καστάνιτσας, Πραστού και Σίταινας, η ανάδειξη του «Μονοπατιού του Πάνα» από τις ΚΟΙΝΣΕΠ της Κυνουρίας «5έντε»²⁴ και «Α Χώρα Νάμου». Στα πλαίσια ανάδειξης και διασύνδεσης όλων των πεζοπορικών διαδρομών του Πάρνωνα δραστηριοποιούνται οργανωμένοι τοπικοί σύλλογοι με τη συμμετοχή κατοίκων των ορεινών οικισμών του Πάρνωνα. Η συλλογική προσπάθεια αφορά κυρίως αναζήτηση προφορικών μαρτυριών για ιστορικές διαδρομές μεταξύ των ορεινών οικισμών, και εργασία σε εθελοντική βάση για τον εντοπισμό, καθαρισμό – διάνοιξη και συντήρηση των μονοπατιών.

Στη Βαμβακού έχει ξεκινήσει αντίστοιχη προσπάθεια εντοπισμού και διάνοιξης των παλιών μονοπατιών ενώ παράλληλα γίνεται καταγραφή και συντήρηση των μονοπατιών που είναι σε χρήση. Στο διάγραμμα Δ2 καταγράφονται τα 5 κυριότερα μονοπάτια που συνδέουν τη Βαμβακού με σημεία ενδιαφέροντος και κοντινές τοποθεσίες στην περίμετρο του οικισμού. Από τις διαδρομές αυτές οι δύο είναι αμοιγώς πεζοπορικά μονοπάτια (Μ1 και Μ3) ενώ οι υπόλοιπες τρεις είναι και ποδηλατικές διαδρομές που αξιοποιούν τους υφιστάμενους δασικούς δρόμους.

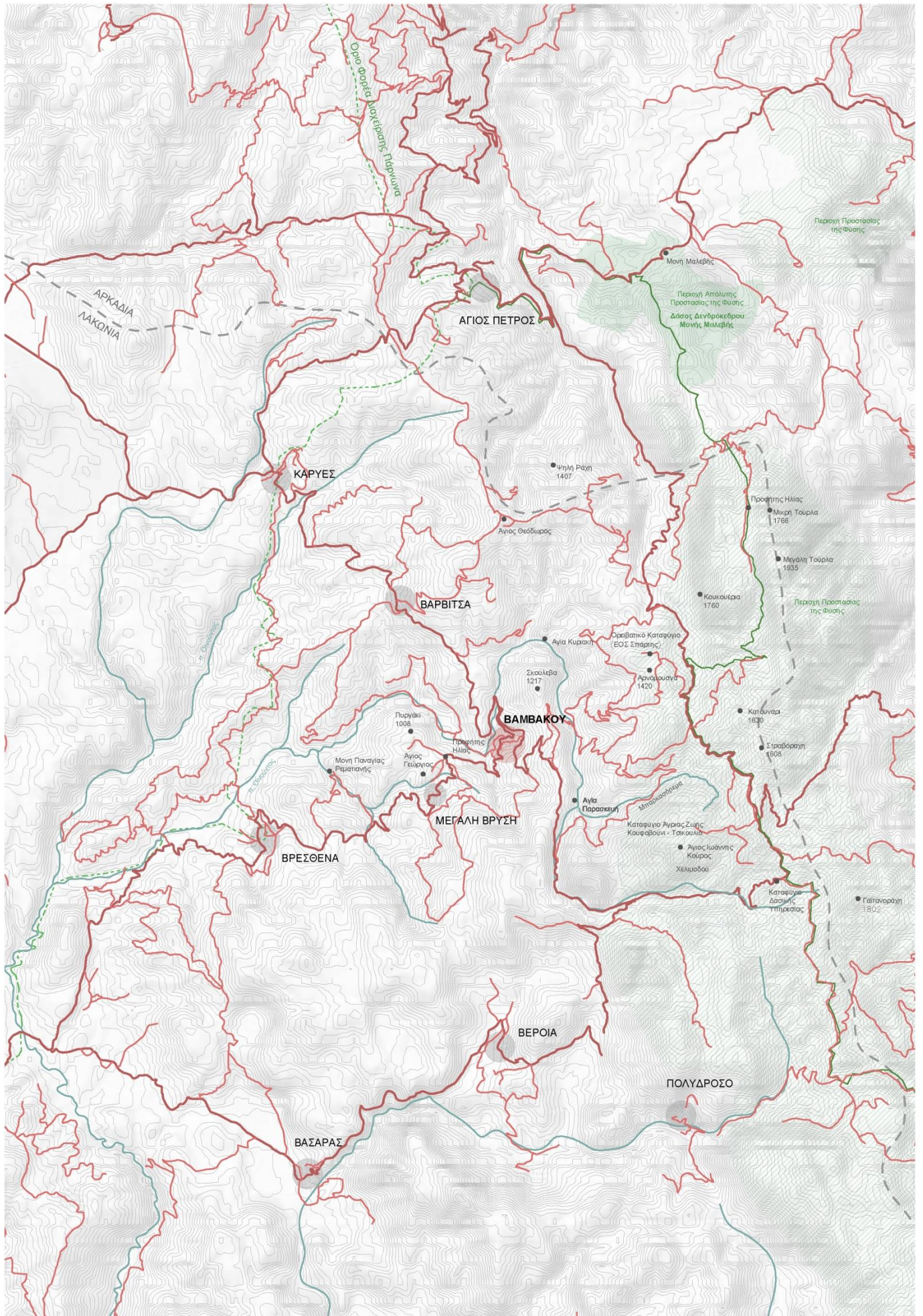
Σχ. 26.

Τα κύρια δίκτυα των οικισμών του Οινούντα
κλ. 1:100.000

22.. <https://parnontrail.eu/>

23. Σχετικά με τις 16 πεζοπορικές διαδρομές του δικτύου «Μονοπάτια του Πάρνωνα» αλλά και σχετικά με τη δράση του Φυσιολατρικού Σωματείου «Υπαιθρια Ζωή» βλ., http://www.monopatia-pannona.gr/index.php?c_id=5.

24. Σχετικά με τις δραστηριότητες της 5έντε ΚΟΙΝΣΕΠ και ειδικότερα για τη δράση της στα πλαίσια της ανάδειξης των μονοπατιών του Πάρνωνα – Βόρειας Κυνουρίας, βλ. <https://www.5ente.com/parnon-trail>.

Η πεζοπορική διαδρομή M1 με αφετηρία τον οικισμό ακολουθεί την κοίτη του Οινούντα, περνά από το σπηλαιομονάστηρο της Αγίας Κυριακής και μέσω του φαραγιού και των Λογγών καταλήγει στην Αγία Παρασκευή όπου ενώνεται με τη διαδρομή M5. Η διαδρομή M2 ξεκινά από τη θέση Σπήλια, διέρχεται από τον Προφήτη Ηλία και το Κοιμητήριο και επιστρέφει στον οικισμό μέσω της Κάτω Βρύσης. Η πεζοπορική διαδρομή M3, με αφετηρία τον οικισμό, οδηγεί στο ορειβατικό καταφύγιο Γ. Παπαθεοδώρου (ΕΟΣ Σπάρτης) στη θέση Αρνόμουσγα και στη συνέχεια στο οροπέδιο του Προφήτη Ηλία και την κορυφή του Πάρνωνα, Μεγάλη Τούρλα ενώ συνδέεται τόσο με το εθνικό μονοπάτι Ο33 όσο και με την πεζοπορική διαδρομή προς τη Μονή Μαλεβής. Η διαδρομή M4 ξεκινάει από τη θέση Πλατύ Ποτάμι και ακολουθώντας τον δασικό δρόμο, καταλήγει στο ορεινό καταφύγιο όπου συνδέεται τόσο με τη διαδρομή M3 όσο και με το Ο33. Τέλος, η διαδρομή M5 ξεκινάει από τη θέση Λύκου Μοτσάρα, κινείται προς το Κάστρο, και καταλήγει στη θέση Χοροστάσι έχοντας διασταυρωθεί με τις διαδρομές M1 (στους Λογγούς και στην Αγία Παρασκευή), και M3 (στους Λογγούς).

Η πεζοπορική σύνδεση της Βαμβακούς με την κορυφή του Πάρνωνα αποτελεί λόγω της εγγύτητας με τα δύο ορειβατικά καταφύγια, σημαντικό πλεονέκτημα που μπορεί να προσελκύσει το πεζοπορικό ενδιαφέρον. Η προσπάθεια να επεκταθεί το δίκτυο πεζοπορικών διαδρομών γύρω από τη Βαμβακού θα ήταν σκόπιμο να προσανατολιστεί στη διασύνδεση του οικισμού με τους κοντινούς οικισμούς όπως η Βαρβίτσα και οι Καρυές, η Μεγάλη Βρύση και τα Βρέσθενα. Θα ήταν σκόπιμο, σε συνεργασία με τους υπόλοιπους συλλόγους που συμβάλουν στην ανάδειξη των μονοπατιών του Πάρνωνα, να υποδειχθεί και να πιστοποιηθεί η κατάλληλη σύνδεση των χωριών του Πάρνωνα με το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4, μέσω της κοιλάδας του Οινούντα.

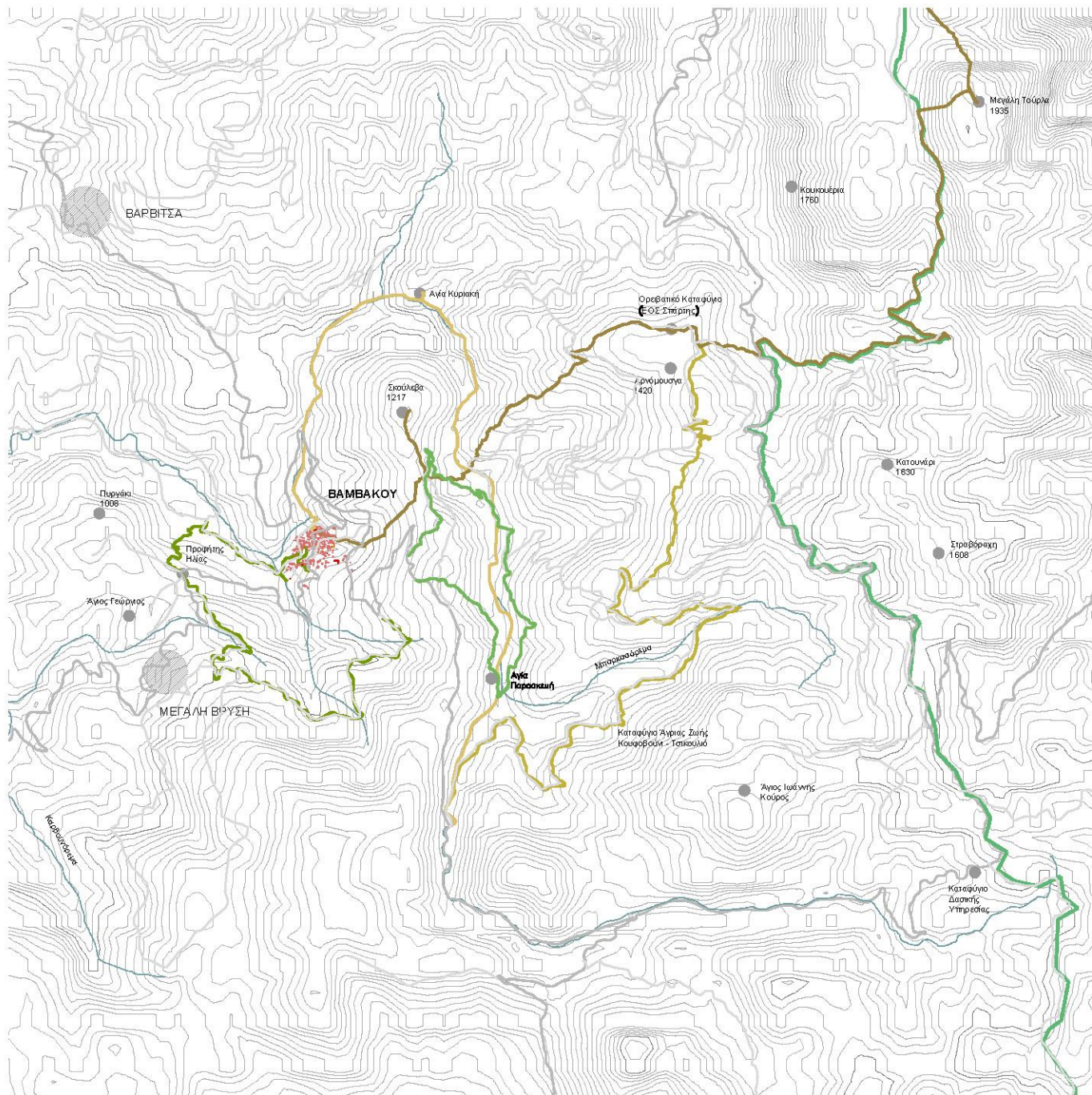
Ενδεικτικά παρατίθεται η προτεινόμενη πεζοπορική σύνδεση Βαμβακούς Μυστρά²⁵, η οποία ακολουθεί την κοίτη του ποταμού Οινούντα και στη συνέχεια τη διαδρομή του E4 προς τον Μυστρά διαμέσου της Σπάρτης.

Αν και η χρήση των πεζοπορικών και ποδηλατικών διαδρομών θεωρείται ότι απευθύνεται σε περιορισμένο κοινό, το εύρος των δυνατών διαδρομών, δηλαδή η επιλογή εναλλακτικών διαδρομών μεγάλου ή μικρού μήκους, σε διαφορετικά περιβάλλοντα και διαφορετικού βαθμού δυσκολίας, διευρύνει σημαντικά το κοινό στο οποίο απευθύνεται. Εκτός από τις διαδρομές μεγάλων αποστάσεων όπου τα σημεία διέλευσης και στάσεων έχουν μεγάλη σημασία αλλά ενδέχεται να απευθύνονται σε μικρό αριθμό πεζοπόρων, η ύπαρξη σύντομων κυκλικών διαδρομών ή διαδρομών μεταξύ των γειτονικών οικισμών μπορεί να ενισχύσει την συστηματική χρήση των μονοπατιών από κατοίκους και επισκέπτες των ορεινών οικισμών του Πάρνωνα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Σχ. 27.

Πεζοπορικές και ποδηλατικές διαδρομές με αφετηρία την Βαμβακού
κλ. 1:50.000

25. Με απλή λήψη οδηγιών από το σύστημα πλοήγησης της GoogleMaps.

Η Βαμβακού σήμερα εκτείνεται στην δυτική πλευρά λόφου με έντονο ανάγλυφο, φτάνοντας μέχρι την κοίτη ενός από τους κλάδους του Οινούντα. Βασικά στοιχεία συγκρότησης του άμεσου περιβάλλοντος του οικισμού αποτελούν τόσο το ρέμα και η διευρυμένη κοίτη του όσο και οι καλλιεργημένες πλαγιές των ορεινών όγκων που τον πλαισιώνουν.

Η διαχρονική σχέση του οικισμού με την ρεματιά του Οινούντα αποτυπώνεται από τις καλλιεργημένες εκτάσεις κατά μήκος της καθώς και από την θέση του κοιμητηρίου του οικισμού αλλά και την παρουσία διάσπαρτων ιχνών παλαιότερων εγκαταστάσεων ή την ύπαρξη ναών σε χρήση. Σημαντικό στοιχείο του τοπίου αποτελούν ακόμα και σήμερα οι εκτεταμένες καλλιέργειες δέντρων καρυδιάς και καστανιάς που ιστορικά αποτέλεσαν κύρια παραγωγική δραστηριότητα των κατοίκων του οικισμού.

Τα παραπάνω στοιχεία συγκροτούν το διευρυμένο πεδίο αναφοράς του οικισμού το οποίο εκτείνεται τόσο στην παραρεμάτια περιοχή όσο και στις περιβάλλουσες δασικές εκτάσεις. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις των διευρυμένων ορίων του οικισμού αποτελούν η περιοχή και οι ναοί του κοιμητηρίου, η Κάτω Βρύση, το σπηλαιομονάστηρο της Αγίας Κυριακής αλλά και οι ορεινές θέσεις στην περίμετρο του χωριού όπως το Κάστο, οι Λογγοί και το Πυργάκι.

Τα διαγράμματα που ακολουθούν εστιάζουν στο δομημένο περιβάλλον του οικισμού, αναλύοντας τα βασικά στοιχεία συγκρότησής του: το ανάγλυφο του εδάφους και τις υψομετρικές σχέσεις εντός του οικισμού, το δίκτυο των κινήσεων (αυτοκινήτων και πεζών), καθώς και το δίκτυο των δημόσιων χώρων σε σχέση με κτίσματα ειδικού ενδιαφέροντος.

Σχ. 28.

Βασικά στοιχεία τοπιακής συγκρότησης της Βαμβακούς και του άμεσου περιβάλλοντός της
κλ. 1:20.000

Στις επόμενες σελίδες,

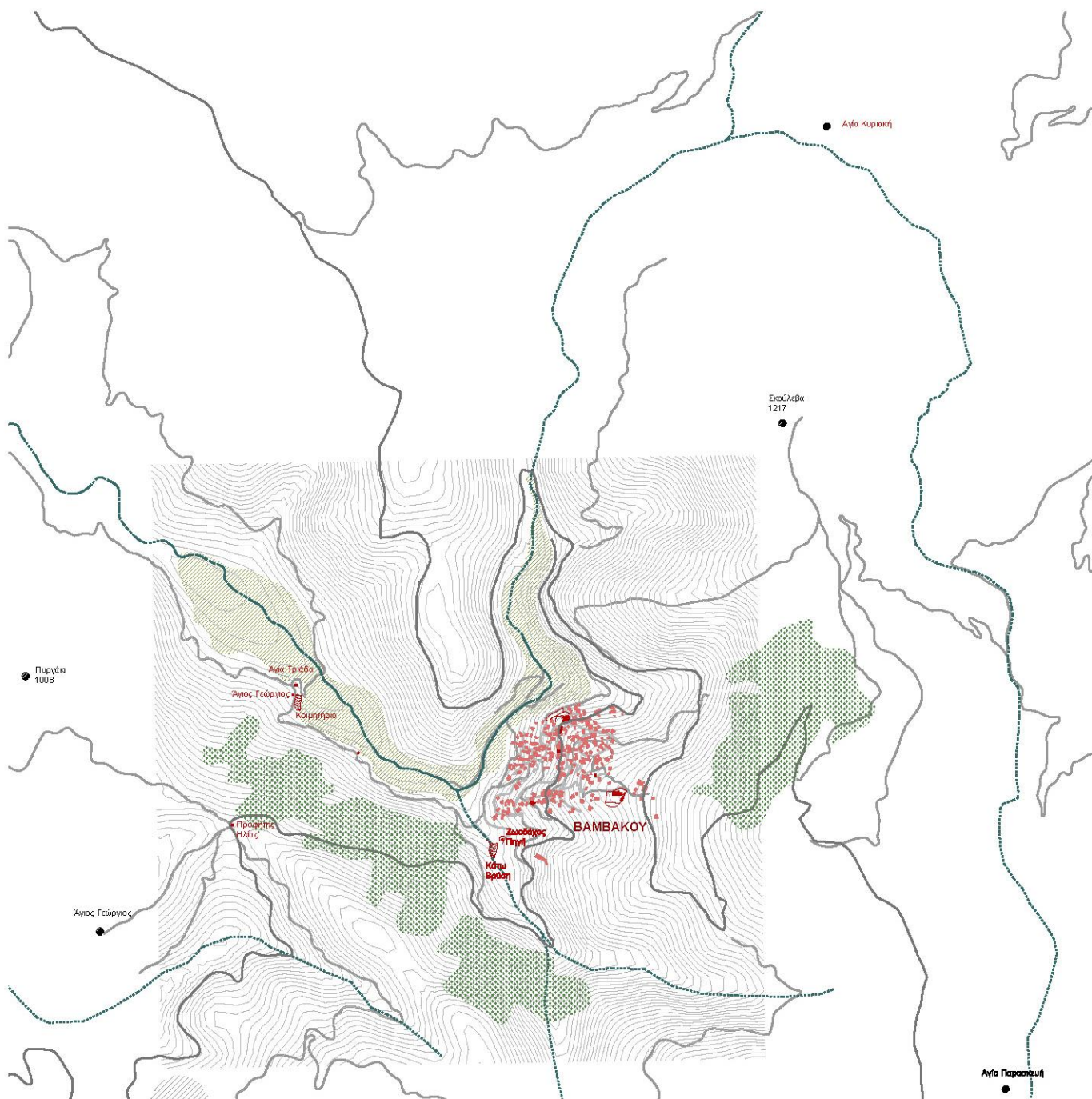
Σχ. 29. & Σχ. 30.

Τομές και ανάγλυφο του εδάφους, υψομετρικές σχέσεις εντός του οικισμού

Σχ. 31 & Σχ. 32.

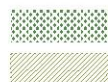
Δίκτυα κινήσεων και δημόσιων χώρων του οικισμού

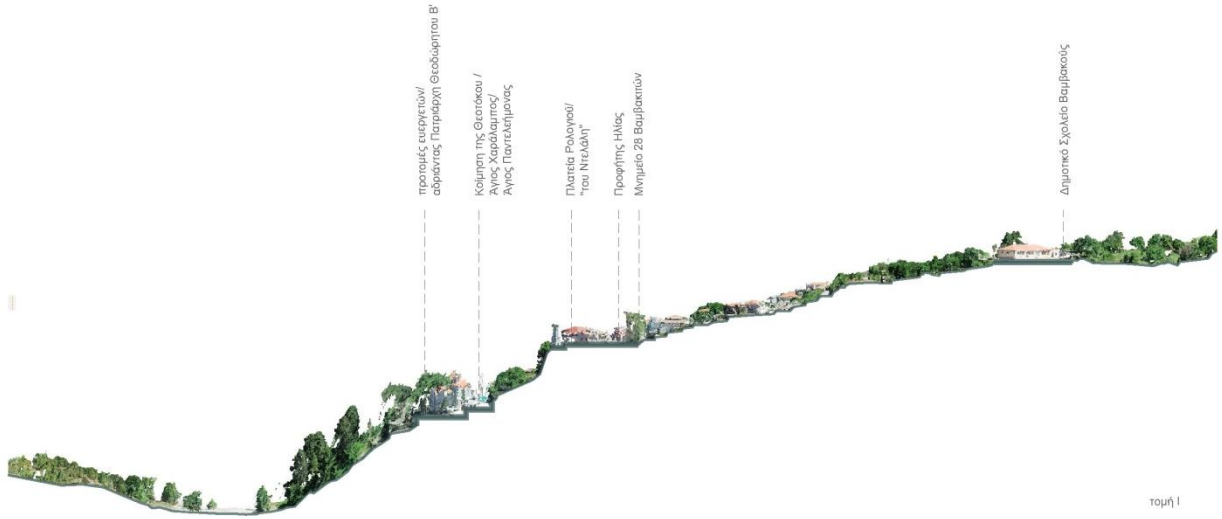

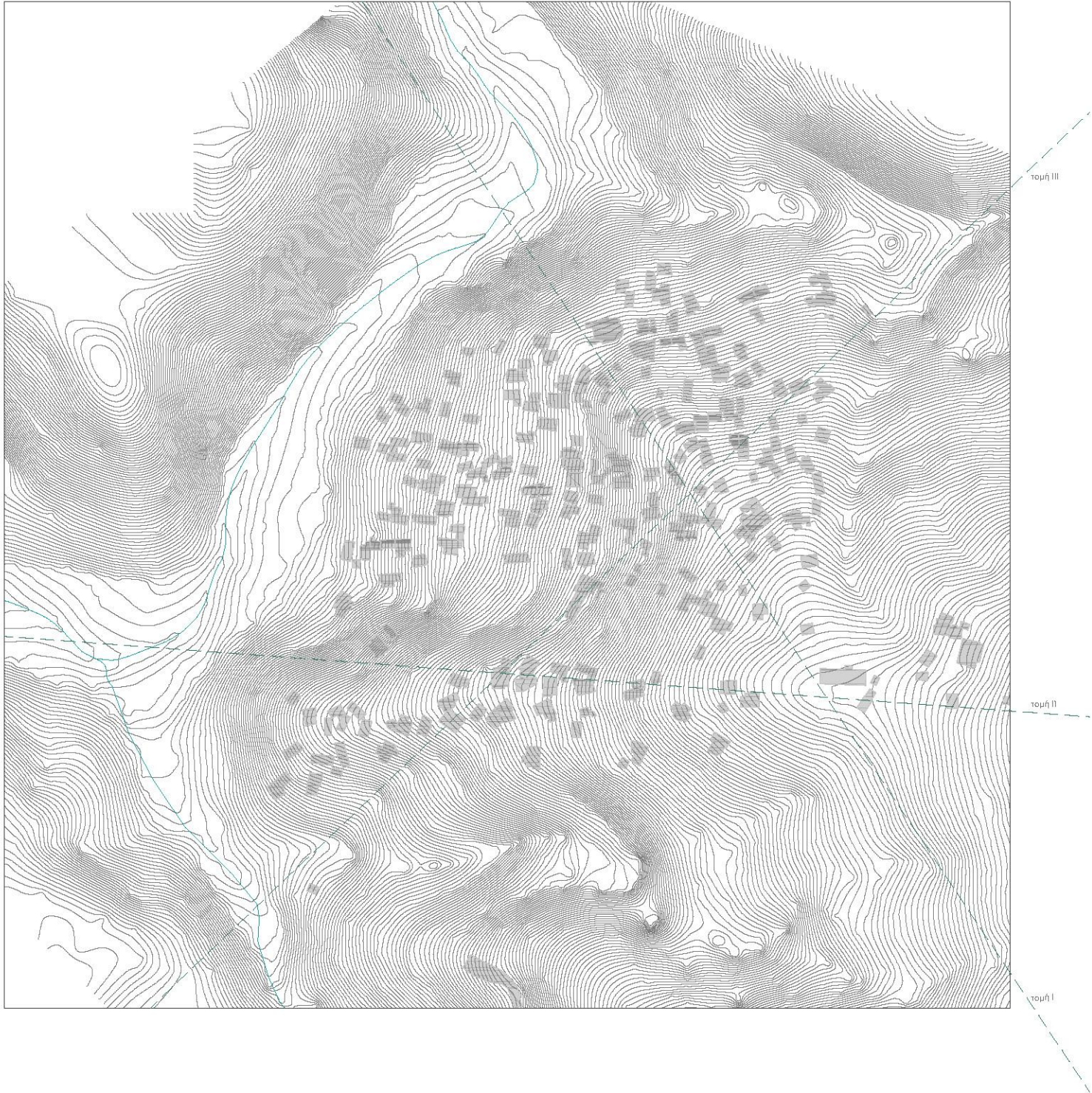

καστανιές-καρυδιές

περιβόλια

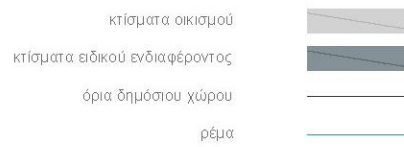

- κύριο οδικό δίκτυο —————
- δευτερεύον οδικό δίκτυο/ δασκαφ δρόμοι —————
- πεζοπορικό/ ποδηλατικό δίκτυο —————
- ρέμα —————

Εστιάζοντας στη συγκρότηση και τη λειτουργία του δημόσιου χώρου του οικισμού εντοπίζονται στα επόμενα διαγράμματα τα όρια, οι ειδικές χρήσεις και τα ιδιαίτερα χωρικά χαρακτηριστικά των κυριότερων δημόσιων υπαίθριων χώρων της Βαμβακούς.

Η κεντρική πλατεία της Βαμβακούς, βρίσκεται σε επαφή με τον βασικό οδικό άξονα που διασχίζει τον οικισμό, και ανοίγεται προς τη ρεματιά. Λόγω του έντονου ανάγλυφου, επιμερίζεται σε τρία επίπεδα με σημαντική υψομετρική διαφορά. Το ψηλότερο επίπεδο της πλατείας περιβάλλουν διαχρονικά η εκκλησία του χωριού, τα καφενεία και τα μπακάλικά. Σήμερα, εκτός από το καφενείο της πλατείας επαναλειτουργούν στο Βουρέικο καφενείο και εστιατόριο. Χαρακτηριστικά στοιχεία της πλατείας αποτελούν ο πλάτανος και μνημεία ευεργετών και ηρώων της Βαμβακούς.

Σχ. 33.

Στοιχεία χωρικής συγκρότησης της κεντρικής πλατείας της Βαμβακούς και της πλατείας ρολογιού.

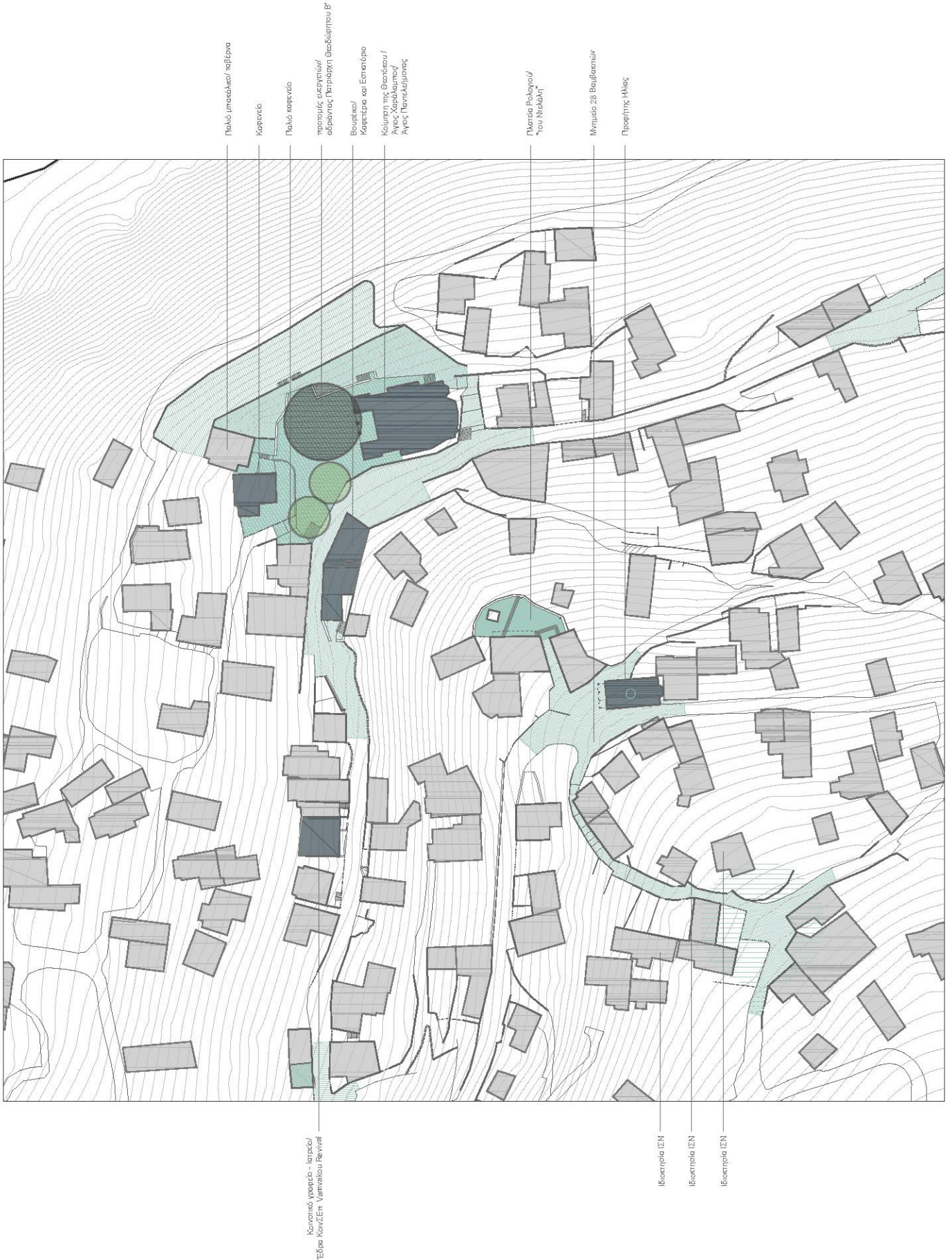
Στις επόμενες σελίδες

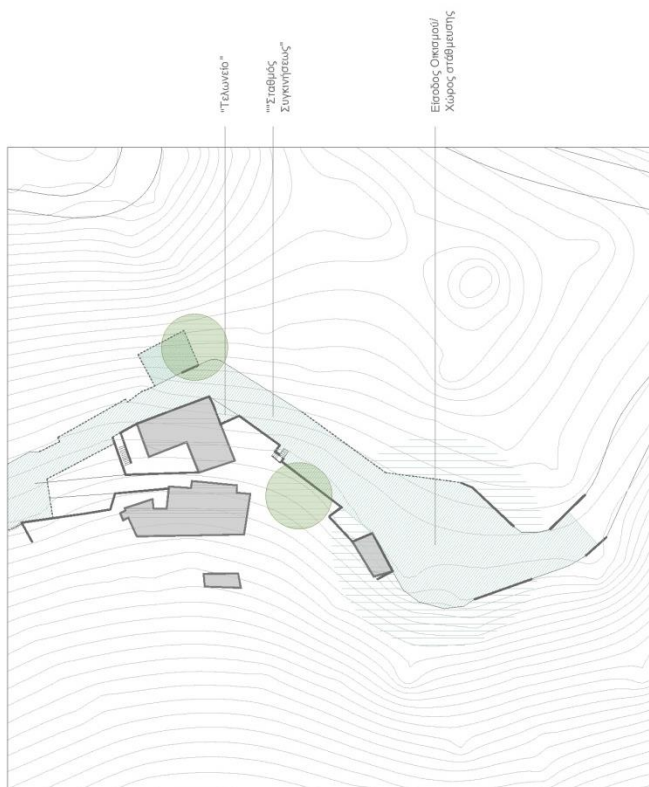
Σχ. 34. & Σχ. 35

Άλλοι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι της Βαμβακούς, η είσοδος του οικισμού (I), ο Ξενώνας και το παλιό σχολείο (II), το Δημοτικό Σχολείο (III), η Κάτω Βρύση (IV)

Η πλατεία του Ρολογιού, είναι ένα πλάτωμα – παρατηρητήριο πάνω από την κεντρική πλατεία, αλλά με σημαντική υψομετρική διαφορά από αυτή. Λόγω του έντονου ανάγλυφου, η σύνδεση των δύο αυτών δημόσιων χώρων δεν είναι άμεση, και σήμερα παρουσιάζεται προβληματική. Η πλατεία του ρολογιού, χωρικά, συλλειτουργεί με το πλάτωμα του Προφήτη Ηλία και το Μνημείο των 28 Βαμβακιτών.

Σε μικρή απόσταση από την πλατεία του Ρολογιού βρίσκονται τα τρία κτίσματα ιδιοκτησίας του Ιδρύματος Σ. Νιάρχος, τα οποία μπορούν μελλοντικά να συσχετιστούν με το δίκτυο των δημόσιων χώρων του οικισμού.

Η αναβίωση της Βαμβακούς Η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση «Η Αναβίωση της Βαμβακούς» ιδρύθηκε το 2018 με μακροπρόθεσμο στόχο την επιστροφή κατοίκων στον οικισμό και βραχυπρόθεσμο την προσέλκυση τακτικών επισκεπτών. Η δράση της στηρίζεται στην υφιστάμενη δυναμική του Πολιτιστικού Συλλόγου «Νέα Ζωή», ο οποίος ιδρύθηκε το 1984 αλλά ενεργοποιήθηκε ως προς το στόχο της αναβίωσης το 2013. Οι πρώτες εκδηλώσεις, που περιελάμβαναν ορειβατικές διαδρομές, ημερίδες και τοπικά πανηγύρια, έγιναν το καλοκαίρι του 2013. Το καλοκαίρι του 2019 οι εκδηλώσεις, με κύριο φορέα διοργάνωσης πλέον την ΚοινΣΕπ, εμπλουτίστηκαν με εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά, θερινό κινηματογράφο και πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως θέατρο σκιών και λαογραφική έκθεση. Οι περαιτέρω δικτυώσεις της ομάδας αναβίωσης το καλοκαίρι του 2019 διέυρυναν:

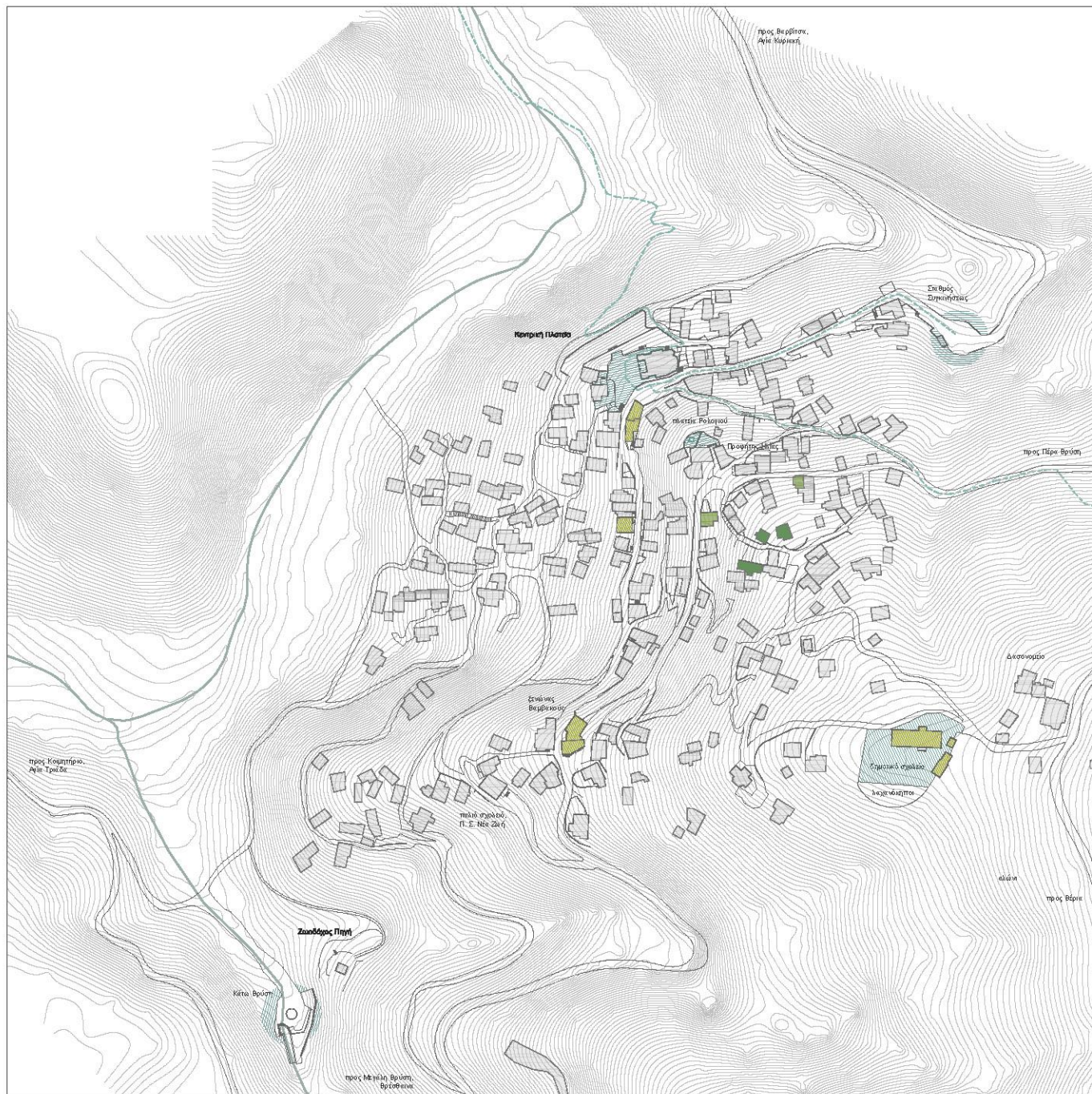
- τις ορειβατικές διαδρομές στα «Αθλητικά Μονοπάτια» και στον ορεινό αγώνα «Vamvakou Mountain Run», σε συνεργασία με την ΑΜΚΕ «Αναγέννηση και Πρόοδος»,
- τις ημερίδες σε δημόσια συζήτηση με κεντρικό θέμα την «Επιστροφή στις ρίζες», στα πλαίσια των «Διαλόγων» του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος.

Το Φεστιβάλ Γαστρονομίας και Καρδιού του Οκτωβρίου 2018, από τον Πολιτιστικό Σύλλογο «Νέα Ζωή», είναι ενδεικτικό μιας επέκτασης των δραστηριοτήτων πέρα από τους θερινούς μήνες.

Οι παραπάνω εκδηλώσεις συνδέονται με δημόσιους χώρους του οικισμού, σημαντικούς κατά την διάρκεια της εξέλιξής του. Το προαύλιο του Δημοτικού Σχολείου, το οποίο παραμένει κλειστό από το 2008, είναι ο χώρος των περισσότερων από αυτές, όπως το φεστιβάλ γαστρονομίας, ο θερινός κινηματογράφος, τα αθλητικά μονοπάτια και το θέατρο. Θερινός κινηματογράφος στήθηκε επίσης το καλοκαίρι του 2019 στην πλατεία με τον πύργο του ρολογιού (δωρεά Αικ. Κουμάνταρου - Γουλανδρή) και στον «Σταθμό Συγκινήσεως» στην είσοδο του οικισμού (χώρος αποχαιρετισμού κατά τις μεταναστευτικές περιόδους). Στο ίδιο σημείο σηματοδοτήθηκε και ο ορεινός αγώνας «Vamvakou Mountain Run». Στην κεντρική πλατεία της Βαμβακούς, όπου λειτουργούν οι μοναδικοί χώροι εστίασης (καφενείο και καφέ-εστιατόριο «Βουρέικο») γίνονται οι εκδηλώσεις περισσότερο μαζικής απεύθυνσης, όπως το παραδοσιακό πανηγύρι και οι «Διάλογοι», ενώ τοπικό πανηγύρι γίνεται και στο χώρο της Κάτω Βρύσης. Τέλος, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, που απευθύνονται στις μικρότερες ηλικίες, έχουν ως σημείο αναφοράς το σχολείο αλλά επεκτείνονται σε όλη την έκταση του οικισμού.

Σχ. 36.

Κτίσματα και δημόσιοι χώροι που φιλοξενούν δραστηριότητες της ΚοινΣΕπ Vamvakou Revival

- ιδιωτικά κοινοτικά ακίνητα που διαχειρίζεται η ΚοινΣΕΠ Vamvakou Revival
- ιδιωτικά ακίνητα ξένων τριών μοντέλων συνεργασίας με ΚοινΣΕΠ
- ακίνητα ιδιοκτησίας Ιδρύματος Σ. Νιάρχος
- υπαίριοι δημόσιοι χώροι/ φιλοξενία εκδηλώσεων ΚοινΣΕΠ Vamvakou Revival
- διαδρομή Vamvakou Mountain Run

Η ενίσχυση των δράσεων του πολιτιστικού συλλόγου από την ΚοινΣΕπ από το 2018 και έπειτα, πέρα από τις δικτυώσεις για την επίτευξη της εξωστρέφειας, σχετίστηκε με την επένδυση και στο δομημένο χώρο. Η ΚοινΣΕπ χρησιμοποιεί και διαχειρίζεται:

- μέρος του κοινοτικού γραφείου, το οποίο αποτελεί την έδρα της
- τον εσωτερικό χώρο του πρώην Δημοτικού Σχολείου
- το καφέ-εστιατόριο «Βουρέικο», που στεγάζεται σε δύο γειτονικά κτήρια απέναντι από την κεντρική πλατεία
- τον ξενώνα του συλλόγου των «Απανταχού Βαμβακιτών».

Η λειτουργία της ΚοινΣΕπ, που υποστηρίζεται από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, έχει διακριθεί σε δύο φάσεις, με την πρώτη να περιλαμβάνει δραστηριότητες για την προσέλκυση επισκεπτών και τη δεύτερη την υποστήριξη επιχειρηματικών δράσεων με στόχο την εγκατάσταση νέων κατοίκων. Η προώθηση επιχειρήσεων από την ΚοινΣΕπ δεν προβλέπει αγορά ακινήτων αλλά τρία διαχειριστικά μοντέλα συνεργιών μεταξύ της κοινωνικής επιχείρησης, του ιδρύματος και ιδιωτών-επενδυτών, με την προοπτική οι νέες επιχειρήσεις να αποσυνδεθούν μελλοντικά από τους πρώτους δύο φορείς. Η θέση της ΚοινΣΕπ στη Βαμβακού θα μπορούσε έτσι να χαρακτηριστεί προσωρινή.

Παράλληλα, στον οικισμό έχουν γίνει οι πρώτες επενδύσεις από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος. Πρόκειται για τρία γειτονικά κτήρια που έχουν περιέλθει στην ιδιοκτησία του και στόχος είναι η τουριστική τους αξιοποίηση.

05 ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

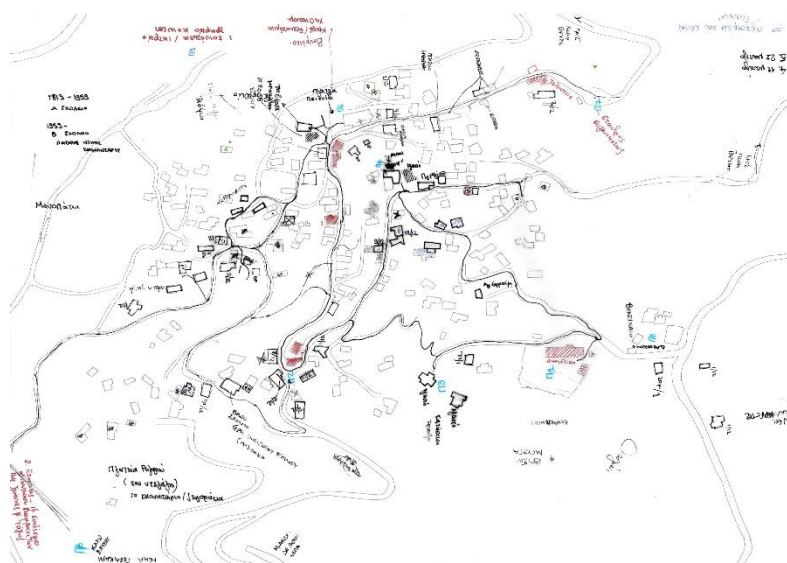
ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ

Οι χαρτογραφήσεις αποτυπώνουν την υφιστάμενη κατάσταση του οικισμού και έγιναν με επιτόπια καταγραφή του κτηριακού αποθέματος. Οι καταγραφές αποδόθηκαν σε περιβάλλον λογισμικού GIS (Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών) πάνω σε υψηλής ακρίβειας χαρτογραφικό υπόβαθρο, προερχόμενο από τη λήψη ορθοφωτογραφιών. Ο σχεδιασμός του υποβάθρου και η κωδικοποίηση των κτηρίων ακολούθησε την αναγνώριση των διαφορετικών λειτουργικών ενοτήτων που αυτά αποτελούν και δεν αποδίδει το ιδιοκτησιακό καθεστώς τους.

Στο σύνολο του οικισμού εντοπίστηκαν 239 κτήρια, τα οποία καταγράφηκαν ως προς τις παρακάτω μεταβλητές:

- χρήσεις
- περιοδικότητα χρήσης
- αριθμός ορόφων
- τρόπος κάλυψης
- κατάσταση διατήρησης
- μορφολογική κατάταξη.

Οι παράμετροι αυτές απαντούν αφενός στη διερεύνηση δυνατοτήτων υποδοχής νέων δραστηριοτήτων (χρήσεις, μεγέθη, κατάσταση) και αφετέρου στην ενδεχόμενη διαμόρφωση στόχων μέσω του κτηριακού αποθέματος (προώθηση αρχιτεκτονικής ταυτότητας, δημιουργία λειτουργικών ενοτήτων κ.ά.). Το κτηριακό απόθεμα της Βαμβακούς αποτέλεσε έτσι πεδίο χαρτογραφήσεων ως λειτουργικό τμήμα του οικισμού και ως ιστορικό-πολιτισμικό στοιχείο της αρχιτεκτονικής του φυσιογνωμίας και της οικιστικής του εξέλιξης. Η παραγωγή των χαρτών σε περιβάλλον GIS στοχεύει στη μετέπειτα πολυπαραμετρική ανάλυση των δεδομένων για την εξαγωγή τυπολογιών και δυναμικών συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών.

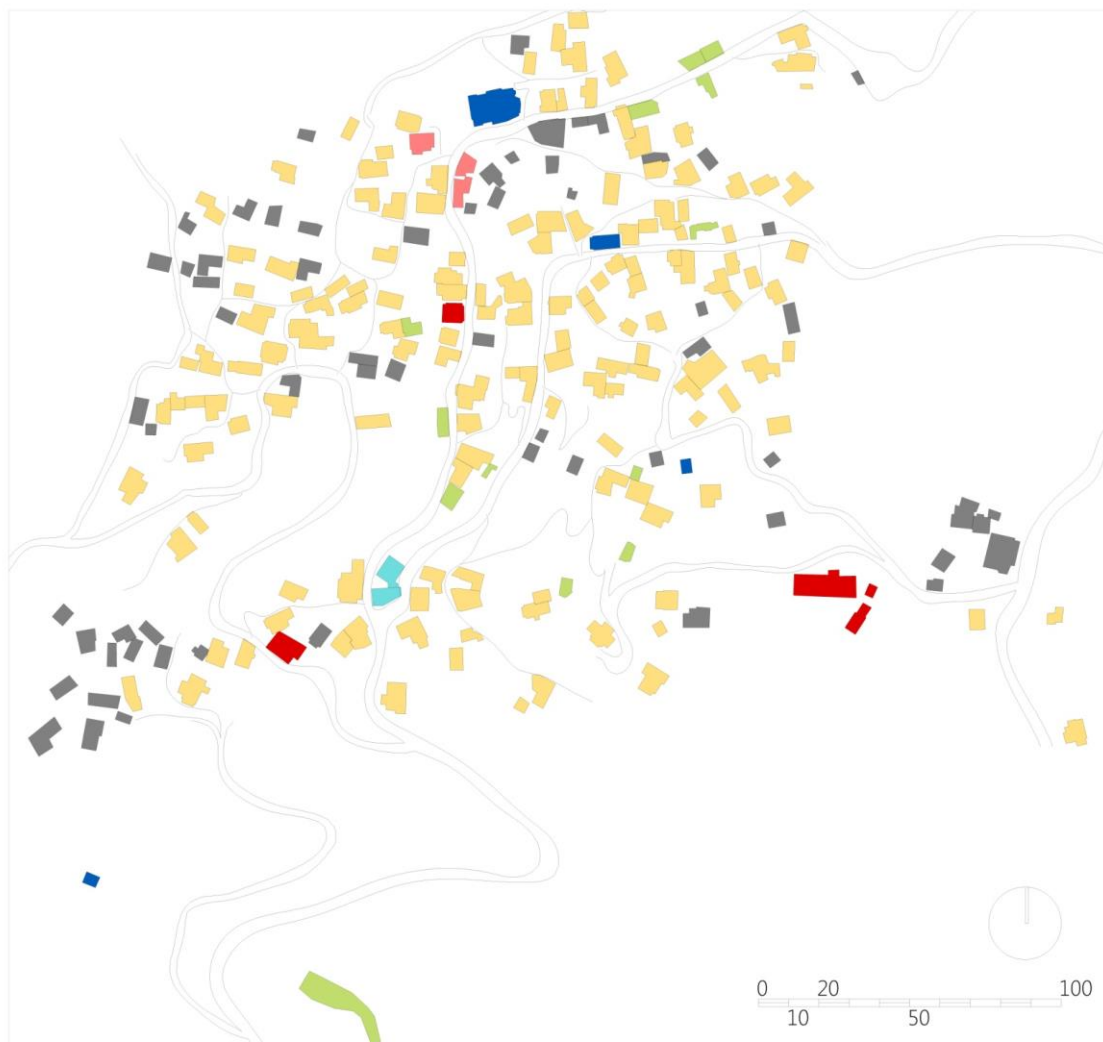

Σχ. 37. Από τις επιτόπες καταγραφές της ερευνητικής ομάδας

Χάρτης χρήσεων και χάρτης περιοδικότητας χρήσης

Οι χρήσεις που καταγράφηκαν στον οικισμό είναι: κατοικία, γεωργικές δραστηριότητες, εστίαση – αναψυχή, κοινοτικές δραστηριότητες – γραφεία, ξενώνες, ιεροί ναοί καθώς και οι ερειπώσεις. Οι κατοικίες αποτελούν την πλειονότητα των κτηρίων. Στις γεωργικές δραστηριότητες περιλαμβάνονται οι αποθήκες και οι στάβλοι. Η εστίαση-αναψυχή αφορά στα δύο καφενεία και στο νέο εστιατόριο του οικισμού, ενώ οι κοινοτικές δραστηριότητες - γραφεία αναφέρονται στο κτήριο της κοινότητας, της αγροτικής λέσχης (πρώτο σχολείο), στο κτήριο όπου στεγάζεται η ΚοινΣΕπ «VamvakouRevival» και στα κτήρια του πρώην Δημοτικού Σχολείου, όπου φιλοξενούνται περιστασιακά δραστηριότητες του προγράμματος αναβίωσης. Ο ξενώνας που λειτουργεί σήμερα στον οικισμό είναι ένας, αποτελούμενος από δύο γειτονικά κτήρια. Στον οικισμό υπάρχουν τέσσερις ιεροί ναοί, με σημαντικότερο και μεγαλύτερο τον τρισυπόστατο ιερό ναό της κεντρικής πλατείας.

Πέραν των ερειπωμένων και εμφανώς κενών κτισμάτων, επιλέχθηκε η ένδειξη χρήσης σε όλα τα κτήρια, συμπεριλαμβανομένων όσων δεν λειτουργούν καθόλου κατά τη διάρκεια του χρόνου, για την ολοκληρωμένη αποτύπωση της λειτουργικής φυσιολογίας του οικισμού στην αμέσως προηγούμενη φάση του αλλά και των δυναμικών χρήσεων του κτηριακού αποθέματος. Ο χάρτης της περιοδικότητας συμπληρώνει έτσι την πληροφορία για τις χρήσεις του οικισμού, καθώς παρουσιάζει τα κτήρια που λειτουργούν σε μόνιμη βάση (12 μήνες/έτος) και σε περιστασιακή (1,2,3 και 4μήνες/έτος), καθώς και τα κτήρια που παραμένουν κλειστά καθ' όλη τη διάρκεια του έτους (0 μήνες/έτος). Τα στοιχεία περιοδικότητας χρήσης προέρχονται από προφορική συνέντευξη με κάτοικο του οικισμού και δεν αφορούν σε όλα τα κτήρια, λόγω της δυσκολίας συλλογής της σχετικής πληροφορίας.

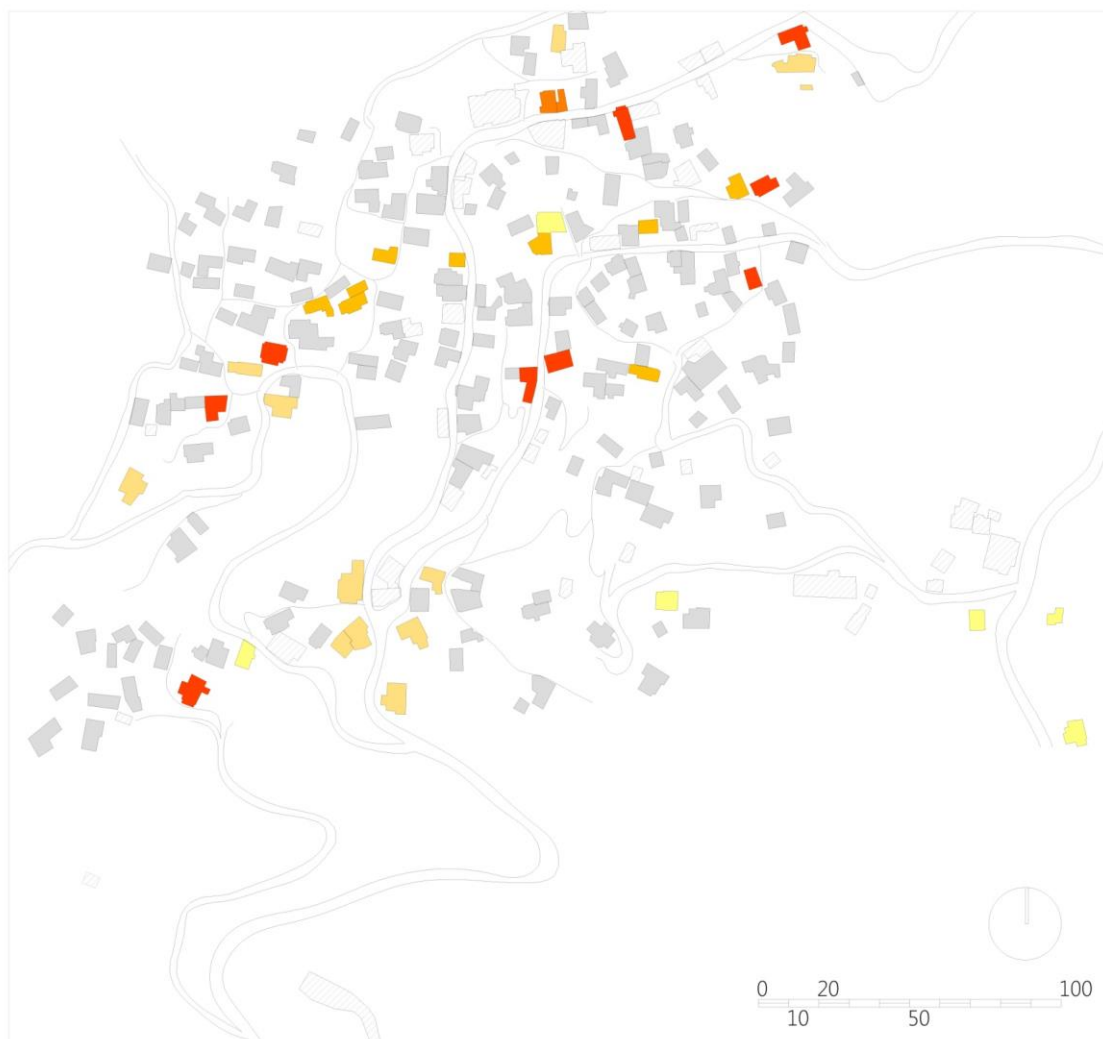

ΧΑΡΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΝ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

- ΚΑΤΟΙΚΙΑ
- ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ
- ΕΣΤΙΑΣΗ / ΑΝΑΨΥΧΗ
- ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ - ΓΡΑΦΕΙΟ
- ΞΕΝΩΝΑΣ
- ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ
- ΧΩΡΙΣ ΧΡΗΣΗ / ΕΡΕΙΠΩΜΕΝΟ

Σχ. 38.

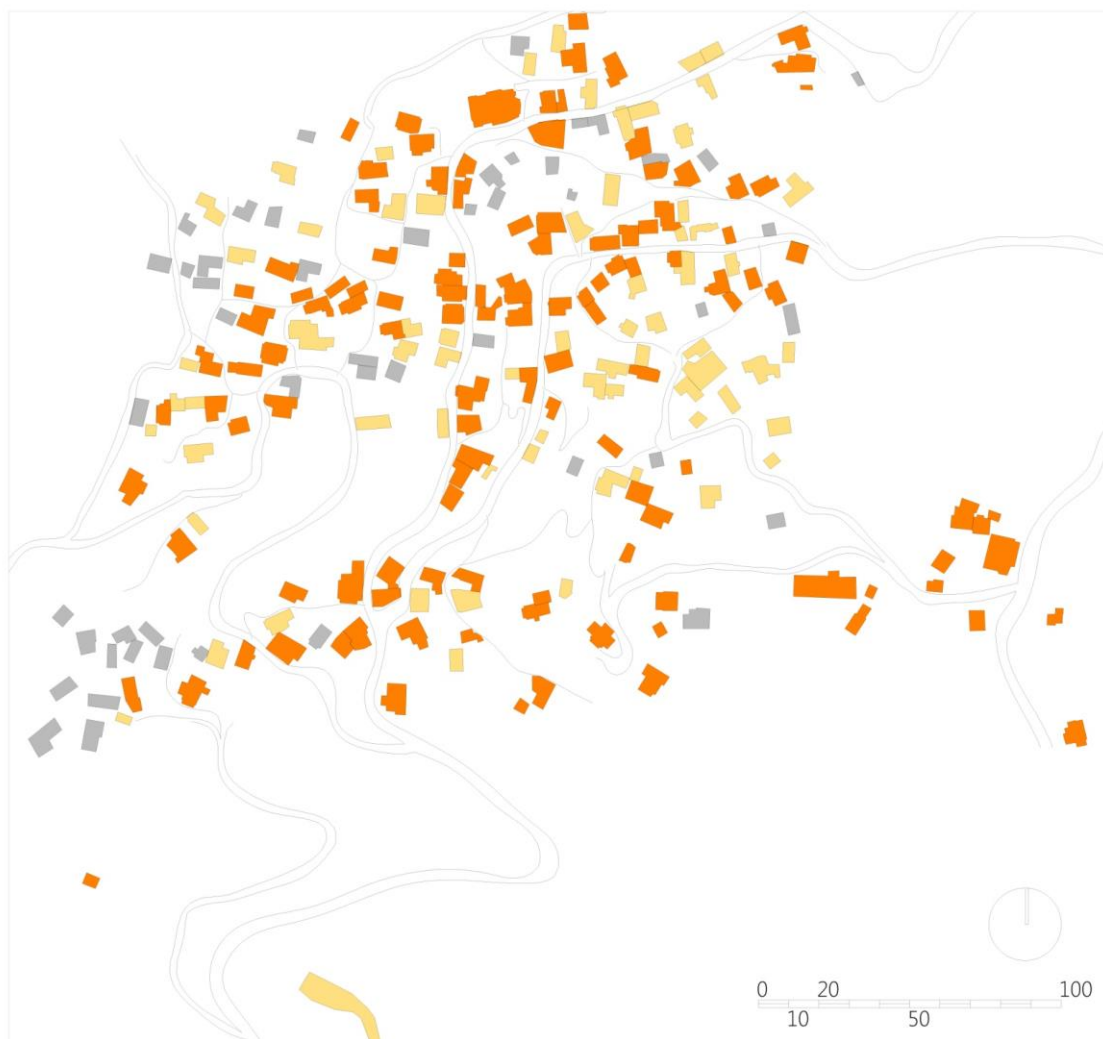

ΧΑΡΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΤΗΤΑΣ ΧΡΗΣΗΣ

Σχ. 39.

Χάρτης κατάστασης κτηρίων Η κατάσταση διατήρησης των κτηρίων χωρίστηκε σε τρία διακριτά επίπεδα: ερείπια, κτήρια μέτριας κατάστασης, κτήρια καλής κατάστασης. Κριτήριο αποτέλεσε η ανάγκη επισκευής τους και ο βαθμός της, ώστε να αποτελέσουν χρηστικά και λειτουργικά κελύφη του οικισμού. Ερείπια χαρακτηρίστηκαν τα κτήρια όπου έχει καταρρεύσει η στέγη ή μέρος αυτής, λόγω των περαιτέρω καταστροφών που η έλλειψη στέγης προκαλεί στο χρόνο (αστοχίες λιθοδομών). Δεδομένης της εγκατάλειψης του οικισμού, ο αριθμός των ερειπίων είναι σημαντικός (49/239). Ένα μεγάλο μέρος των κτηρίων (69/239) χαρακτηρίστηκαν μέτριας κατάστασης, δηλαδή με βλάβες που είναι αναγκαίο να επισκευαστούν αλλά φαίνονται άμεσα και εύκολα επανορθώσιμες (π.χ. ενίσχυση λιθοδομών, αντικατάσταση κουφωμάτων). Τέλος τα περισσότερα κτήρια βρέθηκαν σε καλή κατάσταση (121/239). Κτήρια καλής κατάστασης χαρακτηρίστηκαν τα κατοικήσιμα, ακόμα και αν χρήζουν μικρών επισκευών συντήρησης (π.χ. χρωματισμοί παραθύρων).

ΧΑΡΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΤΗΡΙΩΝ

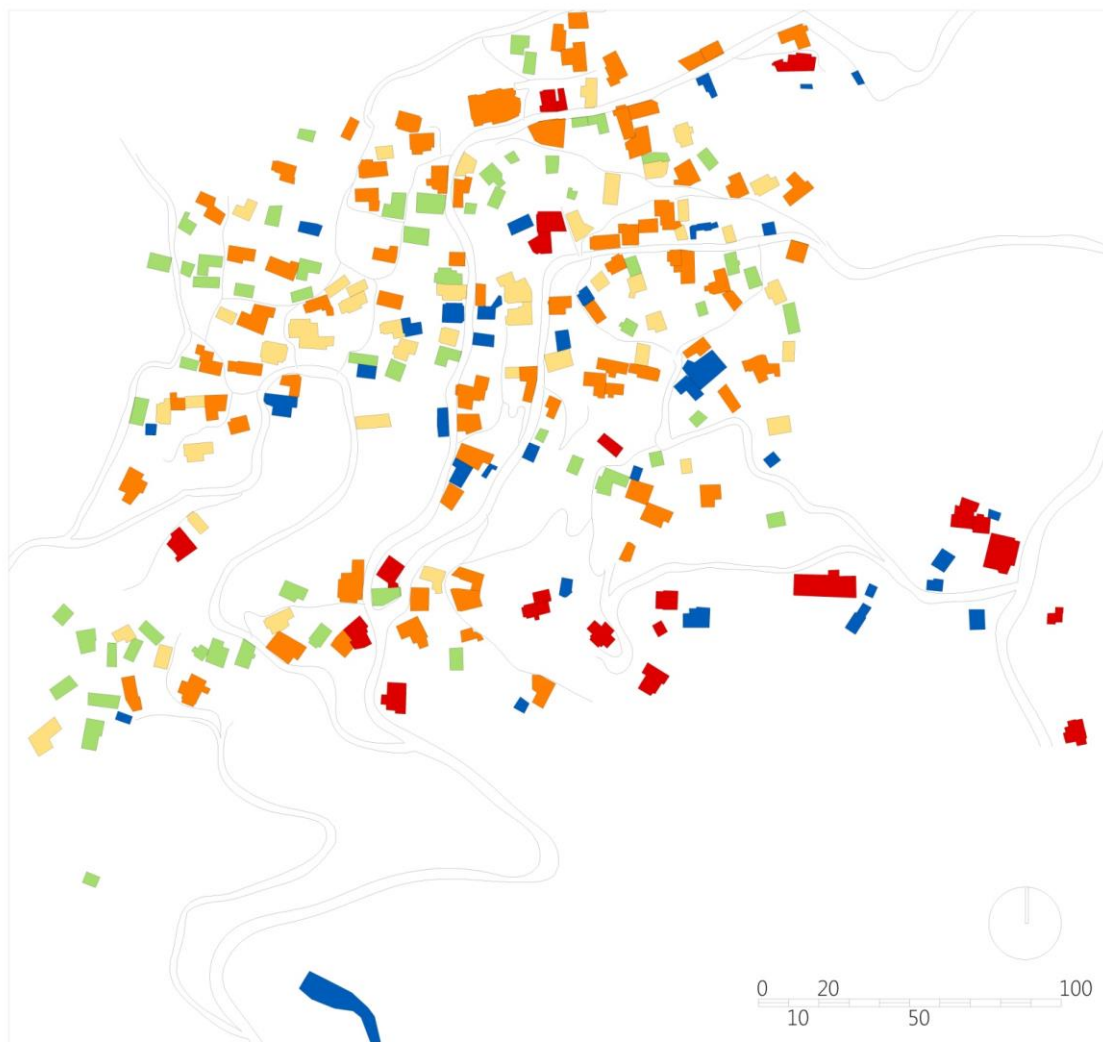
- ΚΑΛΗ
- ΜΕΤΡΙΑ
- ΕΡΕΙΠΙΟ

Σχ. 40.

Χάρτης μορφολογικής κατάταξης κτηρίων

Η μορφολογική κατάταξη των κτηρίων έγινε με κριτήριο την απόκλισή τους από τον παραδοσιακό μορφολογικό τύπο της περιοχής, που αναγνωρίστηκε ως ο επικρατέστερος. Στοιχεία αυτού του τύπου είναι η δόμηση με πέτρα (εμφανής ή επιχρισμένη λιθοδομή), τα μικρά ορθογώνια ανοίγματα με ανακουφιστικά τόξα, ξύλινα ή λίθινα πρέκια, τα ξύλινα κουφώματα, οι κεραμοσκεπές, οι ξύλινοι εξώστες κ.ά. Πρόκειται για ευανάγνωστα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (19ου αιώνα) που συναντώνται στην ευρύτερη περιοχή της ορεινής Λακωνίας και της Αρκαδίας, ενώ δεν αναγνωρίζονται μορφολογικές ιδιαιτερότητες στον συγκεκριμένο οικισμό. Τα περισσότερα από τα κτήρια της Βαμβακούς, λόγω της ηλικίας τους, απαντούν καταρχήν στην παραδοσιακή μορφή. Ωστόσο τα περισσότερα από αυτά έχουν υποστεί αλλοιώσεις, όπως προσθήκες από σκυρόδεμα (βεράντες, πλάκες, εξώστες, μαρκίζες), κουφώματα αλουμινίου, στέγαστρα από λαμαρίνες κ.ά.

Τα κτήρια χωρίς καμία αλλοίωση της αρχικής μορφής που περιγράφηκε κατατάσσονται στα παραδοσιακά (59/239). Τα κτήρια με αλλοιώσεις διακρίνονται σε δύο τάξεις: παραδοσιακά με λίγες αλλοιώσεις (44/239), δηλαδή εκείνα όπου τα νέα στοιχεία είναι λίγα και εύκολα αφαιρούμενα από την κατασκευή, όπως ένα στέγαστρο από λαμαρίνα και παραδοσιακά με αλλοιώσεις (79/239), δηλαδή εκείνα όπου τα νέα στοιχεία έχουν ενσωματωθεί στην κατασκευή -όπως για παράδειγμα μια πλάκα από σκυρόδεμα- μεταβάλλοντας σημαντικά την εικόνα τους. Τα υπόλοιπα κτήρια διακρίνονται στα «νεοπαραδοσιακά» (22/239) που «μιμούνται» το παραδοσιακό πρότυπο (π.χ. φέρουν αποσπασματικά στοιχεία τοπικής αρχιτεκτονικής διαφέροντας όμως σημαντικά σε τυπολογία κάτοψης και σε μεγέθη σε σχέση με τα πρωτότυπα) και σε «μη παραδοσιακά» (35/239), τα οποία δεν αποδίδουν με κανέναν τρόπο την προηγούμενη αρχιτεκτονική παράδοση του οικισμού.

ΧΑΡΤΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΤΗΡΙΩΝ

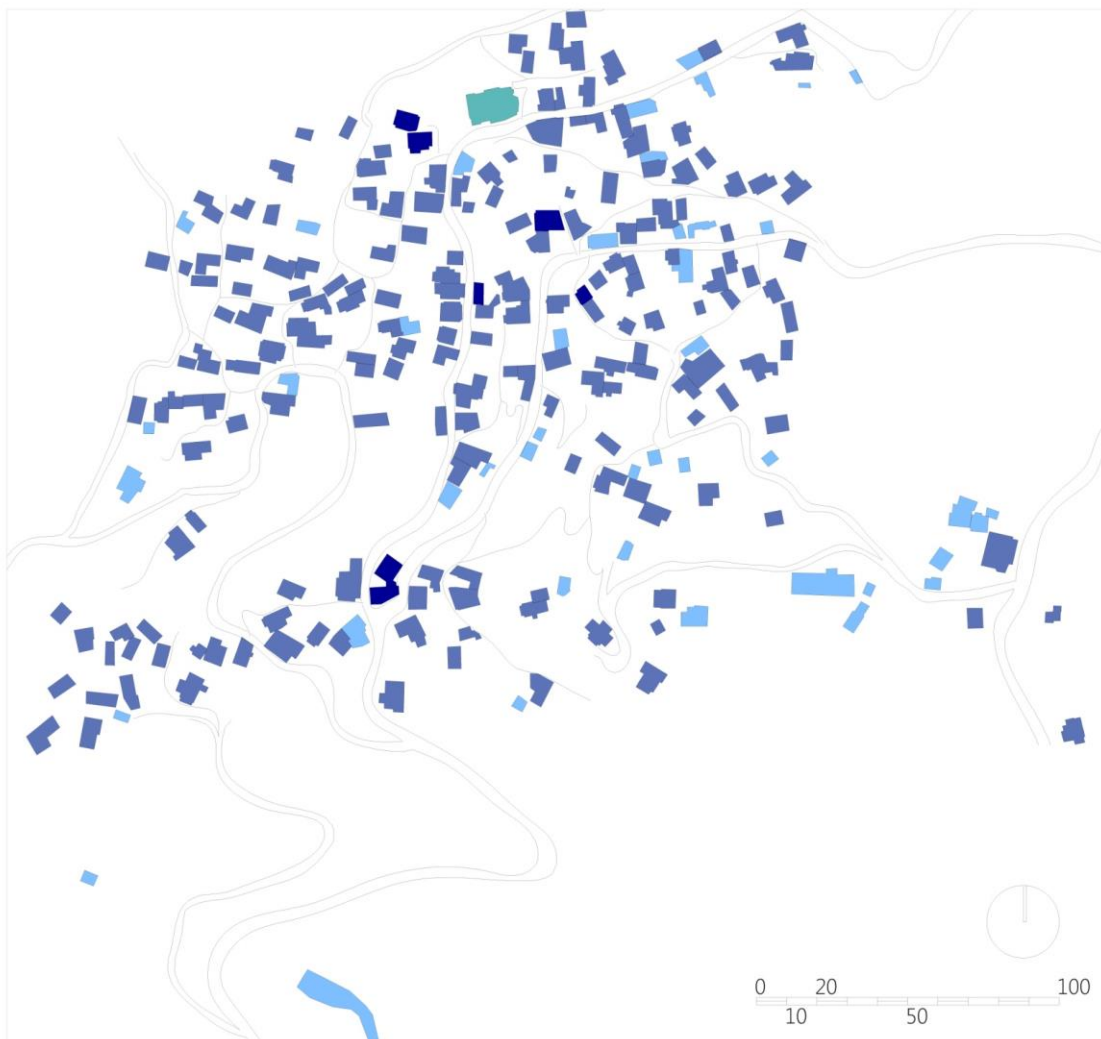
- ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ
- ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΜΕ ΛΙΓΕΣ ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ
- ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΜΕ ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ
- ΝΕΟΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ
- ΜΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ

Σχ. 41.

Χάρτης ορόφων και χάρτης κάλυψης κτηρίων Ο αριθμός των ορόφων και ο τρόπος κάλυψης των κτηρίων του οικισμού επιλέχθηκαν ως κριτήρια χαρτογράφησης για την απόδοση του κτηριακού «αναγλύφου» αλλά και των κτηριακών μεγεθών που συναντώνται στη Βαμβάκου.

Ο χάρτης των ορόφων αποτυπώνει ένα σύνολο διώροφων κτισμάτων (187/239), με μικρό αριθμό ισογείων (44/239) και ακόμα μικρότερο αριθμό τριωρόφων (7/239). Το φυσικό ανάγλυφο των υψομετρικών διαφορών του οικισμού είχε σαν αποτέλεσμα την κατασκευή αρκετών κτηρίων με όψεις σε δρόμους διαφορετικών επιπέδων, έτσι ώστε να προκύπτει για παράδειγμα ισόγειο στη μία όψη και διώροφο στην άλλη. Επίσης κάποια από τα κτήρια αποτελούνται από όγκους διαφορετικού αριθμού ορόφων. Στην καταγραφή σημειώνεται ο μεγαλύτερος αριθμός ορόφων που έχει ένα κτήριο σε κάποια από τις πλευρές του.

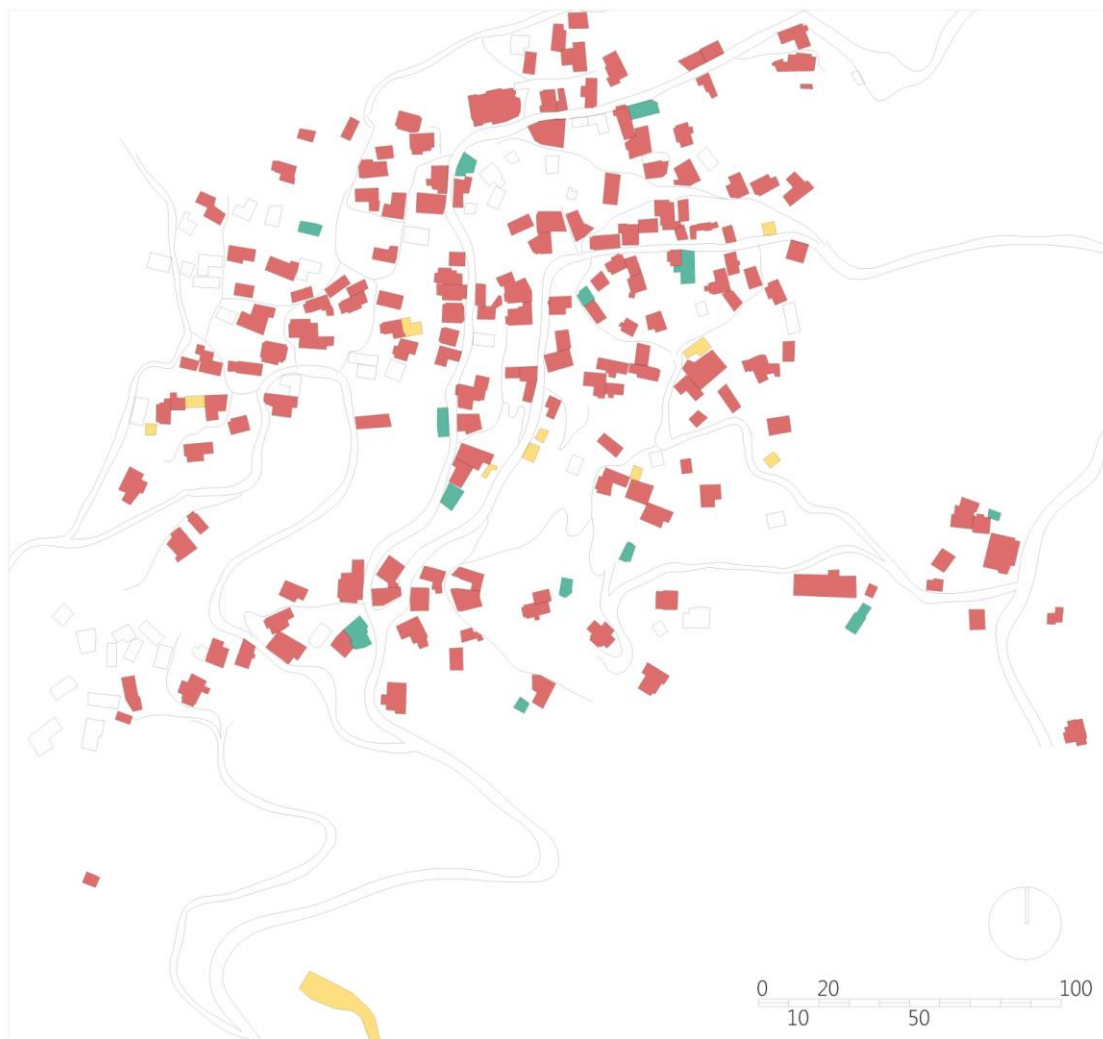
Στον χάρτη κάλυψης κτηρίων φαίνεται ο επικρατέστερος τρόπος κάλυψης, που είναι οι κεραμοσκεπές (167/239). Μικρός αριθμός κτηρίων στεγάζονται με επίπεδη πλάκα σκυροδέματος (13/239) και περίπου αντίστοιχος καλύπτεται με ελενίτ (11/239). Σημειώνεται πως στα κεραμοσκεπή κτήρια έχουν γίνει διάφορες προσθήκες (είτε με πλάκα σκυροδέματος είτε με ελενίτ), αλλά στον χάρτη επιλέχθηκε η ένδειξη κάλυψης του βασικού κορμού της κατασκευής. Επίσης στον χάρτη φαίνονται και τα κτήρια που δεν έχουν κάλυψη, λόγω κατάρρευσης της στέγης τους (48/239).

ΧΑΡΤΗΣ ΟΡΟΦΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ

- 1 ΟΡΟΦΟΣ
- 2 ΟΡΟΦΟΙ
- 3 ΟΡΟΦΟΙ
- 1 ΟΡΟΦΟΣ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ

Σχ. 42.

ΧΑΡΤΗΣ ΚΑΛΥΨΗΣ ΚΤΗΡΙΩΝ

- ΜΕ ΚΕΡΑΜΟΣΚΕΠΗ
- ΜΕ ΠΛΑΚΑ Ο.Σ.
- ΜΕ ΕΛΕΝΙΤ
- ΧΩΡΙΣ ΣΤΕΓΗ

Σχ. 43.

06 ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

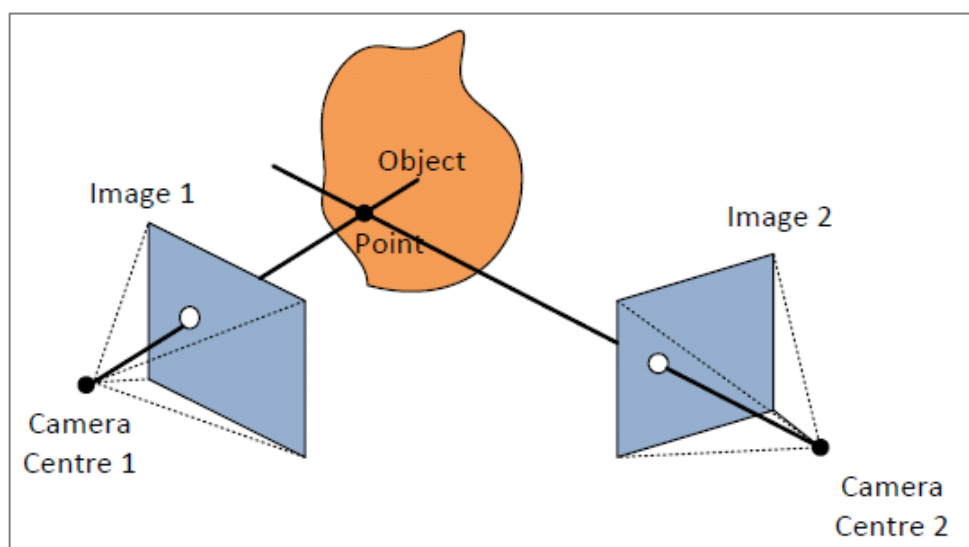

Σχ. 44. Ορθοφωτοχάρτης οικισμού Βαμβακούς

ΦΩΤΟΓΡΑΜΜΕΤΡΙΑ

Η φωτογραμμετρία ως εργαλείο αποτύπωσης

Η τεχνική της φωτογραμμετρίας, σύμφωνα με την οποία η στερεοσκοπική παρατήρηση φωτογραφιών –δηλαδή η τρισδιάστατη παρατήρηση αντικειμένων- μπορεί να επιτευχθεί με την χρησιμοποίηση ενός ζεύγους διαδοχικών φωτογραφιών (στερεοζεύγος) που έχουν ληφθεί από διαφορετική θέση και εμφανίζουν ένα ελάχιστο ποσοστό επικάλυψης, αποτελεί ένα συνεχώς εξελισσόμενο πεδίο με πληθώρα εφαρμογών, μεταξύ άλλων και στις των αποτυπώσεις και ψηφιακές αναπαραστάσεις.

Σχ. 45.
η αρχή της φωτογραμμετρίας

Η τεχνολογική εξέλιξη σε πολλαπλά επίπεδα όπως στον τομέα των οπτικών στοιχείων, των ψηφιακών αισθητήρων, των συστημάτων γεωεντοπισμού, κ.α. , έχει αποτελέσει μοχλό αύξησης της ακρίβειας των αποτελεσμάτων της ψηφιακής φωτογραμμετρίας με αποτέλεσμα την εγκαθίδρυση της ως αξιόπιστης, αποτελεσματικής, και γρήγορης μεθόδου καταγραφής και παρατήρησης.

Πρωταρχικός στόχος κατά την αποτύπωση είναι η συλλογή αξιόπιστης, ποσοτικής οπτικής πληροφορίας συνδυαζόμενη με δεδομένα γεωεντοπισμού με τρόπο τέτοιο που να καθίσταται δυνατός ο μετέπειτα συνδυασμός τους με τελικό σκοπό την αναπαράσταση του «αντικειμένου/χώρου» σε τρεις διαστάσεις. Το στάδιο αυτό, αν και κοινό για τις περισσότερες εκ των διαφορετικών εφαρμογών της μεθόδου, δύναται να παράγει ποικίλα αποτελέσματα με πληθώρα δυνατοτήτων μετα-επεξεργασίας.

Η εφαρμογή της μεθόδου

Στα πλαίσια του συγκεκριμένου ερευνητικού προγράμματος εμφανίστηκαν ανάγκες και συνθήκες τέτοιες που υπέδειξαν την εναέρια εφαρμογή της εν λόγω μεθόδου ως την καταλληλότερη για την άμεση κάλυψη τους, αλλά και τις έμμεσες πειραματικές δυνατότητες που αυτή προσφέρει.

Η εφαρμοσμένη φωτογραμμετρία σήμερα αφορά κατά κόρων σε εναέριες αποτυπώσεις μεσαίας και μεγάλης κλίμακας, από τοπικό, μέχρι και εθνικό (ή ακόμα και διεθνές) επίπεδο. Η ταχύτητα, συνδυασμένη με την ακρίβεια των αποτελεσμάτων, και την αυτοματοποίηση των διαδικασιών δημιουργούν τις ιδιαίτερες συνθήκες που είναι σχεδόν απαραίτητες σε έργα ανάλογου βεληνεκούς και υψηλού επιπέδου απαιτήσεων όπως το συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Η ανάγκη κατόπτευσης του οικισμού στο σύνολο του οποιαδήποτε στιγμή μέσα στον χρόνο κατά την διάρκεια του προγράμματος, οι δυνατότητες μετα-επεξεργασίας που η συσσωρευμένη ακατέργαστη πληροφορία δύναται να προσφέρει σε επόμενο στάδιο έρευνας, οι αυξημένες δυνατότητες διαχείρισης των ψηφιακών παραγώγων της μεθόδου, καθώς και λεπτομέρεια καταγραφής με το αυξημένο επίπεδο πληροφορίας που φέρει, είναι οι βασικοί άξονες πάνω στους οποίους βασίσθηκε η συγκεκριμένη επιλογή ως συμπληρωματική των ήδη υπάρχοντων μεθόδων αποτύπωσης. Πέραν των παραπάνω, παράγοντες όπως οι γεωμορφολογικές συνθήκες της περιοχής, η πυκνότητα βλάστησης, η κλίμακα του πεδίου μελέτης, και οι διαθέσιμοι χρόνοι έρευνας πεδίου ήταν εξίσου καθοριστικοί.

Επεξεργασία δεδομένων και εξαγόμενα αποτελέσματα

Στην εφαρμοσμένη φωτογραμμετρία, μέσα από την συλλογή της πρώτης ύλης, την αεροφωτογραφία, και την μετέπειτα επεξεργασία αυτής είναι δυνατή η παραγωγή πολλαπλών αναπαραστατικών μοντέλων διαφορετικού είδους, περιεχομένου, και χρήσης.

Τα βασικά εξαγόμενα μοντέλα της μεθόδου, τα οποία παρήχθησαν και πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για τους σκοπούς του συγκεκριμένου προγράμματος είναι:

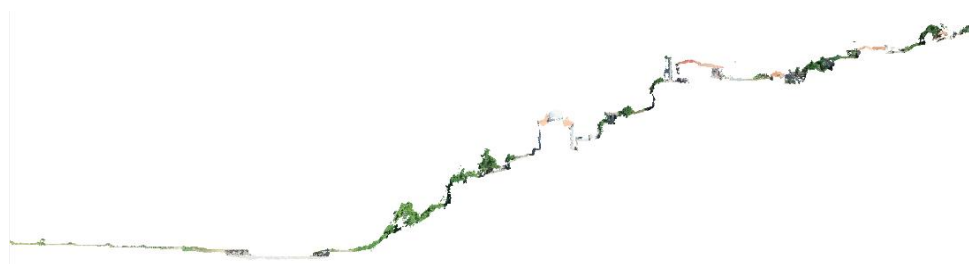
- ο Ορθοφωτοχάρτης που συνίσταται σε συνδυασμό συνεχόμενων αεροφωτογραφιών σε ορθογραφική προβολή, απαλλαγμένες από στροφές κάμερας, διαστροφή φακού, κλπ,
- και το Ψηφιακό Μοντέλο Εδάφους (DTM, DSM, DEM) το οποίο χρησιμοποιείται είτε σαν πρωτογενές δεδομένο ή για την παραγωγή ορθοφωτοχάρτων και αναπαριστά τα υψόμετρα της επιφάνειας της γης μέσω νέφους σημείων.

Σχ. 46.
Ψηφιακό Μοντέλο Εδάφους –
νέφος σημείων

Το πρώτο εκ των δύο μοντέλων χρησιμοποιήθηκε σε αυτό το στάδιο του προγράμματος για την παραγωγή ενός γενικού υποβάθρου ακριβείας, την μετέπειτα απομακρυσμένη παρατήρηση του οικισμού με στόχο την πληρέστερη κατανόηση της ευρύτερης δομής αυτού, και την κατηγοριοποίηση της καταγραφή επιμέρους στοιχείων, δικτύων, και χωρικών ποιοτήτων. Επίσης μέσω αυτού εδραιώθηκε η δυνατότητα επανάληψης της παρατήρησης σε μέλλοντα χρόνο, με διαφορετικά δεδομένα παρατήρησης την οποία εκάστοτε στιγμή, αλλά και η δυνατότητα μελέτης μετρήσιμων στοιχείων που αφορούν σε πολεοδομικά μεγέθη, ποσοτώσεις, παρακολούθηση βλάστησης, κ.α.

Το δεύτερο παράγωγο, αποτελεί την τρισδιάστατη εκδοχή του προαναφερθέντος μοντέλου, και φέρει πολλές παρόμοιες ιδιότητες με αυτό, όπως την δυνατότητα μετρήσεων, την δυνατότητα παρατήρησης του οικισμού προσαυξημένη κατά μια διάσταση, την επανεξέταση του δεδομένου στιγμιότυπου, κ.α. Επίσης μέσω περαιτέρω επεξεργασίας προκύπτουν επιπλέον εμπλουτισμένα εξαγόμενα παράγωγα, όπως το μοντέλο επιφανείας που αποτελεί ένα πολύ βασικό εργαλείο για την πληρέστερη εξέταση του οικισμού (υδρολογικοί χάρτες, λανθάνον δυναμικό, κ.α.), τομές εδάφους που δύναται να διευκολύνουν στην διαχείριση του δύσβατου ανάγλυφου της περιοχής, ισούψις επίπεδα, κ.α.

Σχ. 47.

Τομή εδάφους νέφους σημείων

Σχ. 48.

Τρισδιάστατο μοντέλο επιφανείας -
ισούψις καμπύλες

Δυνατότητες μετα-επεξεργασίας
δεδομένων

Κλείνοντας, και σε συνέχεια όλων των παραπάνω, αυτό που εκκρεμεί να τονιστεί, και εν μέρει έχει ήδη προαναφερθεί, είναι οι μελλοντικές δυνατότητες έρευνας που αναδύονται μέσα από την μετα-επεξεργασία των δεδομένων που σε αυτή την φάση έχουν συλλεχθεί. Στον πυρήνα της λογικής παρόμοιων μεθόδων συλλογής στοιχείων -μεγάλα δεδομένα, crowdsourcing, κ.α- είναι η κάλυψη των αναγκών που πρόκειται να προκύψουν σε μέλλοντα χρόνο. Οι δυνατότητες και τα στάδια μετα-επεξεργασίας αν και άγνωστα σήμερα, είναι εντούτοις εκ προοιμίου υπαρκτά. Επομένως η συσσώρευση δεδομένων σε αυτό το στάδιο αποτελεί ταυτόχρονα το πέρασμα σε ένα επόμενο, που αυτή την στιγμή μπορεί να μην είναι κατανοητό, ή αναγκαίο.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ
ΚΤΙΡΙΑΚΟΥ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Σχ. 49.
Παραδοσιακή ισόγεια κατοικία, εγκαταλειμμένη, σε ερειπιώδη κατάσταση

Σχ. 50.
Παραδοσιακή ισόγεια κατοικία, εγκαταλειμμένη, σε ερειπιώδη κατάσταση

Σχ. 51.
Παραδοσιακή κεραμοσκεπής διώροφη κατοικία σε μέτρια κατάσταση

Σχ. 52.
Παραδοσιακή, ελάχιστα αλλοιωμένη, κεραμοσκεπής διώροφη κατοικία σε μέτρια κατάσταση

Σχ. 53.
Παραδοσιακή, ελάχιστα αλλοιωμένη,
κεραμοσκεπής διώροφη κατοικία σε
μέτρια κατάσταση

Σχ. 54.
Παραδοσιακή, αλλοιωμένη, κεραμο-
σκεπής διώροφη κατοικία σε καλή
κατάσταση

Σχ. 55.
Παραδοσιακή, αλλοιωμένη, κεραμοσκεπής διώροφη κατοικία, με πλακοσκεπές τμήμα, σε μέτρια κατάσταση

Σχ. 56.
Νεοπαραδοσιακή κεραμοσκεπής τρώροφη κατοικία σε καλή κατάσταση

Σχ. 57.
Μη παραδοσιακό κεραμοσκεπές
διώροφο κτήριο, κοινοτικής χρή-
σης, σε καλή κατάσταση

Σχ. 58.
Μη παραδοσιακή πλακοσκεπής
τρώροφη κατοικία σε μέτρια κατά-
σταση